

BIBLIOTEKA
SVE O SVEMU

UREDNICI
DUŠAN PAJIN
VLADISLAV POLAK
SIMON SIMONVIĆ
MIRJANA STEFANOVIĆ

JELENA STAKIĆ

MAČKE I MI

NOLIT • BEOGRAD

Mimici, Alisi, Valdemaru, Zitu, Figaru i Papageni, mačkama koje su mi ukazivale čast, pričinjačale radost i pravile probleme živeći sa mnom, i Pepiki i Vukašinu koji to čine danas.

Volite li mačke? Uvereni smo da ćete odgovoriti ili da ili ne. Uostalom, proverite sami: bez obzira na to da li vi lično volite ili ne volite mačke — postavite ovo pitanje svojim prijateljima pa ćete videti: malo je ko ravnodušan prema mačkama. Vi ih možda toliko mrzite da nećete ni da pokušate s malim testom koji smo vam upravo predložili. Možda nećete ni da čitate o toj odvratnoj životinji? Posebno vam na živce idu oni koji mačke više paze i maze nego decu (o psu i da ne govorimo)?

Recimo odmah, i mrziteljima i ljubiteljima mačaka: ovde nećemo uzdizati mačke u nebesa, niti ih grditi zbog njihovih loših karakternih osobina. Pokušaćemo da s raznih strana razmotrimo dvojaku sliku mačke, njena protivrečna simbolična značenja, promenljivu sreću koju je imala u različitim razdobljima prošlosti, načine na koje je predstavljana u umetnostima, uloge koje ima u čovekovom životu i mesto u svetu domaćih životinja.

I MAČKA OD PREPOTOPSKIH VREMENA DO DANAS

PRE PISANIH IZVORA

Poreklo domaće mačke — legenda i evolucija

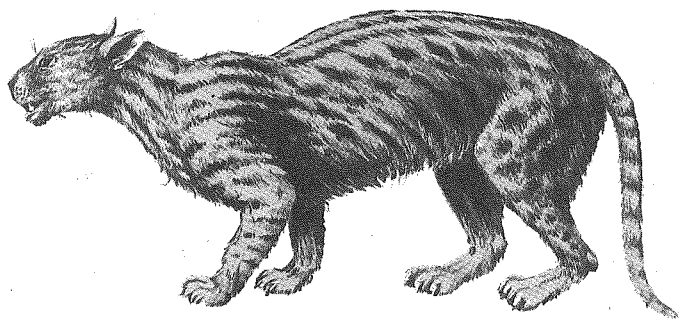
Po jednoj legendi, mačaka pre potopa nije bilo. Kad je stari pravednik Noje sagradio barku i u nju ukrcao po par od svake životinjske vrste na Zemlji da produži život posle potopa kojim je Bog kaznio ljude, nije ni slutio da će mu pacovi napraviti problem: svoju vrstu oni su počeli zdušno produživati još u čuvenoj barci. Noje se dosetio i prešao rukom preko lavovog čelā, lav je kinuo i iz njegovih čeljusti izleteo je par mačaka da pacovsku populaciju svede na razumnu meru.

Kako u vreme Potopa, tako i danas. Ako danas u velikim gradovima ima previše i pacova i mačaka, to je zato što ima previše ljudi koji su napravili zbrku u mnogim odnosima koje je priroda ranije sama sređivala. A mačka je, jasno, nastala evolucijom, kao i sve druge vrste.

Poreklo domaće mačke valja tražiti u dalekoj prošlosti — nedugo pošto su se na Zemlji pojavili sisari, a to je bilo pre četrdesetak miliona godina. Ti prvi sisari nisu bili veliki — tadašnji konj, recimo, nije bio veći od današnje ovce; i uopšte, današnje životinje jedva se daju naslutiti u svojim precima, o prepoznavanju da i ne govorimo.

Među prvim sisarima bio je i jedan koji se zvao *Miacis*, izgledao kao današnja cibetka i bio velik, otprilike, kao današnji tvor. On je predek svih budućih kopnenih mesoždera — medveda, hijena, pasa i ostalih. *Miacis* je vremenom sve više ličio na cibetku, a onda se desilo nešto zapanjujuće, zbog čega smo i ispričali sve ovo. Za razliku od ostalih sisara, čija je evolucija

trajala eonima, ove pracobetke odjednom su — u okvirima geološkog vremena, jasno — postale, nedvosmisleno, mačke!

MAČJI PREDAK. DAVNI, ALI NEPOSREDNI PREDAK MAČKE JE *DINICTIS*, ZA KOG SE PRETPOSTAVLJA DA JE IZGLEDAO OVAKO. REKONSTRUKCIJA SE TEMELJI NA OSTACIMA IZ OLIGOCENA.

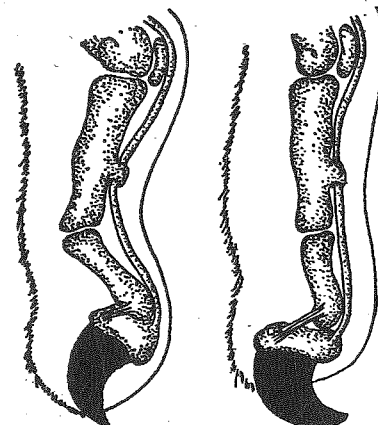
Postojala su dva glavna tipa — jedan koji se razvio u najveću i najstrašnju mačku koja je ikad živela na našoj planeti — tigr sabljastih zuba, koji je izumro pre 20.000 godina, kad i ostale krupne životinje koje su mu bile plen. Drugi tip (*Dinictis*) takođe je bio oveća mačka; on je predak „pravih mačaka“, jedne od tri pod-porodice današnje mačje vrste (druge dve su panteri i gepardi) koje su se pojavile pre desetak miliona godina i gotovo nepromenjene se zadržale do naših dana; leopard je dobio tufne, tigar pruge, lav grivu — ali izgled im je u suštini ostao isti: male ili velike, čupave ili glatke dlake, jednobojne ili „dezenirane“, divlje ili pitome, sve mačke se prepoznaju kao mačke. Za sve su zajedničke iste telesne odlike: gipko telo, fino oblikovana glava, dugačak rep koji doprinosi ravnoteži, specijalizovani zubi i kandže sjajno prilagođeni lovu. Sve su mesožderi. Mozak im je dobro razvijen.

Hodaju ili trče tako što najpre pomeraju prednju i zadnju nogu s jedne strane, a potom prednju i zadnju nogu s druge; isto čine još samo kamila i žirafa, dok pas, konj i drugi hodaju sasvim drukčije.

Mačkama kičmu pridržavaju mišići, a ne ligamenti, kao kod čoveka, te se zato sve mačke mogu po volji rastezati i skupljati, praviti grbu i bez loših posledica po sebe kriviti kako to samo mačke umeju.

Za sve mačke, osim čite, tipične su i kandže koje se po volji i potrebi mogu uvlačiti i izvlačiti.

Ni navike nisu promenile: domaća mačka koja se šunja kroz travu loveći ptice verovatno ne postupa bitno drugačije od svog davnog pretka — grabljivca *Dinictisa*.

KAO NOŽ U KANJIL. ZAHVALJUJUĆI MOGUĆNOSTI DA UVLAČI KANDŽE, MAČKA TRČI I HODA MEKO, BEŠUMNO. NJOJ KANDŽE NE LUPKAJU I NE GREBU PO TLU, PA SE I NE TUPE. OPASNA OŠTRINA MAČJIH KANDŽI ZAŠTIĆENA JE, POPUT NOŽA U KANJIL, TE SU UVEK SPREMNE ZA UPOTREBU.

Rasprostranjene su po celome svetu: u Australiju, na Madagaskar i Pacifička ostrva preneo ih je čovek, a u Južnu Ameriku prešle su same, kad im je to omogućio postanak Panamskog zemljouza, u ledeno doba. Zanimljivo je da, osim risa, Stari i Novi svet nemaju kao izvorno zajedničku ni jednu jedinu mačju vrstu.

Prvi susret s čovekom

Mačka je, dakle, uveliko postojala kad se pojavio čovek. Prvi njihov susret nije nigde zabeležen, a pretpostavlja se da je pre prvih pisanih izvora o čovekovom pripitomljavanju mačke mačka već uveliko bila pitoma koliko to ona uopšte može biti. Verovatno se muvala oko čovekovih staništa, branila ga pomalo od glodara i zmija, a on je trpeo kao takvu dok neka mačka, u ledenoj tmini preistorije, nije usvojila nekog čoveka za gospodara, a on je potom „pripitomio“, kao što to i danas biva.

Rado bismo zamišljali i pojedinosti ovog susreta, ali pouzdani podaci o poreklu domaće mačke oskudni su koliko i nesi-gurni, pa bi naš pokušaj bio više izmišljanje nego zamišljanje. Ma koliko čudno izgledalo, ne zna se otkud domaća mačka. Jedno je sigurno — nije bila divlja pa pripitomljena. Jeste da divlja i domaća mačka liče, jeste da domaća lako „podivlja“ u prirodi,

ali to su, tvrde naučnici, dve posebne vrste, čak se i ne ukrštaju između sebe. (Ono, desi se, ponekad. . . ali potomci ili ne prežive ili, ako i prežive, sami ne ostavljaju podmladak.) I tako, više znamo o mamutu, pećinskom tigru i turu nego o domaćoj mački pre doba faraona.

Razni autoriteti govore razne stvari o poreklu domaće mačke — po jednim je ona (ipak) plod ukrštanja pitome egipatske i divlje evropske mačke, po drugima je ona samo „potomak“ egipatske, abisinske ili neke treće. . . No svi oni ipak upućuju na Egipat.

OKIĆENA MAČKA.
VELIKI SVETSKI MUZEJI PUNI SU STAROEGIPATSKIH FIGURA MAČAKA. MNOGE, KAO OVA, IMAJU ZLATNE KARIKICE U NOSU, NAUŠNICE I LEPE OGRLICE.

ISTORIJSKA VRLUDANJA

U zemlji faraona

Prvi nesumnjivi dokazi o postojanju domaće, pitome mačke stari su preko tri i po hiljade godina (za one koji vole preciznost — datiraju iz 1668. pre naše ere) i potiču iz staroga Egipta. Što se drugih kultura tiče, mačke u lovu prikazane su na kritskim freskama oko 1600. pre n.e. u Indiji četiri stotine godina kasnije, dok Arapi i Japanci imaju prve pisane dokumente u kojima se pominju mačke tek od 600. godine naše ere.

Po svemu sudeći, Egipćani su pripitomili mačku koja se naziva libijskom, ili egipatskom „kafr“, i koristili je za lov. Sasvim je sigurno da joj nisu uskraćivali ni lov na sitne glodare koji su opasno ugrožavali njihove žitne zalihe. Protiv njih je mačka bila najefikasnije sredstvo, delotvornije od onovremenskih mišomora i pacolina, ako su ih stari Egipćani uopšte spravljali. Valja se setiti da su preistorijski Egipćani učinili prve korake u obuzdavanju Nila i razvoju smišljene zemljoradnje; uporedo se stvarao i politički sistem koji je imao da obezbedi trajnost veštačkim uslovima stvorenim tim njihovim nastojanjima.

Prvi zemljoradnici u Egiptu nisu morali mnogo da se trude oko useva: iza godišnjih poplava Nila zemljište je ostajalo natopljeno plodnim muljem u koji je samo valjalo nogama utapkati seme. Obličnije suvo ivično područje pustinje bilo je kao stvoreno za uskladištenje žita, tako da se niko više nije morao bojati gladi, niti se seljakati u potrazi za hranom. Ali — uvek to ali! — šta s miševima i ostalim životinjama čija je veličina u obrnutoj srazmeri sa štetom koju su kadre da naprave?

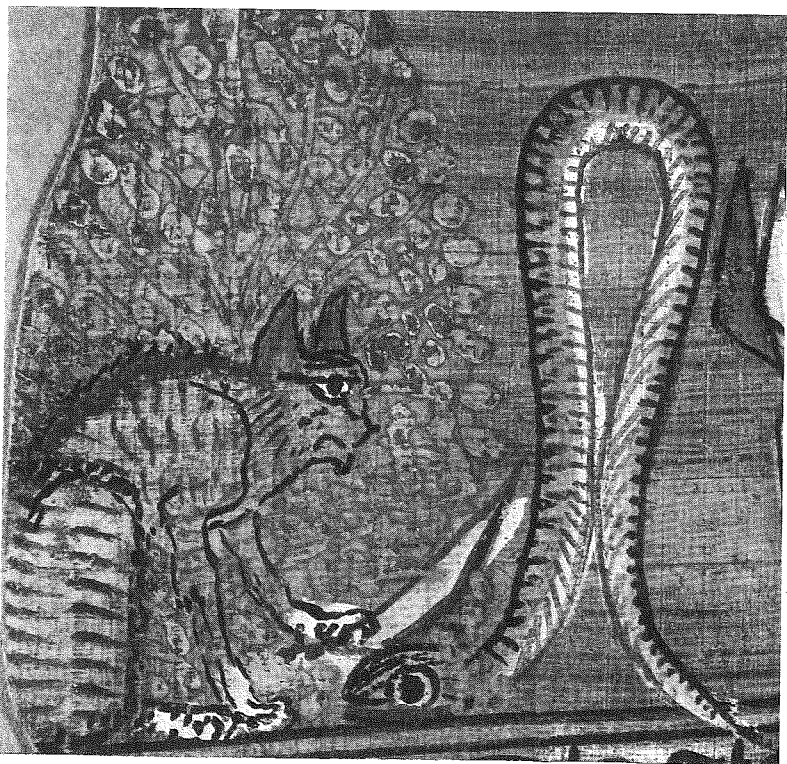
U žitna skladišta, a time i same početke gradske civilizacije zasnovane na zemljoradnji, dakle i novog društvenog poretka, kao čuvar stupa — mačka.

No nepravredno bi bilo ljubav i poštovanje koje su stari Egipćani gajili prema mački pripisivati samo praktičnoj koristi koju su od nje imali. Ko zna koje su ih još mačje osobine navele da još za 5. i 6. dinastije (2500-2200 pre n.e.) uzdignu mačku na pijedestal svete životinje. Nemački istoričar Eberhard Oto tvrdi da starim Egipćanima ljudski oblik nije bio jedini, pa ni najvažniji oblik kojim se služe bogovi; oni su božansku moć otkrivali u životinjama, te im ostavljali oblike u kojima se pojavljuju. Ne mogu se uvek sagledati razlozi zbog kojih su Egipćani verovali u delovanje određene moći koju poseduje ova ili ona životinja, no stručnjaci smatraju da se, ponovimo, nipošto ne sme kao is-

ključivi razlog verovanja prihvatiti korisnost određene životinje za čoveka.

Tako je boginja Bast, dobrotvorka i jedna od čovekovih zaštitnica, predstavica životnih izvora, sunčeve svetlosti i toplote, prikazivana s mačjom glavom i poštovana kao takva — možda zato što mačke vole da se izležavaju na suncu. . .

Egipćani su se klanjali mačkama po hramovima i sopstvenim domovima, voleli ih i štitili od povreda. Onoga ko bi ubio mačku, makar i slučajno, kažnjavali su smrću. O razmerama i iskrenosti tog obožavanja svedoče i mnogobrojne figure mačaka umetnički izrađenih od bronzе, bakra, fajansa, pa i zlata i drveta — materijala skupocenog u drvetom siromašnom Egiptu.

BAST KAO MAČKA SEČE GLAVU ZMIJI TMINE, OVAPLOČENJU NEPRIJATELJA SUNCA. VERUJE SE DA JE NA OVOJ SLICI, STAROJ PREKO TRI HILJADE GODINA, BAST PREDSTAVLJENA MAČKOM KAO SIMBOLOM SNAGE, OKRETNOSTI I DOVITLJIVOSTI KOJE JE STAVILA U SLUŽBU ČOVEKA KAKO BI MU POMOGLA DA POBEDI SVOJE SKRIVENE NEPRIJATELJE.

Nađeno je i više dečjih ogrlica i narukvica sastavljenih od sićušnih mačjih figurica, a posebno je dirljiv lik male mace koja sedi na uzvišenom postolju, s hijeroglifskim natpisom iz kojeg se vidi da je posredi rođendanski poklon koji kućna ljubimica-mačka daje maloj devojčici, svojoj gospodarici, želeći joj sve najbolje.

No mačka, premda sveta životinja, nije besplatno primala sve te počasti: pored toga što su čuvalе žitnice, od mačaka se očekivalo da uništavaju zmije, prate gospodara u lov i donose mu divljač. . . Rečju, igrala je ulogu psa. . .

U Egiptu je, međutim, bilo i pasa. No Egipćani kao da su potisnuli psa, tog prvog i vernog čovekovog pratioca, i mnoge njegove zadatke prepustili (nametnuli?) mački.

Zašto? Ovim pitanjem pozabavio se francuski proučavalac mačaka, autor više knjiga o njima, veterinar dr Fernan Meri. Zato, pretpostavlja Meri, što je pas od najstarijih vremena dovođen u vezu sa smrtonosnom bolešću — besnilom. Besnilo se, pak, u mnogo čemu ispoljava slično drugoj staroj i kobnoj bolesti — epilepsiji — od koje su egipatski vladari i njihova deca ne retko stradavali. Tome je verovatno mnogo doprineo običaj da se faraonski brakovi sklapaju između braće i sestara. Od brkanja epilepsije s besnilom do proterivanja pasa sa faraonskih dvorova i iz hramova, bio je samo jedan korak. Pas je, mogućno, proglašen nečistom životinjom i kao takvom mu je bio zabranjen pristup i tamo gde su sve druge životinje bile dobrodošle.

Umesto njega, u dvorove i hramove, vile i lovišta stupile su mačke. Možda se baš na te vredne drevne mačke i ugledao onaj iz bajke nam poznati „Mačak u čizmama”.

Malim mačićima su, po dolasku na svet, kačene amajlijice s likom mačkoglave boginje Bast, da ih u životu prati sreća, a kad bi mačka uginula, oplakivala ju je cela porodica. I bogati i siromašni davali su da se tela njihovih mačaka balsamuju, i mačje mumije polagali u kovčege; ovi su kadikad izrađivani od bronzе i drveta, a iznutra oblagani zlatnim listićima. . . Uz neke mačje mumije nađene su i mumije miševa — valjda da se nadu upokojenim mačkama na putu na onaj svet, kao što su i balsamovani faraoni snabdevani ovosvetskim potreštinama za isto puteštvije.

Mnoge mumificirane mačke, pa i sasvim mali mačići, slate su u grad Bubastis (koji se nalazi na pola puta između današnjeg Kaira i obale Sredozemnog mora) gde se nalazi hram boginje Bast, i sahranjivane u njenoj blizini.

Izgubljena tajna

Uza sve to, mi ne znamo tačno kako je izgledala ta obožavana staroegipatska mačka. Žuta, crna? Jednobojna ili sa šarama, prugama, tačkama? Dlake oštre ili svilenkaste? Proučavanje većeg broja mačjih mumija moglo bi nam pomoći da to otkrijemo. Pre osamdesetak godina, u srednjem Egiptu, u Beni Hasanu, otkriveno je mačje groblje na kojem je više milenija počivalo blizu tri stotine hiljada balsamovanih i mumificiranih mačaka. Da je ostalo ma i stotinak, danas bismo mnogo više znali o tome kako su izgledale mačke u ono vreme. Međutim, nije ostalo.

Mačje groblje u Beni Hasanu snašla je nevesela sudbina mnogih arheoloških nalazišta koja su nepovratno uništena iz neznanja, nehata ili ljudske gramzivosti, s tim što je ovaj lokalitet stradao od sve troje. Sticajem okolnosti, te mačje mumije su u gomili ubačene u utrobu jednog broda koji ih je odvezao u Englesku (Englesku! zemlju koja će uskoro potom poneti steg svetskog mačkoljupstva, da ironija bude veća), gde su prodate kao — đubrivo. Dvadeset tona divno očuvanih egipatskih mačjih mumija istovareno je u Liverpulu i prodato seljacima po ceni od četiri funte po toni, da bi njima ubrzo bila nadubrena engleska zemlja.

Možda se gde-gde u svetu još zadržala po koja manje-više oštećena mačja mumija iz ovog kontingenta, čiji vlasnik nije ni svestan njene naučne važnosti. Još pre prvog svetskog rata, pažnju anatoma i zoologa privuklo je nekoliko mačjih mumija (kojih, jasno, ima po muzejima, ali ne u količinama koji bi dozvolile pravljenje reprezentativnog uzorka za ispitivanje koje bi omogućilo, čak i da vlasnici mumija žele da ih žrtvuju u te svrhe, pronicanje u tajnu izgleda staroegipatske mačke). Pošto su ih secirali i ispitali kako i koliko su mogli, ovi su zaključili da su posredi bile abisinske mačke.

Današnji priručnici za „abisinsku mačku” vele sledeće: ljupka, pametna, izduženog tela, finih kostiju, kratke, zlatasto mrke dlake (slične krznu zeca), šiljastih ušiju, zelenkastih ili žutih očiju. Blage je naravi, da se voditi na povocu i prati čoveka kao kuće, a nije veliki izbirač jela što se tiče. U Englesku doneta iz Abisinije 1868, prvi put izložena na izložbi mačaka oko 1883. u Palati kristala. Sve popularnija među ljubiteljima, i vrlo skupa.

Slična je onima koje se vidaju na staroegipatskim freskama, te se smatra tipom najbližim egipatskim svetim mačkama. Više od ovoga za sad se ne zna, osim. . . osim da mačka doneta iz

POČASTVOVANE I POSLE SMRTI.
MAČJA MUMIJA S DRVENOM MAS-
KOM „UFAČLOVANA” PO SVIM PROPRI-
SIMA. NAŽALOST, OGROMNA KOLIČI-
NA OVAKVIH MUMIJA UNIŠTENJA JE.

Abisinije (danas Etiopije) nije pripadala rasi „abisinskih mačaka” nego je bila tek preteča te rase koju je veštački odgajio engleski prirodnjak Bruk, u Engleskoj, oko 1920. po uzoru na predstave staroegipatskih mačaka. Sad se još samo treba snaći pa shvatiti ko na koga liči i ko je kome po tipu blizak. . .

Abisinske mačke između mode i politike

Koliko je sve o abisinskoj mački, a preko nje i o poreklu domaće mačke, protivrečno i sumnjivo, svedoči i priča o tome kako se abisinska mačka obrela u Engleskoj.

Zabeležen je podatak da je rečenu mačku u Englesku unela jedna gospođa godine 1868. No u to vreme deo Afrike iz kojeg potiče abisinska mačka bio je veoma neprijateljski nastrojen prema belcima i belkinjama, tako da se sumnja da je ona gospođa uopšte bila tamo. Umesto nje, u to doba je u Abisiniji bilo preko 30.000 britanskih vojnika, koji su pošli da oslobode šezdesetak britanskih, francuskih i nemačkih talaca koje je tadašnji abisinski vladar, car Teodor II, držao u zarobljeništvu u znak odmazde. Engleska kraljica Viktorija je, naime, odbila kako njegov zahtev da mu pošalje brod pun poljoprivrednih alatki, tako, vele, i njegovu bračnu ponudu.

Nije nemoguće, čak je vrlo verovatno, da su ti vojnici, pobedonosno se vraćajući kući, poneli svojevrzne taoce — domorodačke mačke. Posle toga se o abisinskim mačkama dugo nije čulo gotovo ništa: 1882. samo su registrovane kao posebna rasa, tek su 1900. počele da privlače pažnju ljubitelja mačaka, ali tadašnji opisi još uvek se razlikuju od današnjih, a ni popularnost im nije bila naročita: 1937. u Engleskoj su registrovane svega devedeset dve.

I još jedna političko-felinotehnička zanimljivost u vezi sa abisinskim mačkama: kao što je onaj rat za evropske taoce doprineo da se te mačke uopšte nađu u Engleskoj, tako je borba Etiopljana protiv italijanskih osvajača, posle 1935, doprinela da se engleski simpatizeri Haila Selasija naglo zagreju za abisinske mačke. Interesovanje traje do danas i proširilo se daleko izvan granica Velike Britanije.

Kako je lepo biti mačka danas

Videli smo kako je bilo nekada, u zemlji faraona. A danas? Danas je, tvrde mnogi poznavaoци prilika u mačjem i našem sve-

tu, mačka, pošto je preživela razne trendove u tretiranju mačjeg roda, popularnija nego ikad. Čuvene ličnosti fotografišu se sa svojim mačkama, mačke su motivi mnogih umetničkih dela, a nisu retki stari ljudi koji će otkinuti od sopstvenih usta da bi nahranili svoje mačke ljubimce.

JOSIF BRODSKI, DAVNO, NEGDE U SOVJETSKOM SAVEZU. DA LI JE MOGAO I SANJATI DA ĆE MNOGO GODINA KASNIJE DOBITI NOBELOVU NAGRADU ZA KNJIŽEVNOST?

U Velikoj Britaniji, zemlji po tradiciji naklonjenoj četvoroonošcima, mačka je na posebnoj ceni. Grejs Pond, autoritet u toj oblasti, duhovito primećuje: „Kad bi danas neki stari Egipćanin posetio Britaniju, osećao bi se zbilja kao kod kuće i pomislio da smo i mi narod obožavalaca mačke. Sa svim onim komadima napisanim o mačkama; s pojavom mačaka u svakovrsnim oglasima, stripovima, na filmu i televiziji; s fabrikama koje proizvode milione limenki hrane, kotarica, ogrlica, povodaca,

četaka, češljeva, čebadi, igračaka i lekova — sve za mačke; s keramikom i porcelanom s motivima mačaka; s mnogobrojnim knjigama o mačkama; i sa srebrnim peharima i trofejima koji se dele na izložbama mačaka, buduća pokolenja će takođe imati dobrog razloga da pomisle kako smo i mi poštovali mačku isto kao i stari Egipćani.”

No od obožavanja u starome Egiptu do obožavanja u savremenoj Engleskoj i drugde, mačka je morala da pređe dug put i istrpi razne hirove promenljivih čovekovih potreba, strahova, i verovanja.

KONAC STAROG I RANI SREDNJI VEK

Međunarodni šverc mačaka (grčka veza)

Po Herodotu, Egipćani, koji su prebacivali Grcima da su im tokom vekova ukrali svekoliku nauku — astronomiju, filozofiju, geometriju i druga naučna blaga — optuživali su Grke da su im drpili i mačku. Egipćani su, naime, svoje mačke ljubomorno čuvali i zabranjivali njihov izvoz. Grci su najpre pokušavali da svoje žitnice štite od miševa uz pomoć dresiranih lasica. Ali lasice su se na miševima samo uvežbavale za krvave prepade na koze, kokoške i zečeve. Kad su jednom provalili tajnu kako Egipćani rešavaju problem svog žita, Grcima nije ostalo drugo do da krađu mačke iz Tebe i Luksora. Egipćani su, jasno, pokušavali da u ime države i vere vrata mačke; uporna i, srećom, miroljubiva tajna poslanstva špijuna i mačkokradica s obe strane, to jest krađa i prekrađa mačaka, potrajala su više stotina godina. Mačka je ostala u Evropi, ali je bila retka. U starogrčkim izvorima o njoj nema mnogo reči, kao ni u nešto kasnijim rimskim.

Mačku su trpeli, iskorišćavali, možda ju je poneko i voleo, ko zna. No obožavanja mačke, kao u Egiptu, nije bilo. Grci su svoje bogove oblikovali po uzoru na sebe, ne na mačke i druge životinje.

Što se Rimljana tiče, iz ono malo sačuvanih izvora zna se da je alegorijsko božanstvo Sloboda, stvoreno zarad potreba rimske imperatorske politike, prikazivano s frigijskom kapom na glavi, granom lovora u jednoj, peharom u drugoj ruci i — s mačkom, ali tek kraj nogu. Po nekim istoričarima, više rimskih legija su bile prikazane mačke, a jedna takva legija — *Alpini* — uzela je matorog mačora, bez jednog oka i jednog uha, za simbol svoje borbene spremnosti.

Iz tog je vremena ostala i jedna anegdota u vezi s mačkama. O njenoj se verodostojnosti ne može ništa reći, ali činjenica je da je i kao takva dokaz više o važnosti mačke u istoriji sveta.

Jedan rimski građanin, glasi priča, živeo je u Egiptu i slučajno ubio mačku. Znamo kakvu je to kaznu u Egiptu povlačilo. Nisu pomogle ni intervencije s najvišeg mesta u Rimu: razjarena rulja dočepala se nesrećnika, kamenovala ga a njegove zemne ostatke prinela na dar senima uvredene Životinje. Tako su otpočela neprijateljstva između Egipta i Rima koja su se okončala tek smrću Marka Antonija i Kleopatre, kad je Egipat postao rimska provincija, a mačka uniženi prognanik.

Put na sever

I o tome kako je mačka dospela na sever Evrope postoji zanimljiva, takođe neproverljiva priča. Počinje izdaleka, a koreni joj sežu još dalje — a sve kao objašnjenje zašto je baš u Velikoj Britaniji mačka danas na tolikoj ceni. Zato, tvrdi se, što je Škotska prva od svih severnih zemalja pružila gostoprimstvo mački.

Bilo je to ovako: Fergus I, škotski kralj iz četvrtog veka naše ere, navodno je bio potomak generala Galstela, Grka koji je komandovao egipatskom vojskom upravo u vreme kad je Mojsije došao s Izrailjcima do obala Crvenog mora, i more se pred njim „rastupilo” te su svi prešli po suvom, a faraon i vojska njegova koji su ih progonili behu „vrgnuti u more”. Galstel i žena mu Skota, kći faraonova, uspeli su da se spasu, i sobom ponesu sva svoja dobra. Ne treba ni pominjati da su u ta dobra spadale i mačke. Galstel, Skota i mačke iskricali su se na obali koja će mnogo kasnije postati portugalska i tu osnovali kraljevstvo Brigancijum.

Hiljadu godina kasnije, njihov potomak, pomenuti Fergus, pošao je na sever i postao kralj jednog ostrva kojem je po dalekoj čukun-čukun babi dao ime Skota, i to je današnja Škotska. A potomci Skotinih egipatskih mačaka privikli su se na evropsku klimu, i lepo snašli čak i u škotskom gorju. O njihovoj vernosti i hrabrosti isprelo se toliko legendi da su u tom kraju sveta mačke postale simbol srčanosti, a naprasitog, neustrašivog momka i danas zovu „mačak” (*cat*).

Pouzdaniji izvori govore da su mačku u Evropu doneli Rimljani. Oko ostataka rimskih vila u Britaniji ima i mačjih kostiju, a po nekim dokumentima, mačka je najpre iskrcana blizu nekadašnjeg ušća Rajne, u današnjoj Holandiji. U Evropu su

dolazili i egipatski monasi, takođe donoseći mačke, koje su i dalje bile koliko retke toliko i cenjene: ne samo kao čuvari ambara od domaćih miševa nego i kao borci protiv jednog opakog zla koje je Evropu snašlo s naježdama varvara iz Azije: protiv kuge, koju su prenosili varvarski, u Evropi do tad nepoznati pacovi. U velikim seobama naroda, od IV do VII stoleća, kroz koje se mučno uspostavljala politička podela srednjovekovne Evrope, selile su se i mačke i nastanile kontinent od Severnog do Jadranskog mora.

Mačka na ceni

No stoleća su prohujala bez zabeleženih izveštaja o zbivanjima u mačjem svetu. Tek u desetome veku nailazimo na pisane dokumente koji svedoče o tome da su i u ta nemirna vremena mačke ponegde bile zakonom zaštićene.

U zakoniku velškog princa Hauela Dobrog, godine 948, tačno je naznačeno koliko košta mačka, kakve osobine mora imati (za njih je jamčila država), koje su kazne predviđene za krađu ili ubistvo mačke. Elem, mače je stajalo peni pre no što mu se otvore oči, a dva penija kad ulovi prvog miša. Za odraslu mačku je valjalo odbrojati četiri penija. Skupo. U ono vreme, to je bilo mnogo para. Za jedan se peni, recimo, moglo kupiti jagnje, a za četiri — ovca ili koza. Pretpostavljamo da je malobrojnost mačaka uslovlila tako visoku cenu, a korist koju je vlasnik od njih mogao očekivati nametnula je potrebu da se ustanove izvesni standardi koje je mačka morala zadovoljiti da bi se za nju dobila propisana svota. Morala je biti oštra vida i oštra sluha, imati sve kandže na broju i biti sposobna za rađanje i podizanje mladih. Ako je kupac imao opravdane reklamacije, vraćala mu se trećina onoga što je platio. Vlasnik je, pak, bio odgovoran za to da mačka „ne ide u maukanje” svakog meseca.

Zakonikom Hauela Dobrog bile su predviđene i globe za onog ko bi ukrao ili ubio mačku-čuvarku prinčeve žitnice: ovca i jagnje, mleko i vuna pride, ili onoliko žita koliko pokriva ubijenu životinju kad se okači o rep i njuškom dodiruje zemlju. Zakonikom je propisano i šta neko seoce mora posedovati da bi steklo zakoniti status: devet zgrada, jedan plug, jednu furunu, jedan stap, jednog bika, jednog pevca, jednog čobana i — jednu mačku.

U ono doba supružnici su se retko razvodili, ali ako bi se razvod desio, mačka je redovno pripadala mužu, makar sve ostalo i bilo dodeljeno ženi.

U isto to doba u Saksoniji, za vladavine Henrika I „Ptičara” (919-936), onaj ko bi namerno ubio odraslu mačku lovdžiku morao je platiti kaznu od šezdeset merica žita.

Bila su to, izgleda, mirna vremena, za mačke, razume se. No svemu što je lepo brzo dođe kraj, pa tako i zaštićenosti mačaka u srednjovekovnoj Evropi.

LOVORIKE I LOMAČE

Kad su Skandinavci bili vatreni (kult Freje)

Po mnogo čemu sudeći, počelo je to ovako: plahoviti, u ono vreme još nekršteni Skandinavci, varvari, dakle, i sami su uvideli vrednosti i lepotu mačaka te su ove, hiljadu godina po Kleopatrinom smrti, ponovo postale predmet kulta. Ovoga puta to je bio orgijastični kult Freje, kult nadahnut mačjim ljubavima, kricima, tučama. Freja je, i to da kažemo, bila kod tih germanskih plemena na samom severu Evrope boginja ljubavi i lepote, i sestra Freja, boga plodnosti. Kroz skandinavsku se mitologiju provlači ne jedna krvava priča o prelepoj Freji; o nju su se i bogovi otimali.

Evo jedne, pune žestoke seksualne simbolike: div Trim ukrao je malj Toru, bogu groma i neprijatelju divova. „Vratiću ga ako dobijem lepoticu Freju za ženu”, poručio je Toru. Ostali bogovi nagovoriše Tora da nasanka diva tako što će se prurušiti u ženu i predstaviti se kao Freja-nevesta. Podvala je uspela i uspaljeni div ponadao se da ga konačno čekaju bračne slasti; zatražio je da mu se donese malj da ga, po običaju, stavi mladoj u krilo, kadli se iz mlade izdiže strašni Tor i umlati kako diva, tako i divovske svatove. A Freja se za to vreme verovatno vozikala okolo svojim kolima koje su vukle — dve mačke. Tako je, naime, prikazivana.

Za nevolju, prilikom slavljenja Frejinog kulta, njena vožnja s mačjom zapregom prikazivana je uživo tako što su kola, umesto mačaka, vukli mladići; oni bi, upregnuti, obilazili Frejinu oblast pa se vraćali u njen skroviti hram — gde su ih ritualno ubijali kako ne bi otkrili gde se hram nalazi. Povezivanje ovog okrutnog obreda s mačkama, razumljivo, nije dugo moglo ići ovima u prilog.

Osim toga, kult Freje je mačku postavio toliko visoko u prenadraženoj mašti žena da hrišćanstvo, koje se uveliko i nezadrživo širilo i među varvarima (crkvu onoga doba obeležava

KOBNA VOZNIJA.
FREJA U KOLIMA S MAČJOM ZAPREGOM. HRIŠĆANSKA CRKVA NIJE MOGLA BITI BLAGO-
NAKLONA PREMA OBNOVLJENOM KULTU MAČKE, I SLAVLJENJU TAKO SVOJEGLAVI-
ZENSKE OSOBE KARVA JE BILA FREJA.

epitet „borbena”), nije moglo ostati po strani. Mačka, ta ponosita maza faraona mnogobožaca i varvara pagana, nezavisna i hirovita, nije mogla odgovarati borbenim hrišćanskim vodama koji su više držali do tuđe smernosti i vernosti. Ta ropska odanost pre se mogla naći u psa, te možda protivstavljanje psa i mačke vuče koji korencić i iz obračuna hrišćanstva s paganstvom. Bilo kako bilo, mačka je proglašena potomkom Sotoni-

nim, đavolovim ortakom, nečistom životinjom. Mačja kalvarija bila je na pomolu. Odložice je, ne zadugo, krstaški ratovi, vođeni od početka XI do polovine XIII veka.

Mačke u borbi protiv kuge

Vraćajući se iz Svete zemlje, to jest Palestine, kuda su išli da oslobode Hristov grob od nevernika, pobožni vitezovi su u svojim brodovima doneli i opasne slepe putnike — crne pacove. Pacovima nije škodilo ni putovanje ni promena klime. Toliko su se namnožili kako po zamkovima i manastirima svoje nove postojbine, tako i po njenim krovinjarama, da ljudi više nisu znali kako da s njima iziđu na kraj. Kuga i kolera neprestano su pretile.

Sredinom četrnaestog veka Evropom je harala Crna smrt — bubonska kuga — za koju se smatra da je prenosi buva nastanjena u krznu crnog pacova, a potpomažu nehigijena i pothranjenost. Kuga je ljude držala u neprestanom strahu, pošto je izbija la čas tu, čas tamo, a njena veza s najezdama pacova nije se pravovremeno uvidela. Kad su mačke konačno pozvane u boj, četvrtina, a po nekim procenama trećina evropskog stanovništva već je bila podlegla kugi, a tadašnje društvo bilo dovedeno do ruba ekonomske propasti.

U borbu je, dakle, prizvano ono malo preostalih plemenitih mačaka, mačaka koje su krstaši takođe doneli s Istoka (sad je među njima bilo i dugodlakih), i mačaka koje su se rodile kao plod ljubavi koja se rasplamsala između tih dveju skupina. (Otvoreno je pitanje da li je tako nastala rasa koja se danas naziva „evropskom”).

I ponovo su žene bile te koje su raširenih ruku dočekale mačke što su ih doneli krstaši. Kaluđericama je inače bilo zabranjeno da drže bilo kakvu životinju, ali manastiri su vrveli od pacova. Tako su mačke izuzete od opšteg pravila. Poverenje za poverenje: mačke su navalile na pacove i savladale ih. Ponovo su bile slavljene, opevane, pažene i mažene. Poslednja slavna mačka, Petrarkina, balsamovana je i mumificirana 1370, a njeni se ostaci još i danas čuvaju u muzeju u Padovi.

Ali, kako je jezovito primetio Fernan Meri, „mačke koje su se uspayale na lovrikama, probudile su se na lomači”.

Crkva, jedno vreme popustljiva prema mačkama, uperila je, kad je kuga koliko-toliko usporila hod, svu svoju borbenost protiv njih. Mačke su hvatane, razapinjane na krst, žive spaljivane. Mržnji crkve pridružilo se i licemerje pravde: mačke su izvođene na prava pravcata suđenja, kako bi se dalo pokriće suro-

vim presudama na njihovu štetu, a na polzu borbe protiv sablazni i razvrata. Inkvizicija, to mučno doba borbe protiv jeretika i svih koji crkvi nisu mili, bila je u punom jeku kad se i papa lično (Inokentije VIII, inače papa poročan i, vele, neznatno zaokupljen verom), godine 1484, pozabavio mačkama i njihovim gospodaricama: optužio ih je da su veštice, bacio na njih anatemu i naložio da se uz svaku vešticu ima spaliti i njena mačka.

Svetojovanske vatre i druge pučke zabave

No mačke nisu spaljivane samo kao prijateljice veštica i njihove pomagačice u vračarijama, nego su i običnom puku, dakle ispravnim hrišćanima, služile u magijske, dakle nehrišćanske svrhe.

Od neznanih vremena zadržao se, naime, hrišćanstvu u suštini tuđ običaj — paljenje baklji prve nedelje uskršnjeg posta i vatri svetog Jovana. Praznik pada u vreme letnjeg solsticija, i ljudi su s bakljama u rukama noću krstarili poljima da bi od svojih useva oterali zle duhove i insekte. Obredi svetog Jovana, tumači Žan Delimo u knjizi *Strah na Zapadu*, donosili su mnogobrojne blagodeti i zaštitu. Trave uzbrane u noći između 23. i 24. juna, recimo, obezbeđivale su zaštitu ljudi i stoke od bolesti i povrede za narednih godinu dana, a ista moć pripisivala se i žeravici od svetojovanskih vatri koja bi se ponela kući.

Crkva je osuđivala ove paganske običaje te su oni ponegde održavani tajno, ali se preko njih uglavnom prelazilo čutke.

Za našu temu običaj je zanimljiv utoliko što su sredinom druge sedmice po Uskrsu, na dan nazvan „mačja sreda”, spaljivane žive mačke, a ista ih je sudbina snalazila na dan paljenja svetojovanskih vatri. Navodno uverenje da su se male žrtve prethodne noći bile okupile na veštičjem sastanku bio je samo izgovor za surov običaj koji je za cilj imao, najverovatnije, obezbeđenje neke koristi magijskim putem.

U krug okružen plamenovima postavljan je stub, a potom u vatru bacan velik broj mačaka. Razdragani posmatrači uživali su u prizoru nesrećnih životinja koje se pomamno bore za spas na stubu, da bi se na kraju sve pogušile od dima ili iznemogle popadale u žeravicu. . . onu žeravicu koju su posmatrači potom nosili kućama da ih štiti od bolesti i povreda i da zagreva duše umrlih. . .

Iz jednog dokumenta iz 1573. saznajemo da je izvesnom Luki Pomreu (nedokučivi su putevi kojim se dospeva u istoriju!) isplaćeno sto pariskih sua zato što je „tokom tri godine dobavljaao sve mačke potrebne za vatru svetoga Jovana, kako to običaj nalaže”. Javno žrtvovanje mačaka zadržalo se u Francuskoj sve do XVII veka, kad ga je zabranio kralj Luj XIII, zvani „Pravedni”.

No svetojovansko spaljivanje mačaka nije bilo jedini oblik okrutnog, i na sujeverju utemeljenog žrtvovanja mačaka. Ljudi su spaljivali mačke, ali su verovali da mačka, ugradi li se živa u zidove neke građevine, štiti od požara i rušenja.

U Belgiji je postojao običaj, ko zna kako i kad nastao, da se mačke bacaju s vrha katedrale. Običaj je ukinut tek 1674 — da bi pedesetak godine kasnije bio obnovljen!

U Engleskoj, pak, strelci su koristili mačke za vežbe u streljaštvu: ugurali bi ih u kožne futrole i tako prikacili uz kakvu ogradu pa gađali. . .

Rečju, mačka je bila svesno zlostavljana više od bilo koje druge životinje. Ako je u srednjem veku neko prošao gore od veštica — to je bila mačka.

MAGIJA I STRAH

Veštice, vradžbine, čini. . . magija. U najtešnju vezu s magijom mačka je dovođena u srednjem veku i početkom novog doba, ali koreni te veze sežu mnogo dublje u prošlost. Kao što pregled mnogih nauka počinje od prikaza Aristotelovih shvatanja, tako i sve što se mačaka tiče počinje rečima „U Egiptu. . .” Pre no što nastavimo sa sumornim sećanjima na sudbinu žena i mačaka proglašenima posednicama natprirodnih moći, predahnimo uz jednu apokrifnu staroegipatsku priču iz koje se naslućuje starodrevnost veze mačke i magije.

Tabubu protiv Kamvesea

Mačka se u toj priči, doduše, neposredno ne pojavljuje, ali se zato pojavljuje prelepa Tabubu, ćerka prvosveštenika mačkoglave boginje Bast. Gde je lepa devojka, tu je i udvarać — ovaj put to je niko drugi do Kamvese, sin faraona Ramzesa II, i prvosveštenik boga Ptaha, gospodara sudbine, začetnika svih bogova, živih bića i stvari, štovanog u Memfisu.

Kamvese je važio za mudrog čoveka, a službeno imao prava na naziv maga i proroka. U jednom trenutku njegovog života, međutim, u njemu su preovladale čisto ljudske slabosti. Desilo se to kad je na groblju u Memfisu, među duhovima jednog bračnog para, našao magičnu knjigu koja je sijala poput sunca. Kamvese zatraži knjigu od duhova, no ovi odbiše, upozoravajući ga na opasnosti kojima se izlaže uzme li je, ali Kamvese je ote i počeo čitati.

Nedugo potom, u velikom dvorištu Ptahovog hrama u Memfisu, ugledao je prelepu Tabubu i odmah poslao slugu s porukom: „Reci toj devojci da veliki sveštenik Kamvese, sin Ramzesov, želi da zna da li bi njegova gospodarica pristala da provede s njim jedan sat za deset komada zlata; ako joj zakon predstavlja teškoću, reci da će veliki sveštenik srediti stvari; i naglasi: diskrecija zajemčena.” — Da ni Tabubu nije bila mutava sveđoči njen odgovor: „Reci svom gospodaru da sam ja iz kaste sveštenika, a ne obična devojka. I dodaj da ako želi da me vidi, mora doći u Bubastis i posetiti me tamo gde ja živim. Sve će ga čekati spremno, moći će da radi šta god želi, niko nas neće iznenaditi. Ali neću da se kaže da sam se ponela kao uličarka.”

Veliki sveštenik je bio toliko očaran lepotom devojke, i toliko ga je zakopkalo njeno drsko ponašanje, da je zaboravio na odgovornosti koje mu je nametao rang. Prvom prilikom uputio se rekom u Bubastis, gde ga je Tabubu toplo dočekala i ponudila odabranim jelima. Kamvese nije bio gladan. Tabubu pripali tamjan i naredi da se donese mirišljivo ulje kojim će namazati velikog sveštenika. No kad je Kamvese konačno predložio da „svoja uživanja krunišu prirodnim završetkom”, Tabubu ga rashladi: „Vrati se kući. Ja sam iz kaste sveštenika, a ne obična žena. Ako hoćeš da dobiješ od mene to što želiš, najpre mi potpiši ukaz da ćeš me doživotno izdržavati i zaveštati mi sva svoja dobra.” — „Pozovi pisara”, odgovori jednostavno Kamvese.

Ali, za Tabubu nije sve bilo tako jednostavno: tražila je da i deca Kamveseova potpišu da neće otimati očevo nasleđe od nje kad on umre, a kad joj je Kamvese i u tome izišao u susret, ponovo je potegla argument da je ona „iz kaste sveštenika, a ne obična žena” i zahtevala od njega da, za svaki slučaj, ubije rođenu decu.

I to je učinio nesrećni Kamvese, pa ponovio zahtev da sad i Tabubu pokaže malo dobre volje. Ona ga na to povede u odaju u kojoj se nalazila postelja od abonosa i slonove kosti, na koju su legli. I kad je Kamvese ispružio ruku prema devojci koju je želeo, nadajući se da je njegovim ljubavnim mukama došao kraj,

ona kriknu. Kamveseu se učini da se probudio iz nekog sna. Bio je nag, uzbuđen, znojav.

U to odnekud naiđoše kola u kojima se nalazio faraon. Poštovanje je Kamveseu nalagalo da ustane, ali stid ga je sprečavao. No faraon je primetio svog sina, shvatio da je za sve kriva ona magična knjiga, naredio da se Kamveseu donese odeća, i poslao ga u Memfis gde je ovaj našao decu živu i zdravu.

Još mu je samo ostalo da vrati knjigu u grob odakle ju je bio uzeo. Grob smesta preplavi svetlost, a Kamvese uvide da je natprirodne stvari bolje prepustiti onima koji se u njih zbilja razumeju. Možda službenicama boginje-mačke. . .

Simbolična značenja mačke i Meseca

No mačka, noćna skitnica, dovodila se u starom Egiptu i u vezu s Mesecom, pa je posvećivana i drugim bogovima — Setu kao tami, a kasnije i bogu zla, ili Izidi, idealnoj ženi, supruzi i majci; mačka je bila i predstavica trudnih žena, jer se smatralo da seme u njenoj utrobi raste pod uticajem Meseca.

Još u starom Egiptu, dakle, mačka je, ma koliko obožavana, već imala višestruka i protivrečna simbolična značenja, a slično će biti i kasnije, u drugim delovima sveta, i to će je pratiti, kao što ćemo videti, sve do naših dana.

Da bismo bolje razumeli pomešana osećanja čoveka prema mački podsetimo se, u najkraćim crtama, simboličnih značenja Meseca. Mesec je kosmički simbol na koji nailazimo još od najdrevnijih vremena, i u svim kulturama. Obično se predstavlja kao ženska moć, boginja majka (za razliku od Sunca, simbola muške moći), i dovodi u vezu s oplodnom moći života. Mesec ima vlast i nad plimom i osekom, kišom, vodama, godišnjim dobima, a otud i nad životnim vekom: boginje meseca redovno su i upraviteljke usuda i tkalje sudbine. (Uzgred, u slovenskoj mitologiji, *Dola* — čovekova sudbina, bila je ovaploćena u figuru duha zaštitnika, no on je umeo da bude i neprijateljski nastrojen ili da se uopšte ne obazire na čoveka. *Dola* je imao osobene sklonosti, prema trgovini ili zemljodstvu, recimo, i nije bio dobar prema čoveku ako je zanimanje koje je ovaj odabrao bilo u suprotnosti sa sklonošću *Dole*. Pojavljivao se u obliku muškarca ili žene, boga, mačke ili miša.) Nikakvo čudo što je Mesec kao takav ulivao veliko strahopoštovanje.

U nepovoljna značenja Meseca spada tamna strana prirode, njen neuočljivi vid, iracionalno, intuitivno, subjektivno. Ako u čoveku postoji nešto što bi se smelo nazvati Mesečevom zonom,

onda bi u toj zoni prebivalo nesvesno, to bi bila sumračna zona čovekovih instinkata.

A mačka je, znamo, od davnina dovođena u vezu s Mesecom. Zašto, to možemo samo da nagađamo. Zato što skita noću? Ili možda zbog njenih lepih, kao Mesec sjajnih očiju i sposobnosti da pogledom proniče i najgušću pomrčinu? Lako je moguće da je primitivni čovek verovao da mačka ima neke prirodne veze s tajanstvenim silama koje prebivaju u noći. Noć, tama, od praiskona su bile opasne za čoveka i ulivale mu strah, ali, kako primećuje Delimo, objektivne noćne opasnosti malopomalo su, tokom vekova, ispunile čoveka i subjektivnim opasnostima. I tako, strah u mraku, nešto pojačan i obuhvatniji, postao je strah od mraka.

Ovo zaziranje od pomrčine lako se moglo preneti i na životinje koje tog straha nemaju, koje se snalaze u tami, koje se, kao mačka, dovode u vezu s tamom (ili, kao crna mačka, stapaju s njom). U ravni nesvesnog, pak, zajednički imenitelj straha od mračne strane vlastite prirode i straha od mačke mogao bi biti Mesec s maločas pomenutim simboličnim značenjima.

No kako je hrišćanstvo puštalo korene, tako su se i simbolična značenja Meseca unekoliko preinačivala. Njegova nekadašnja božanska snaga i moć smanjivale su se, da bi se na kraju zadržale samo u natprirodnim moćima koje je neuki i napaćeni čovek srednjega veka pripisivao vešticama i, možda, mačkama. Ove imaju običaj da se zagledaju u nešto neodređeno i to je kod ljudi moglo izazvati podozrenje da one vide nešto što oni ne vide, da čuju i znaju ono što ljudi ne čuju i ne znaju, i da mogu ono što izmiče kontroli običnih smrtnika.

I tako, dok se u staroegipatskoj priči u kojoj kći prvosveštenika mačkoglave Bast nadmudruje prvosveštenika Ptaha, boga sudbine, veza mačke i magije samo naslućuje, kasnije će se ta veza iskazivati sasvim neposredno. Upečatljiv je, recimo, početak četvrtog čina Šekspirovog *Makbeta* kad tri veštice spravljaju „delo jedno bez imena”, a u koje ulaze, između ostalog, „parče krilca sovina, i vilica gujina, slepog miša meka dlaka, i još oko daždevnjaka. . .” To se sve dešava pošto je prva veštica objavila da je kucnuo pravi čas jer „šarena mačka tri put mauknu. . .”

Proplamsaji straha u srednjovekovnome mraku

Vratimo se ranom srednjem veku, razdoblju kojem mnogi dodaju nimalo laskavi epitet „mračni”, kad se na mačku počelo gledati sa strahom koji se ponegde graničio s užasom. Upravo

smo razmotrili mogućnu osnovu tog straha, ali zašto se on rasplamsao baš tada?

Teško je to reći. O tim nejasnim, uskomešanim stolicima koja su usledila propadanju staroga sveta a prethodila pojavi evropskih zemalja s društvenim poretom kakav, otprilike, danas poznajemo, još uvek se ne zna dovoljno. Mnogo je bilo selidbi, ratova, buna i epidemija u ono vreme, mnoga stara znanja pala su u zaborav.

Po rečima Keneta Klarka, civilizaciju je struja počela nositi nizvodno; neprijatelji civilizacije su razni strahovi — od rata, od napada, od kuge i gladi, strahovi koji podrivaju samopouzdanje. I, jasno, strah pred natprirodnim, a gde nema prosvete — gotovo sve je natprirodno, gotovo sve izaziva strah. Vreme kolektivne i lične nesigurnosti podložnije je, više od bilo kog drugog, lakovernosti i sujeverju. Antički svet na zalasku obilovao je besmislenim obredima, tajanstvenim religijama, praznoverjem, i kroz stoleća neizvesnosti koja su usledila sve se to nastavljalo i pojačavalo.

Pišući o strahu na Zapadu, Žan Delimo ističe da su „povremeni proplamsaji straha” presudno obeležili pola milenijuma evropske istorije — razdoblje od kraja 13. stoleća do početka industrijske revolucije. Ti „proplamsaji straha” nipošto nisu bili bez osnova: pomori izazvani kugom, česte bune, prolasci vojski i razbojnika iza kojih je ostajala pustoš, poreski nameti i glad koja je neprestano pretela — sve je to s razlogom izazivalo strah. No u tom dugom razdoblju uočljivo je jedno kraće — od 1348. do 1660. — tokom kojeg su nevolje, sve teža od teže, učestalo pritiskale naš stari kontinent, i izazivale dugotrajne duhovne potrebe: crna kuga koja je označila povratak smrtonosnih epidemija, bune koje su se širile iz zemlje u zemlju, stogodišnji rat između Francuske i Engleske, Turci koji su posle kosovske bitke počeli opasno da nadiru, strahoviti raskoli u katoličkoj crkvi, protestantski raskid s katoličanstvom i uzajamna ekskomuniciranja, pokolji i ratovi njima izazvani. . .

Nemajući predača od tog nadovezivanja nevolja, preplašeni njihovim uplitanjem, ljudi onog vremena neprestano su se pitali gde su uzroci, i pred crkvenim i državnim poglavarima našla se prešna potreba da se konačno identifikuje neki neprijatelj. Identifikovan je — u Sotoni.

U ono doba Evropu je tresao još jedan strah — strah od „poslednjeg vremena”, to jest od smaka sveta. Verovalo se da je kraj sveta blizu, da za njim dolazi novo, srećnije doba, a u međuvremenu — Sotona jarasno vodi svoju poslednju bitku:

izaziva najezdu Turaka, izopačuje jeretike, podstiče bezbožne američke kultove, prebiva u srcu Jevreja; i gore: navodi žene da grešnom seksualnošću dovode u iskušenje branitelje reda i odvrćaju ih od njihovih zadataka, a posredstvom čarobnjaka i, naročito, veštica, remeti svakodnevni život i baca čini na ljude, stoku, njive. . .

Tako su pod udar došle i mnoge žene za koje se verovalo da raspoložu zlim moćima — a u te „moći“ ubrajana je i sposobnost pretvaranja u razne životinje, između ostalih i u mačku. Slika veštice koja zajedno s mačkom jezdi na metli mračnim nebom poznoga srednjeg veka može danas izgledati komična, ali u ono vreme to je bila rasprostranjena i zastrašujuća predstava.

Veštice — đavolje žene

„U Baskijskoj zemlji pripisivala se nekom licu iz ovog ili onog naselja zgoda po kojoj je to lice nekom prilikom ranilo u nogu mačku koja je svake noći dolazila da mu pije mleko koje je, tek pomuženo, ostavljao u udubljenju prozora; kad je rano tu mačku, ona je pustila ljudski krik. Sledećeg dana se saznalo da je jedna stara susedka, za koju se govorilo da je veštica, bila ranjena u odgovarajuću nogu. . .” Ovo piše Hulo Karlo Baroha u svojoj knjizi *Veštice i njihov svet*. Slična priča verovatno se mogla čuti ne samo u „ovom ili onom naselju“ u Barohinoj rodnoj Baskiji nego i u mnogim drugim evropskim zemljama.

LET NA METLI.
SVE ŠTO JE POTREBNO ZA VEŠTIČJI SASTANAK PRIKAZANO JE NA OVOM DRVOREZU ZA POČETKA SEDAMNAESTOG STOLEĆA: MLAD MESEC, METLE, VEŠTICE, MAČKE. . .

Francuskom je, recimo, kolala priča o ženi kojoj je, dok je pekla omlet, u kuhinju ušla neka čudna mačka i razgovetno rekla: „Gotov je, prevrni!” Zaprepašćena domaćica hitnula je gotov omlet pravo mački na glavu, i mačka je zbrisala. Da je mačka bila veštica dokazano je ne samo po tome što je umela da govori nego i po tome što je sutradan jedna susedka žene s početka priče osvanula s ogromnom opekotinom na licu. . .

U Škotskoj, pak, veliki progon veštica otpočeo je kad su strahovite nepogode osujetile prolaz lađama kojima su kralj Jakov i princeza Ana Danska putovali preko Severnog mora, 1589—1591. Da li iz sujeverja ili iz zle namere, tek neko je nataknuo kralju da je nepogode mogao izazvati i neki njegov politički neprijatelj. To je bio povod opsežnoj istrazi i potonjim suđenjima, da bi na kraju izbilo na videlo da su u zaveru bile umešane mnoge osobe, između ostalog i izvesne gospe koje su kasnije spaljene kao veštice. Kola su se slomila na njima zato što su one izazivale pomenute bure i oluje i to nikako drukčije nego, po sopstvenom priznanju, tako što su povremeno bacale po koju mačku u more. . .

Priznanje je tipično, jer veštice su, kad bi ih izveli pred sud, ne retko same okrivljavale mačke. Hronike onoga doba pune su dokaza o zlokobnosti mačke. Čuvena škotska veštica Izabel Gaudi, recimo, priznala je da su se mnoge njene drugarice-veštice pretvarale u mačke, dok je ona više volela da se promeće u zeca. To je, međutim, nije spaslo lomače: izgorela je 1662.

Zečevi, koliko znamo, nisu spaljivani, ni žabe krastače, ali mačke jesu. Zašto baš one od tolikih drugih životinja u koje su se veštice pretvarale i s kojima su drugovale? Odgovor verovatno treba potražiti u onim negativnim simboličnim značenjima koja su obavijala mačku.

Što se veštica tiče, premda se o njihovom proganjanju i stradanju mnogo zna, o uzrocima ostrvljenosti protiv njih mogu se izvoditi samo pretpostavke. Delimo, na primer, velike progone veštica stavlja pod zaglavlje „Jedna istorijska zagonetka”. No većina autora koji su o tome pisali slaže se da u osnovi leži izvestan strah od žene.

Istoričar Mišle, recimo, u svom delu *Veštice*, smešta taj strah u sukobljenost hrišćanstva s ostacima mnogoboštva. Pobedničko hrišćanstvo uništilo je olimpsku aristokratiju, piše on, ali ne i gomilu mesnih bogova, onih koji još vladaju neizmernim prostranstvima poljana, šuma, brda i izvora, ali se i po kućama skrivaju. Žene su ih, pak, održavale živima sred kućnog ognjišta (pored kojeg su, dodajmo, prele mačke).

PREBACIVANJE KRIVICE.

OVA RUŽNA, MATORA VEŠTICA (NISU SVE BILE TAKVE, ALI VEĆINA JESTE), OPTUŽILA JE CRNU MAČKU DA JOJ JE SKOČILA ZA VRAT I POČELA SISATI KRV — DRUGIM REČIMA, DA JE VEŠTICA MAČKA, A NE ONA. SUDJE SU IH OBE PROGLASILE KRIVIMA, PA SU OSUĐENE NA SMRT 1618, KAD JE I NAČINJEN OVAJ DRVOREZ.

Delimo tumači da osnovna dvosmislenost žene (u muškim očima) vuče korene iz neznanih davnina: žena je biće koje daje život ali, svojom naglašenom telesnošću, nagoveštava i smrt. Strah od žene nije izum hrišćanskih asketa, ali hrišćanstvo ga je vrlo rano prisajedinilo i „mahalo tim strašilom sve do na prag 20. veka”. Tražeći krivca za patnje, neuspehe, nestanak zemaljskog raja, muškarac ga je našao — u ženi. Ona je pomagač Sotonin, biće predodređeno za zlo. Ishod: opasnost koju je po Crkvu (ili možda, preciznije rečeno, po crkvene ljude koji su nastojali da zatome nagonско u sebi) predstavljalo „večno žensko” dovela je, kako kaže Delimo, do „dijabolizacije žene”. Strah od žene — te navodno rušilačke polovine čovečanstva — dostigao je kod teologa i sudija vrhunac početkom novoga doba, a tad se i lov na veštice zahuktao zaprepašujućom žestinom. Otvoreno je rečeno da đavolsku sektu sačinjavaju pretežno žene. I posledica svega: smatra se da je za dve stotine godina najžešćeg proganjanja veštica (16. i 17. stoleće) pobijeno oko dve stotine hiljada žena, a s njima i nebrojeno mnogo mačaka.

I Ričard Kevendiš, autor *Istorije magije*, pozabavio se odbojnošću negdanjeg evropskog društva prema vešticama. Objašnjava je time što tobožnje veštice preokreću „prirodni red” muške prevlasti u društvima u kojima vlada muškarac. U veštice se zbija zgusnuta predstava žena koje neće pokorno da sede u kući i slušaju muške. I — šta bi onda drugo radile do skitale noću (pretvarajući se po potrebi ili želji u mačku ili kakvog drugog mesoždera odnosno krvopiju), davale oduška svojoj seksualnoj agresivnosti, ugrožavale malu decu, drugovalе s mrtvima i posećivale svoja zlokobna, a hrišćanstvu tako mrska ženska božanstva? Teške optužbe, zaista, i kazne nisu izostajale.

Sramno izražavanje vernosti Sotoni

I među vešticama je bilo razlika. Postojao je jedan tip veštice koju Kevendiš naziva „crnom”. Ona je redovno zla, i samo zla. Društvo je odbacije zbog njene zlobe, no moguće je i to da se prozivila tek pošto je prethodno bila odbačena. A odbačena je mogla biti iz najrazličitijih razloga — pa i zbog loših odnosa sa susedima.

Strah uliva daljina, promena, novo, no u vreme veštica ljudi su se bojali i blizine, to jest susedstva. „U današnjem svetu ravnodušnost je glavno osećanje prema susedu; u nekadašnjem svetu to je bilo nepoverenje; dakle, strah. Zato je bilo potrebno stalno imati drugoga na oku i neprekidno ga se čuvati”, piše Delimo. Zatucanom čoveku — a običan čovek u „nekadašnjem svetu” bio je takav — najlakše je da neku neobjašnjivu nesreću, ili okolnost da je nesreća nekog mimoišla a nekog ne, pripiše zlokobnoj moći veštice — obično one što živi s druge strane plota.

Od „crne” veštice još je gora bila, i gore od nje prolazila, „satanska veštica”, sušto oličenje jeretika, obožavateljica Đavola lično. Kao takva, ona je bila neprijatelj, sad ne više samo suseda, nego i celog društva.

Počev od 12. i 13. veka, objašnjava Kevendiš, jedna za drugom zatirane su razne jeretičke skupine, ali su neprestano nicalе nove, tako da je crkva vazda imala koga da optužuje za održavanje tajnih noćnih sastanaka i priređivanje svetkovina i orgija u čast Sotone. Ovaj im se pokazivao kao krastava žaba, jarac, mačka, ili u ljudskom, odnosno poluljudskom obliku. Sramno izražavajući podaničku vernost Sotoni, obožavaoci su ga ljubili u stražnjicu.

Ovo je detalj na kojem se insistira u mnogim opisima veštičko-heretičkih skupova i pirova. Lepo formulirano objašnjenje nalazimo kod Barohe: „... reč je o preokretanju vrednosti, tako da, po shvatanju vernika jedne religije, verski neprijatelji u svojoj aberaciji rade najprljavije i najnedostojnije stvari.”

Evo, na kraju, i opisa jednog dela obreda kad se u neku heretičku grupu prima novajlija (iz knjige *Veštice i njihov svet*): „Novajlija se približava sve dok ne dođe do neobično bledog čoveka crnih očiju i toliko mršavog i iscrpljenog da izgleda kao da mu nedostaje meso i da jedino ima kosti i kožu. Novajlija ga poljubi i primeti da je hladan kao led. A pošto ga poljubi, iz njegovog srca nestane svako sećanje na katoličku veru. Posle toga svi sedaju i počinje gozba, a kad se dignu od stola, iz neke vrste statue, koja se obično postavlja na mestu takvih sastanaka, iziđe crna mačka, veličine osrednjeg psa, koja ide natraške i s uzdignutim repom. Novajlija koji se uvek nalazi u prvom redu, ljubi je u stražnjicu, a zatim to isto čini meštar, pa onda svaki prema svom rangu, i to jedino oni koji su to zaslužili. . . Kada se vrate na svoje mesto, nekoliko trenutaka ostaju mirni gledajući u mačku. Zatim meštar kaže: — Oprosti nam. — To isto ponavlja onaj iza njega, a onaj treći dodaje: — Znamo to, gospodar. — Četvrti završava rečima: — Moramo da slušamo. — Po završetku te ceremonije gase svetla i predaju se najodvratnijoj pohotljivosti.”

Ovakve priče duboko su se urezivale u svest neprosvećenog naroda i držale ga u neprestanom strahu i podjarmljenosti. Paradoksalno, sve se to dešava u doba renesanse. No renesansa je, kako izvrsno primećuje Delimo, bila oslobođenje čoveka samo za neke: Leonarda, Erazma, Rablea, Kopernika. . . Kod ostalih je samo pojačavala osećanje nemoći pred iskušenjem greha, i izoštravala svest o krhkosti pred silama smrti. I zaključuje Delimo: „Nasilja koja su krvlju natopila Evropu prvih vekova modernog doba bila su po meri straha koji su ljudi u to vreme osećali od đavola, njegovih pomagača i njihovih lukavstava.”

U MILOSTI I NEMILOSTI

Od poslednjeg spaljivanja do prvog izlaganja

Sećanje na zlokobne moći veštica i crnih mačaka živo je i danas, premda je verovanje u njih uglavnom splasnulo. Što se proganjanja veštica i njihovih mačaka tiče, ono je posle 1650.

počelo jenjavati, ali sporo: poslednje zakonsko pogubljenje izvršeno je u Švajcarskoj, 1792.

Ni sto godina nije prohujalo, a u Londonu je, 1871. održana prva izložba mačaka.

Vreme između poslednjeg javnog spaljivanja i prvog javnog izlaganja mačke su preživlele. Da ih je neko pitao „jesu li degođ u životu”, one bi mu, poput kraljevića Marka, odgovorile „jesmo, care, ali u rđavu”. U Belgiji je, na primer, 1720. ponovo uspostavljen veoma star običaj, ukinut pedesetak godina ranije, da se mačke bacaju s vrha katedrale; u Nemačkoj je kelnski nadbiskup objavio, leta gospodnjeg 1747, jednu uredbu o lovu po kojoj su svi vlasnici mačaka bili dužni istima odseći uši. Za ušatu mačku globa je iznosila pola florina. . . I mačkama, i njihovim ljubiteljima, kao da je bilo dosta svega.

U osamnaestom veku, pritisak crkve na društvo počeo je popuštati: ona se sad više bavila samom sobom, a manje spoljnim opasnostima koje su joj pretile od veštica i sličnih Sotoninih ortaka. Mačke su ponovo zadobijale otvorenu naklonost — pre svega učenog sveta — no prekasno. Dok se njihov broj u Evropi smanjivao (da bi ih na kraju ostalo toliko malo da su i testamentom ostavljane u nasleđe), broj pacova je rastao. Mačke više nisu mogle da izidu na kraj s njima. Posledice se osećaju i danas.

Dok jednom ne smrkne, drugom ne svane. Tako je došao i jedan kolebljivi trenutak kad su kod ljudi sve životinje osim mačke pale u nemilost. Bilo je to vreme Pasterovih otkrića i straha od mikroba, Darvinovih teorija i nespremnosti ljudi da prihvate činjenicu da su biološki srodni životinjama. Sve su životinje odjednom postale prokažene i prljave (čak i pas i konj), samo mačka, ta čistunica, smatrala se iole čistom.

Mačke oko nas

Bilo pa prošlo, i to. Današnjem gradskom čoveku dobra je bezmalo svaka životinja, samo da mu odvrća pažnju s betona i plastike, i podseća ga na prirodu. Prednjače mačke i psi, ptice i akvarijumske ribice ne zaostaju mnogo, u ponekom stanu skače majmunče ili bleji jagnje, u gdekojoj kadi prebiva aligator dok je mali, a i pitoni su, kažu, zgodni kao domaći ljubimci.

Mačke više niko ozbiljan ne proglašava đavolima, i niko ih organizovano ne proganja. Svoju potrebu, jedinstvenu u životinjskom carstvu, da bez potrebe bude okrutni mučitelj i ubica, čovek danas zadovoljava na svojim bližnjima, pošto im prethod-

no prikači pogodne etikete. Pritom, kao i uvek nalazi neku Veru (ili Ideologiju) i Pravdu da ga u tome podrže. Žan Delimo će i to objasniti strahom, i s dubokim uzdahom zaključiti da su se s desnim i levim totalitarizmima našega stoleća ponovo, i na mnogo većem prostranstvu, našle slične opsesije među ljudima na vlasti, i istrage istoga tipa na razini progonojenih. Dovoljno je setiti se koncentracionih logora.

Što se mačaka tiče, ako se povremeno i podigne hajka na njih zbog navodne ili stvarne opasnosti od besnila, ili ako nekom padne na pamet da ih lovi i prodaje „za eksperimente” da bi skuckao koju paricu; ako neki švrća i baci mačku s šesnaestog sprata da vidi hoće li se dočekati na noge, ili grupa klinaca iz obesne radoznalosti obesi mačku u predahu pikanja lopte po poljančetu; ako komšija iz pakosti otruje mačku komšiji, ili neki vozač pregazi mačku i ako to nije morao; ako neki ponosni vlasnik superrasnog psa (ili obične džukele, svejedno) napujda svog ljubimca na najopasnijeg mačora u kraju da pokaže pseću nadmoć — to su sve incidenti, uzgrednosti života, tako reći.

ZAOSTALA STRAHOVANJA

Uobičajene praznoverice

Mačke, rekosmo, više niko organizovano ne proganja, ali mnogi od njih i dan danji zaziru. Neki svojoj odbojnosti prema mačkama daju i tumačenja za koja veruju da su tačna i opravdana. Tako se može čuti da su mačke štetne jer grizu telefonske žice po krovovima, ili da su opasne zato što njihova dlaka, kad putem udisanja dospe u pluća, na neki tajanstven način naraste, pretvori se u nekakvo povesmo, šta li, i izaziva strašne bolesti. U najboljem slučaju to može biti tuberkuloza, a ako rečenu dlaku proguta malo dete, ono više neće rasti.

Drugi i ne pokušavaju da objasne svoja nesvesna strahovanja od mačke. Naprosto ne vole da im mačka pređe put (ima ih koji se u tom slučaju vraćaju kući ili idu nekim okolnim putem). Oni, doduše, nipošto ne bi udavili ili ubili mačku, jer znaju da ko to učini, sedam godina neće sreće imati. Leš joj nipošto ne valja zakopavati ispod praga, jer to donosi nesreću domu.

Nije dobro ni kad se mačka šeta ispred kuće, jer to znači da će u kući biti svađe i nesreće. Ako se potrebe ujedno dva nesrećna znamenja — petak i mačja tuča — eto nemira, možda čak i smrti u kući. Za budući brak je vrlo nepovoljan znak i ako mačka sedi pred crkvom, obaveštava nas Brem.

I naš Vuk u svojim *Etnografskim spisima* navodi jedno zaoštalo sujeverje s mačkama u vezi i to u odrednici „Čaratan” (zanimljivo je da u odrednici „Vještice” o mačkama nema ni pomena). „Čovjek koji se rodi u *marčanoj* svijeći (luni), pa prije nego je kršten prijede preko njega mačka ili druga kakova pogana životinja. Za to poslije ostane nesrećan, te ne može imati nikakoga zanata niti postojanoga posla, nego se smuca kojekuda i svojom majstorijom, igrom i šalom ljude zabavlja i vara i novce od njih mami, ali mu ni ovi novci ne mogu biti probitačni, nego kako dođu tako i otidu.”

Prepoznavamo ovde poznatu nam simboliku: mlad mesec (kad veštice izvode svoje čini), lunu i mačku kao krojiteljke sudbine, pogotovu ako je mačka „prešla preko”. Vidimo i da je mačka smatrana „poganom životinjom”.

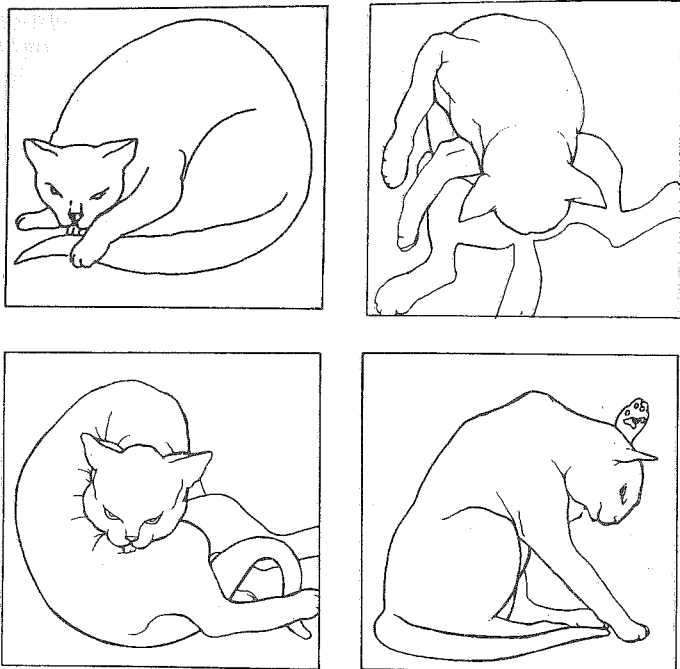
Živi barometri

I danas su neki ljudi toliko sigurni u mačju moć predviđanja vremena i nevremena, da se vraćaju po kišobran kad se mačka umiva iza uha. Na verovanje da se po mački zna kad će kiša nailazi se u mnogim zemljama.

Nekoliko sati pred kišu mačke umeju da se uznemire i da prestanu s igrom ako su se igrale. Tad, kao što često čine, počnu i da se umivaju — što znači da ližu šapu pa se trljaju tom šapom iza uha. Fernan Meri smatra da za ovo postoji verovatno naučno objašnjenje.

Kad drži šapu iza uha, mačka izgleda kao da nešto osluškuje, a kad prelazi njome po uhu — kao da hoće nešto da otkloni. To što osluškuje jesu neki zvučni talasi, za nas nečujni, koji nagoveštavaju nevreme, a da otkloni hoće šumnu bujicu koja joj se uliva u uho i draži je. Čim pljusne kiša, mačka se smiruje, tako cen Meri.

Verovatnog naučnog objašnjenja za ostale mačje predskazivačke moći nema. Brem navodi sledeće: ako se umiva ili pravi guru — doći će gosti; ako se umiva iza uha — doći će ne obična, nego ugledna poseta (ništa ne kaže da li će ugledna poseta pokisnuti). A ako se pogleda dok se umiva, toga dana će mačka dobiti još i porciju batina.

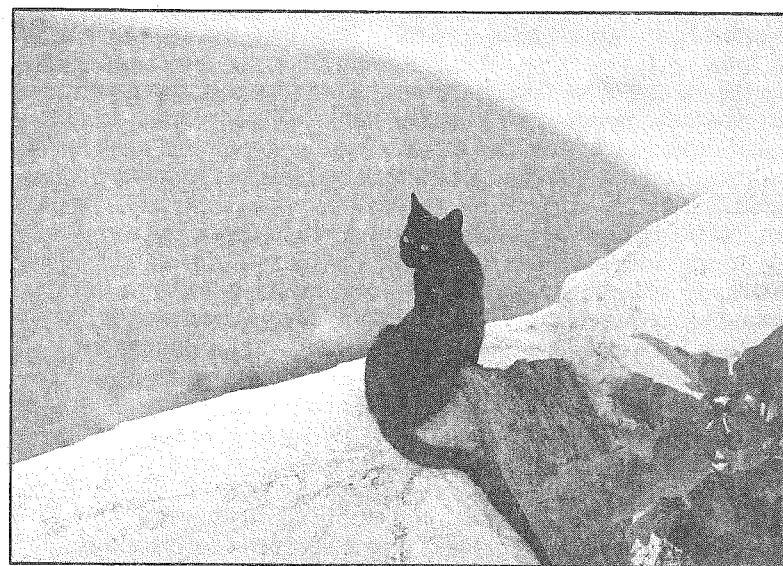
PROROČKA TOALETA.
MAČKA JE ČISTA ŽIVOTINJA I MNOGO VREMENA PROVODI LIŽUĆI I PERUĆI RAZNE DELOVE TELA, ALI SAMO SE ZA UMIVANJE IZA UŠIJU SMATRA DA PREDSKAZUJE VREME, POSETU, ILI — BATINE.

Opasnosti po bojama

Najveći strah ulivaju, izgleda, crne mačke. Za njih se veruje da su bile pratilje veštica (premda smo na autentičnim predstavama videli i obične tigraste). Brem izveštava da „crni mačak... ako doživi starost od sedam do devet godina postaje veštica i odlazi na valpurgijski dan na sastanak sa vešticama”. No imaju crne mačke i dobrih strana: čuvaju „podzemaljsko blago”, služe kao čarolije oko novca, i za sticanje nevidljivosti, kao i za odbranu polja i bašte. „Za lečenje padavice i gušobolje, crni mačak ima neverovatnu čar”, piše Brem navodeći sujeverja koja su se i danas očuvala.

Dok je crna mačka vesnik nesreće širom Evrope i SAD, u Engleskoj, gde su mnoge stvari izokrenute ako se procenjuju

našim merilima, crna mačka donosi sreću. Ne precizira se da li je donosi samo ljudima sa Ostrva, ili i dođošima i putnicima namernicima.

POZDRAV S LETOVANJA.
CRNA MAČKA VIŠE NE ULIVA TAKO VELIKI STRAH KAO NEKAD, MADA JE PRATE MNOGA PRAZNOVERJA. NA OVOJ RAZGLEDNICI IZ SERIJE „GRČKE MAČKE” DEO JE USPEŠNOG DIZAJNA. OVAKVE RAZGLEDNICE NAMENIENE SU UGLAVNOM LJUBITELJIMA MAČAKA, ALI KO ZNA, MOŽDA NOSE I NEKU NEIZREČENU PORUKU...

Trobojne mačke, pak, ne ulivaju neki poseban strah, ali njih bije glas da štite kuću od vatre i drugih nesreća; ako požar i bukne, ugasiće se ako se u vatru baci trobojna mačka.

Mogućnu dopunu ovom verovanju nalazimo u poslovicama koje je Vuk pribeležio. Jedna glasi: „Preći vatru, veži mačku”, a po Vukovom objašnjenju „pripovijeda se u Srbiji da tako u Njemačkoj viču u veče kad bude vrijeme spavati, da ne bi mačka na sebi odnijela vatru i zapalila što”. — Lako je moguće da je mačka, zimljivica koja voli da drema kraj izvora toplote, umela da na sebi „odnese vatru i zapali što” u vreme kad su izvori toplote bili otvorena ognjišta.

Ni sijamske mačke nisu bile pošteđene jednog pogrešnog verovanja zbog kojeg rasa pred poslednji rat zamalo nije bila istrebljena, saznajemo od Fernana Merija. Zbog pogrešnog tumačenja jedne novinske vesti, javnost je shvatila da sijamske

mačke mogu nositi i prenositi ništa manje nego lepru! Danas se zna da to nema nikakvog osnova, i rasa je sve omiljenija i na sve većoj ceni. (Kod nas, takođe. Do pre nekoliko godina, sijamski mačići su se preko malih oglasa nudili na poklon, a u poslednje vreme se prodaju po skupe pare — ne tako skupe kao persijske, ali ipak. . .)

Predrasude ne zaobilaze ni bele mačke. „Bela mačka ako na prozoru prede predstavlja avetinju, nagoveštava smrtni slučaj, koji će nastupiti u toku dva časa”, piše Brem. Ko bi to rekao za nežne bele mace? Valjda podsećaju na duhove uvijene u čaršave?

Na drugom kraju sveta, u Burmi, bele mačke su na posebnoj ceni. Meri izveštava o jednom malo poznatom detalju s kraja drugog svetskog rata, kad su se Burmanci, u borbi za nezavisnost, kolebali između Japanaca i Britanaca. Ako Britanci neko me treba da zahvale za podršku Burmanaca, onda su to bele mačke, tvrdi Meri.

Burmansko stanovništvo bilo je izloženo snažnom uticaju japanske propagande koja se, razumljivo, okomila protiv izgradnje strateškog puta kroz džunglu, puta neophodnog saveznicima. Stoga je postalo nemoguće doći do radne snage — lokalni radnici naprosto su bežali s gradilišta i nestajali u šumskom gustišu. Tad se jedan engleski pukovnik, upućen u folklor i narodna verovanja, dosetio te dao da se na kamionima i džipovima, kao i na samoj trasi puta u izgradnji, naslikaju bele mačke. Istovremeno, engleski i američki piloti dobili su naređenje da donesu, odakle znaju, što više belih mačaka.

Nije dugo potrajalo, a džunglom se proneo glas da su aerodromi postali ne samo pribežišta, nego i omiljena boravišta svetih životinja. Iz toga su Burmanci zaključili da su bogovi naklonjeni saveznicima, i japanska propaganda ih više nije uznemiravala.

Jezivi stereotipi

Najzlokobiniju sliku o mačkama, ma koje boje bile, stvaraju glasine koje se vekovima pronose čas u jednoj, čas u drugoj sredini. Da li su posredi duboko ukorenjena sujeverja, ili zlonaerno izazivanje neprijateljskih osećanja prema mačkama, teško je reći.

Veoma se žilavo održava jedna vampirska predstava mačke. Kao ležalo detešce u svom krevetiću, a kroz otvoreni prozor

ušao susedov mačor (ili, još grđe: kućni mačak kog su roditelji neoprezno zadržali), legao preko odojčeta, i zna se. . . A poneki takav mačak naprosto isisa dah iz detešceta. Grozno. Od ovakvih priča jedinu korist su imali i imaju proizvođači zaštitnih mreža za pokrivanje kolevki (kao da nikog ne brine što se pod njima deca uvek pomalo guše. . .).

Drugi tip morbidnih priča vezan je za stare. Desi se da neka nesrećna i usamljena starica umre sama u svom stanu i bude pronađena (ne krivicom mačaka) ko zna koliko dana kasnije. A mačke, bruje glasine, koje je pokojnica za života onoliko pazila i od usta odvajala njih da nahrani, ne mogući da iziđu iz kuće, počele su se hraniti lešom svoje dobročiniteljke. . . nezahvalnost koja se od te potuljene životinje i mogla očekivati.

Da li su se opisani jezivi slučajevi doista negde i nekad dogodili, ne znamo. Njihov ustaljeni oblik i neodređenost (neko je čuo da se jednom negde desilo ovo ili ono), međutim, pre ukazuju na to da su posredi neopravdane i nepravedne optužbe koje, možda, u onih koji ih izriču, zamenjuju grižu sopstvene savesti zbog neke nepažnje, ili zanemarivanje osnovnih ljudskih obaveza. A odraz su i ko zna kakvih zebnji i nesigurnosti. „Ko kaže glasine, kaže strah”, kako veli Delimo.

Ugrožene udavače

Praznoverice ne mimoilaze ni uzrast između beba i baba, to jest devojke. Pošto za njih nema gore sudbine nego da ne nađu muža, to se opasnost koja im preti od mačaka ponegde dovodi u vezu s takvom sudbinom. U Dorsetu, u Engleskoj, na primer, veruje se da će devojke koje vole mačke umreti kao usedelice.

Drugde je ta veza nešto drugačije postavljena. U južnoj Nemačkoj i oko Rajne se veruje da devojka, ako hoće da bude srećna u braku, mora mačku, Frejinu životinju, dobro nahraniti („uputstvo koje bih svima devojkama i domaćicama najtoplije preporučio”, dodaje Brem).

II MAČJI SVET

PRISTRASNE OCENE

Razumljivo je što životinja s kojom se, svesno ili nesvesno, dovodi u vezu više sasvim suprotnih simboličkih značenja, i na kojoj su sudbina i ljudi pokazali svu svoju prevrtljivost, i danas izaziva protivrečna osećanja, ali gotovo nikad ravnodušnost. Mnogi ne vole mačke. Drugi, koji takođe nisu malobrojni, vole ih. I jedni i drugi iznose svoje razloge, a oni se najčešće svode na pripisivanje mačkama ovih ili onih osobina. Stvarno, kakve su mačke?

Kakve su mačke? Odgovoriti na to pitanje gotovo je isto tako teško kao odgovoriti na pitanje „Kakvi su ljudi?“ Jedini tačan odgovor bio bi — „Kako koja“. Individualne razlike među mačkama su velike, a sposobnost ljudi da ih uoče — mala. Ljubitelji će po pravilu tvrditi da su mačke pametne, odane, ponosite, a mrzitelji će ih listom optuživati za osobine kao što su sebičnost, lenjost, sklonost lopovluku.

Još u osamnaestom stoleću cenjeni francuski prirodnjak Bifon, na primer, okarakterisao je mačku kao nevernu domaću životinju koju gajimo iz nužde, da bi uništavala drugog kućnog neprijatelja, još goreg no što je ona. A fiziolog Rajberti je smatrao da u oblast fiziologije spadaju i ovakve ocene: „Mačka je pakosna životinja, i dvolična preko svake mere. To je mrzovoljna izdajica koja će vas ogrepsti kad je pomilujete; egoista, i kao kakav vetrogonja nehajna prema svemu što je se lično ne tiče, svu svoju lukavost i prefriganost stavlja u službu zlobe; to je razbludna pohotljivica i lenčuga po životnom opredeljenju; rođena lopuža koja krade uživanja u krađi radi; pred jakima je ulizica, a okrutni krvnik sa slabijima od sebe. Da bi joj zloća bila potpuna, još joj samo dar govora nedostaje.“

Kod prirodnjaka ćemo naći i sasvim suprotno mišljenje. Čujmo dobrog starog i svima nam poznatog Brema: „Mačke među životinjama sa kandžama zauzimaju skoro isto mesto kao i čovek među višim životinjama. One ne samo da su najsavršeniji zverovi već, izuzev čoveka, i najsavršenije životinje uopšte. . . Kod svih vrsta mačaka, telesne i duševne sposobnosti razvile su se do savršenstva. . .“ Mačka je, veli Brem, hrabra, prisebna, neustrašiva, ume da potisne svoje instinkte, a „osetljivost, dostojanstvo i sujetu poseduje u maloj meri“. „Nekim mačkama“, priznaje Brem, „ne možemo uvek verovati. Ona zna da ujede ili ogrebe kad joj se čovek i ne nada. U većini slučajeva tako se ponaša samo u nužnoj odbrani.“

Na ovo kao da se nadovezuje primedba Fernana Merija: „Da, mačke umeju i da ogrebu, ali uglavnom nesprenjakoviće i budale. . . No one nisu ni okrutne ni zlobne: naprosto, umeju da nas nateraju da ih poštujemo.“

Bilo kako bilo, vidimo da su obe vrste sudova o mačkama vrednosno obojene, to jest pristrasne i jednostrane. Ima li o mačkama da se kaže išta koliko-toliko neutralno, objektivno? Ima.

Fizičke osobine na stranu, to je, pre svega, gotovo sve što se tiče njihovih čula. Mačka poseduje istih pet čula koja i mi, ali važnost pojedinih čula nije ista za nas i njih, niti one putem istog čula primaju iste utiske koje i mi, tako da je unutrašnji svet mačke jamačno drugačiji od našeg.

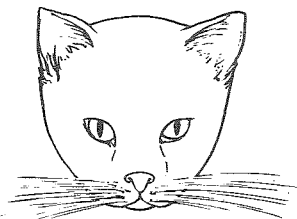
CARSTVO ČULA

Dodir

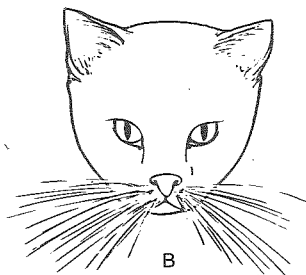
Za mačku je, po mnogo čemu sudeći, najkorisnije čulo, čulo koje joj daje najpotpunije podatke o spolnom svetu — čulo dodira. Onome što vidi, čuje, njuši — mačka kao da ne veruje dok ga i ne pipne: dovoljno je posmatrati je kako ispituje komad hrane, ili bilo koji nepoznat predmet, ili čoveka koji želi s njom da se upozna.

S psom se upoznajemo tako što mu pružamo ruku da nas onjuši; mačka će nas u toj situaciji, ako želi da se upozna, udariti šapom, jednom ili više puta. Ne treba se odmah uvrediti, niti je okriviti za podmuklost, jer najčešće nije posredi gest neprijateljstva: kandže su joj uvučene. Ona nas samo taktilno iskušava.

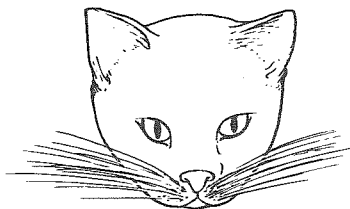
Mačka je tako reći sva od dodira: nos koji mora da zabode u sve, izuzetno osetljive šape i jagodice prstiju, koža osetljiva i

A

B

C

„BRKOVI”.
BEZ NJIH JE MAČKA PRILIČNO DEZORJENTISANA.
ALI BRKOVI JOJ SLUŽE I DA IZRAZI RAZLIČITA
STANJA. DOK SE ODMARA, ONI SU U POLOŽAJU A.
DOK HODA — U POLOŽAJU B, A KAD NJUŠKA, UJE-
DA ILI SE BRANI — U POLOŽAJU C.

ispod dlake („ne gladi mačku uz dlaku!”) i, možda više od svega, one duge, čvrste dlake koje rastu oko nosa i iznad očiju, kod nekih i iz obraza, a koje zovemo „radarima”, „antena” ili, prostije, brkovima i obrvama.

Decu, i ponekog odraslog, mami da ih potkresuju. Mačka koja takvima dopadne šaka, makar pre toga bila i najveštija i najsnalažljivija, privremeno gubi najbolja svoja čulna svojstva. Više nije u stanju da se provlači između stvarčica naslaganih po policama a da nijednu ne obori, niti da u magnovenju zbrise pred opasnošću kroz rupu u tarabi široku taman koliko da se provuče. Dok joj ne izrastu novi brkovi, ona je kao slepi čovek kom su vezane ruke, ili gluvi kom su vezane oči.

Sluh

Mačka ima oštar sluh: raspoznaje tonove čija se frekvencija razlikuje i za manje od jedne vibracije u sekundi (ljudi tvrde na ušima prave takvu razliku tek pri frekvencijama koje se razlikuju i do deset vibracija). Što se najveće frekvencije tiče, stručnjaci imaju podeljena mišljenja: dok jedni tvrde da mačka može čuti zvuk od najviše 25.000 vibracija u sekundi, jedva nešto više od čoveka, drugi iznose dokaze da mačke reaguju na Goltonovu pištaljku, spravicu koja proizvodi vrlo visoke tonove, nečujne za čoveka ali pouzdano čujne za pse.

Fernan Meri iznosi kako je navikao jednog svog mačora da dovodi u vezu dobijanje posebno omiljene hrane sa zvukom Goltonove pištaljke. Desilo se jednog dana da je izgubio pištaljku, i slučajno je pronašao u automobilu tek osam meseci kasnije. Odmah je zapištao, to jest zviznuo, tek onako, još u garaži. Kad je ušao u kuću, rečeni mačor već je nestrpljivo maukao i na mahove preo pored svoje činijice, iako se neposredno pre toga bio dobro najeo. Dakle, ne samo što je čuo onaj zvuk kroz sve zidove i vrata, vrt i hodnike kuće, nego nije zaboravio šta mu se njime obećava.

Za mačji sluh je možda najkarakterističnije to što mačka, s gotovo neverovatnom preciznošću koja daleko nadmašuje sličnu sposobnost u čoveka, može da odredi mesto odakle dopire zvuk. Može, recimo, da s razdaljine od dvadesetak metara kao različite raspozna dva zvuka koji se emituju s dva, međusobno svega pedesetak santimetara udaljena mesta! Ako znamo da je takvo raspoznavanje uslovljeno razlikama u vremenu dospevanja zvučnih talasa do jednog i drugog uha (koje zaista jesu male, mere se hiljaditim delovima sekunde), i izračunamo da u ovom slučaju ta vremenska razlika iznosi 0,0000028 delova sekunde, onda uviđamo da je takozvana auditivna lokalizacija u mačke izuzetno dobro razvijena.

No evo i paradoksa: životinja s takvim sluhom često odaje utisak da je gluva kao top: to se mačka, naprosto, pravi Toša. Ona, naime, priznaje da čuje isključivo kad to sama hoće. Kad neće, bila budna ili usnula — svejedno, možete je dozivati do besvesti: ni repom neće mrdnuti, ni uhom strignuti. Uši će načuliti tek ako je neki zvuk, makar jedva primetan, istinski zainteresuje. Ako joj se, uz to, učini da joj preti neka opasnost — napraviće grbu, oboriti uši, našušuriti rep, motriti uokolo, „razmišljati”, i tek kad se uveri otkud dopire zvuk, i šta znači, preći će u akciju.

To mačka nije zaboravila svoje zversko poreklo: mačkalovdžika napada i na zemlji i na drveću, a za to joj je neophodno da može lokalizovati zvuke koji dopiru s različitih mesta, i s različitih visina. Mačka ne trči za plenom, nego skače na njega. Zato ona dugo vreba, procenjuje razdaljinu, namešta se za skok, šunja i, kad je sve dobro procenila, zaleće se i skače, sve u mukloj tišini.

Njeno fino, osetljivo uho teško podnosi buku. Iznenadnih glasnih zvukova se boji. Vičite na nju, i uplašiće se. (Zato je malo glasnija grdnja sasvim dovoljna kazna za lepo vaspitanu mačku.) I mačji strah od male dece verovatno više treba pripisati

„ciki i dreki” koje prate dečje oduševljenje cica-macom, nego tome što je deca kinje, gnječe i vuku za rep: od toga se uvek može spasti bekstvom i odbraniti grebanjem, ako drukčije ne ide. Mnoge kućne mačke, međutim, beže od male dece čim se ova pojave ili, tačnije rečeno, oglase.

Njuh

Što se njuha tiče, i tu se mačka ponaša dvojako: ona očigledno raspoznaje mirise, ali se često ponaša tako da se čovek pita gde joj je uopšte nos. Dobacite gladnoj mački jedan ili više komadića hrane s izvesne razdaljine: gledaće u vas, tražiće oko- lo, čak izgledati kao da njuška, i proći tik pored hrane ne prime- tivši je. Ako uprete prstom u hranu da joj pokažete, gledaće u vašu ruku, ne u hranu. Naći će je, jasno, ali tek kad je vidi, naga- zi ili, ko zna zašto tek posle toliko traganja, nanjuši.

Pošto nikakva sistematska istraživanja nisu vršena, ne možemo reći koliko je njuh važan u životu mačke. Ali i obično posmatranje daje osnova da se kaže nešto drugo: malo šta mački pričinjava toliko zadovoljstva kao neki mirisi.

Dajte joj da onjuši valerijanu, ili nanu, i bukvalno će pasti na leđa od uživanja. Ova životinja voli jake, za čoveka ne uvek i prijatne mirise: hlor, amonijak, i svež malter. . . Miris alkohola i alkoholnih pića mrzi, i koga zabavlja da gleda kako mačka pravi „gadljivo lice”, nek joj da da omiriši čašicu prepečeni- ce. . . Voli i mirise nekih biljaka — naročito onih iz toplih kraje- va — kopra i karanfilića, lovora, mimoze. Zanima je i ustajala voda od cveća, a nisu joj mrski ni mirisi neoprano čovekovog tela: mnogi su se već našli u nebranom grožđu kad im je mačka, čijim su domaćinima došli u goste, skočila u krilo i s očiglednom nasladom počela gurati njušku u pazuhu. (Istine radi, dodajmo da mačka voli i miris čistog rublja: nikad neće propustiti priliku da se izvali na tek ispeglane košulje ili posteljini.)

Ko ima prilike da nabavi papirus u saksiji može proveriti da li se i njegova mačka „seća Egipta”. Pominjani dr Meri tvrdi da apsolutno sve mačke bukvalno lude na miris papirusa, biljke koja je u doba faraona bujala na obalama Nila. Čak će i „olfaktiv- no najneosektivnija” mačka nanjušiti papirus ma koliko ga briž- ljivo sakrili, udisati ga i njušiti, s grozničavim zadovoljstvom grickati i, uopšte, gubiti glavu i ponašati se kao pijana. Po Meri- ju, to je zato što papirus „budi uspavane odjeke u njenom srcu”. Ne znamo da li baš zbog toga, ali zanimljivo jeste.

O čulu ukusa kod mačke nema se bogzna šta reći, osim da postoji, i da mačke daju prednost nekim ukusima, dok druge ne vole. No individualne razlike su velike, a uz to još niko nije po- kušao da razluči koliko uticaja na prihvatanje neke hrane ima njen miris, a koliko ukus.

No mačkino čulo ukusa poslužilo je psiholozima kao po- moćno sredstvo za ispitivanje mačkinog vida. Kad su poželeti da saznaju da li mačka raspoznaje oblike, izrezali su komadiće me- sa na razne načine, pa u komadiće određenih oblika ubacili bez- mirisnu gorku materiju. Pošto su mačke podvrgnute tom ekspe- rimentu vrlo brzo naučile da izbegavaju gorke oblike, čak i kad im je menjana veličina, ili kad su im prinošeni pod različitim uglovima, ili kad su u njima pravljene raznorazni useci, psiholozi su zaključili da mačke „reaguju na oblike” (i to bolje od pasa, koji su takođe bili ispitivani).

Mačka, dakle, raspoznaje oblike, ali po svemu sudeći ne baš oštro i jasno. Verovatno ih vidi maglovito, bez pojedinosti, i bez boje. Njeno ukupno vidno polje, međutim, veoma je široko (287 stepeni — kod čoveka ni 200), kad s oba oka gleda u jed- nom pravcu onda obuhvata 130 stepeni (čovek 125, pas 83), i — što je za mačku najkarakterističnije — odlično vidi noću (pre- da ne i u mrklome mraku). Ovo uglavnom zahvaljujući dugulja- sto postavljenoj zenici koja se širi efikasno propuštajući i naj- manju količinu svetlosti, i jednom posebno osjetljivom sloju ćeli- ja na mrežnjači.

Videla mutno ili manje mutno, u boji ili crnobelo, mačka se odlično služi vidom koji ima. Kad gleda u daljinu, delovaće ra- sejano, gotovo odsutno, a onda će se trgnuti i pogled će joj se us- redsrediti. Pratite ga, i s naporom ćete primetiti vrapca koji ska- kuće prilično daleko. Mačkinu pažnju privlači pokret, a kad nje- nu pažnju nešto privuče, njena na izgled uspavana čula kao da se naglo bude.

Što se njenja po mraku tiče, vrlo je verovatno da i brkovi doprinose njenom dobrom snalaženju. A kad joj brkovi obrate pažnju na nešto, onda će ona to i pogledati i videti na svoj, mačji način.

Mačku oči služe ne samo dobro nego i dugo; katarakta ih napada samo izuzetno i, ako joj se ne desi neki nesrećan slučaj (izazvan pre čovekovom rukom ili nogom nego mačjom šapom), u dubokoj starosti videće gotovo isto onako dobro kao i kad je bila u najboljoj formi.

ONO BEZ ČEGA MAČKE NE BI BILE MAČKE

Kako se dočekati na noge

Kako to da se mačke obično dočekuju na noge kad padnu? Legenda veli da one za to treba da zahvale nikom drugom do Muhamedu, osnivaču islama, koji je slovio za velikog njihovog ljubitelja. On je svoju voljenu Muecu, i sve njene potomke, prvu obdario tim svojstvom tako što je tri puta prešao svojom proročkom rukom preko njenih leđa.

(Kad neće breg Muhamedu, onda će Muhamed bregu: pošto je preko svoje Muece već dospeo u ovu našu priču o mačkama, zadržimo ga još malo u njoj. Veli legenda da je Muhamed Muecu toliko voleo da je i propovedi držao držeći nju u naručju. Jednom, pak, seo je, i utonuo u duboke misli, predavši se Bogu. Presedeo je tako, ne pomerivši se, ceo dan. Mueca se za to vreme uspavala na širokom rukavu njegovog ogrtača. Kad se sunce priklonilo zapadu, Muhamed se prenuo. Taman je hteo da se dignu, kadli primeti usnulu mačku. Da je ne bi uznemirio, prorok je dohvatio makaze, odsekao rukav na kojem je ležala Mueca i tek tad ustao. Legenda ništa ne kaže kako su mu se makaze baš tad našle pri ruci. . .)

Legenda je jedno, a nauka drugo. Članovi Francuske akademije nauka smatrali su da je pojava vredna i njihove pažnje, te su još pre više od dvesta pedeset godina ponudili svoje objašnjenje:

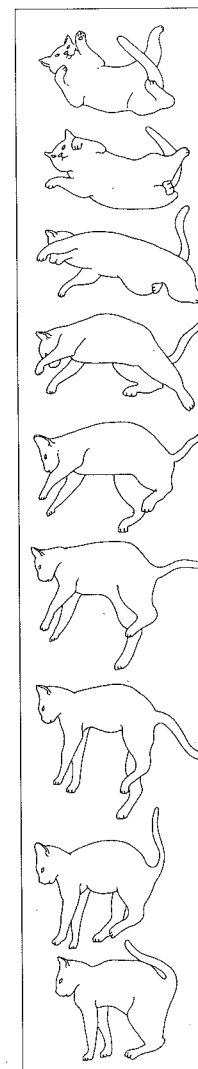
„Kad skoče s nekog uzdignutog mesta, mačke obično padaju na noge, premda su u trenutku skoka iste digle uvis te bi, sledstveno tome, morale pasti na glavu! Zbog straha koji ih je šćepao, mačke povijaju kičmu tako da im utroba biva potisnuta napred. U isto vreme one pružaju glave i noge prema mestu s kojeg su pale, kao da hoće da se vrata na nj; to ovim delovima njihovog tela daje snažno dejstvo poluge.” (Ne mogu a da ne primetim da je šteta što Arhimed nije znao za ovo — možda bi dobio neku ideju kako da nađe oslonac za polugu kojom će pomeriti svet.) „Na taj način središte njihove teže postaje različno od središta njihove figure i dolazi iznad. Iz toga sledi da ove životinje moraju napraviti polukrug u vazduhu i na tlo pasti na noge, što im i spasava život.”

Kome nije jasno, nek čita ponovo. . . Ali, kako su nauka i tehnika napredovale, tako su i objašnjenja postajala sve duža i komplikovanija. Pronalazač hronofotografske kamere i projektor, to jest preteča kinematografije, francuski lekar i fiziolog

ATERIRANJE.
NA NIZU CRTEŽA VIDIMO KAKO SE MAČKA DOČEKUJE
NA NOGE, I PRIMEČUJEMO DA REP IMA ULOGU REGULA-
TORA RAVNOTEŽE.

Etjen Žil Mare je 1895. uz pomoć svog izuma (snimanje ritmom od šezdeset slika u sekundi) pokazao ovo: mačka bačena glavom napred najpre se prednjim delom tela okreće oko sebe same; kad se prednji deo okrene za oko 180 stepeni, okreće se i zadnji deo.

Kako to mačka uspeva bez pomoći sa strane, i bez spoljnog oslonca? „Životinja oslonac koji joj omogućuje da se okrene nalazi u inerciji sopstvene mase” — tumači Mare. „Spreng torzionih sila koji se stvara dejstvom hrpteničnih mišića najpre deluje na prednji deo tela čiji je moment inercije veoma mali, pošto su prednji udovi u tom trenutku priljubljeni uz vrat. Nasuprot tome, zadnji udovi su opruženi, gotovo okomito prema telu, tako da se njihov moment inercije snažno odupire kretanju u obrnutom smeru koji teži da se proizvede. U drugoj fazi položaj šapa je obrnut, te inercija prednjeg dela tela pruža u tom trenutku oslonac za obrtanje zadnjeg dela.” Kome ni sad nije jasno, nek uči fiziku.

Ovako naučnih objašnjenja za način na koji se mačka orijentira u prostoru nema, ima samo nešto pretpostavki i mnogo, mnogo začuđujućih priča. Najjednostavnija verzija svakome je poznata: dosadio gazdi mačor koji je bio preispoljna lopuža, i rešio gazda da ga se ratosilja. Strpao ga u džak i odneo daleko, daleko. (U džak, navodno, da mačor ne vidi put; u stvari, verovatno da ga uz put ne bi izgrebao i izujedao iz opravdane ozlojedenosti, ili da mu ne bi zbrisao već kod dvorišne kapije.) Kad, posle tri dana, eto mačora natrag. Odnese ga još dalje, preko reke i iza brda, ovaj se vrati za nedelju dana. Odnese ga treći put. . . i tako dalje.

Ili, one priče koje obično služe kao dokazi da se mačka vezuje za kuću, odnosno za ljude. Jedni tvrde da se njihova mačka vratila na rodno Julino brdo pošto se porodica, ponevši je sa sobom, odatle preselila u Zemun-polje. Drugi se, dirnuti, kunu kako je njihova mezimica, koju su iz svog novog doma na Novom Beogradu, pošto nisu mogli da je priviknu na stan, vratila u mirnu ulicu na Crvenom krstu gde su ranije živeli, uspela da ih kroz velegradsku džunglu ipak pronađe, iako je u novom kraju prethodno bila svega nekoliko dana, i nije izlazila. . . Priče, najzad, o mačkama koje su prevaljivale i više stotina kilometara da bi se vratile tamo gde su htele, ili se posle duže odsutnosti, kad su već svi imali razloga da poveruju da ih više nema na svetu, pojavljivale u svom nekadašnjem boravištu.

Jedna od najdirljivijih datira iz prošlog veka, a saopštava je francuski pisac Žozef Meri. Bio je tad (1842) konzervator u Egiptološkom muzeju u Marseju; čuvar Muzeja imao je mačora koji je počeo da stari. Pre četiri hiljade godina, u Memfis, njemu bi poklanjali posebnu pažnju, ali danas se mačkama ne priznaje pravo da ostare, primećuje Žozef Meri. Čuvar-vlasnik mačka naložio je jednom novom kolegi da strpa mačora u vreću, odnese ga do visoke stene So-di-Marok, oko pet kilometara od Marseja, i baci u more. Dok su ga, u muzeju punom egipatskih starina i mumija faraonskih mačaka, trpali u vreću, mačor se branio koliko su ga zubi i kandže služili, ali njegov dželat bio je jači i svoj nalog sproveo do kraja.

Četrnaest meseci kasnije, obilazeći Muzej oko ponoći, prvi čuvar začuo je oštro, isprekidano i žalosno maukanje. Potražio je pogledom izvor i na jednom prozoru ugledao žrtvu bačenu sa stene So-di-Marok. . . To nije bila utvara staroga mačora, nego on lično: sutradan ujutru još je bio tu, nehajno se sunčajući na

samom ulazu u Muzej. Ovolika upornost smekšala je srce čuvara, i on je počeo da neguje omatorelu i očigledno napaćenu životinju. Ova se prosto preporodila. . . ni ne daj Bože, ni onaj mačak.

Žozef Meri nije mogao čudom da se načudi kako se mačor spasao i kako je našao put do kuće u kojoj je odrastao, a iz koje ga je, pod starost, neki neznamac onako grubo otrgao. Dugo je posmatrao Marsej sa stene s koje je mačor bio bačen (i s koje, očigledno, nije pao u more nego se pri padu uhvatio kandžama za makiju kojom je bila obrasla strma padina, i uspentrao gore), vraćao se u Muzej pešice, i usput se osvrtao, osluškivao. . . i našao ključ tajne, ključ za koji se i danas veruje da je ispravan.

Pošto se uspentrao na put, i povratio od straha, mačoru je prvo bilo da pobegne od sinjega mora koje ga je plašilo i koje nikad dotad nije video. Potom je zastao i oslušnuo. Jedini poznat zvuk bio je daleka buka velikoga grada. U tom mu pravcu, dakle, valja ići. Dugo je trajalo mačorovo putovanje preko polja, jer trebalo je čuvati se bezbroj znanih i nezvanih opasnosti, hraniti se, spavati na sigurnom. Buka grada bivala je sve glasnija i mačor je znao da je na dobrom putu. No kad je jednom stigao do grada u kojem je tad živelo sto šezdeset hiljada duša, a kroz koji je prošao samo jednom, u džaku, kako je našao put do mesta gde se rodio i živio sve do onog kobnog dana?

Orijentišući se ponovo prema poznatim zvucima, naslućivao je Žozef Meri. Muzej je imao jedan zidni časovnik koji nije otkucavao samo cele sate, nego je na razne načine obeležavao i svakih pola sata, i četvrti, i osmine sata, a pre svakog otkucavanja najavljivao se lakom kavatinom. Mačor je verovatno tražio poznati zvuk, ali „slučaj, koji nikad ne ide na ruku nesrećnima”, kako piše Meri, nije ga odveo pravo Muzeju, nego ga je naterao da četrnaest meseci luta raznim delovima grada da bi mu tek na kraju dao da čuje ono što je tražio.

Danas je Merijevo objašnjenje da se mačke orijentisu prema poznatim zvucima samo malo dopunjeno: u nalaženju puta verovatno im pomažu i poznati mirisi, poznati prizori ili elementi prizora, kao i kinestetički oseti, oni koje im pružaju informacije o kretanju.

Sestog čula, „čula za orijentaciju”, mačke nemaju. (U parapsihološke tvrdnje ne zalazimo.) Mačke koje su se spektakularno vratile starom domu ili starom vlasniku bacaju u zasenak one tužne horde mačaka koje nisu uspele da se vrate. Da li su same odlutale, ili su zlonamerno udaljene one mačke koje ponekad zatičemo pred svojim pragom a za koje se po negovanosti i

pitomom ponašanju vidi da su „bile nečije”? Svejedno, činjenica je da ne umeju da nađu put natrag niti ga, ako im se posreći da ih prihvati neki novi gazda, traže.

Svoje ne damo, tuđe nećemo (hm)

Mačka je životinja koja ne samo što se sjajno orijentira u prostoru nego ima i veoma razvijen osećaj za sopstvenu teritoriju. Stručnjaci Instituta za psihologiju životinja u Buldenu, u Vestfaliji, pošto su još davno sistematski proučili ovo pitanje, podelili su teritoriju mačke na nekoliko zona.

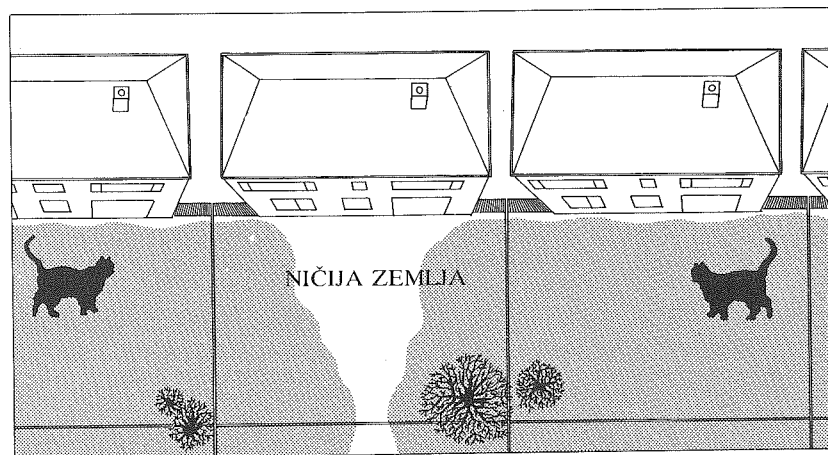
Najpre, sam centar. To je mesto na kojem će mačka doneti mačice na svet, ili omiljeno mesto poćinka. Oko tog centra prostire se prva, poznata, maćki bliska i draga zona. Maćka je u njoj u pravom smislu reći kod kuće, tu se oseća sigurno i zaštićeno, tu se ponaša pitomo i razmaženo, ne očekujući nikakvu neprijatnost. Maćka se tu slobodno šeta, izležava, igra. Zašto neke više vole kartonsku kutiju u zapećku, druge najvišu stelažu police, treće naslon određene fotelje a četvrte srednju fijuću radnog stola — to nemaćki psiholozi nisu ni pokušavali da otkriju.

Okolo ove bliske zone prostire se zona „ćuvanog lovišta”. To je takođe teritorija koju maćka smatra svojom, koju poznaje, koju redovno obilazi: dvorište, prostor oko kuće, stepenište u stambenim zgradama. Mnogi vlasnici maćaka primećuju da njihove maćke svoje lovište obilaze uvek u isto doba dana, i uvek istom maršrutom. „Kad izide iz kuće, redovno najpre skrene desno, pa uz drvo, a na krov šupe uvek prelazi preko određene grane, samo čekam kad će pasti, i nikako ne shvatam zašto ne ide drugom granom, širom i kraćom”, opisuje jedan vlasnik ponašanje svoje maćke.

Iza ćuvanog lovišta prostire se zona nezavisnosti. Ona je znatno veća od prve dve — proteže se i nekoliko stotina metara od kuće (oko petsto metara u gradu, na selu i nekoliko puta više). U nju spadaju susedna dvorišta, krovovi susednih kuća, dobar deo ulice ili kraja. Tu maćka tumara, njuška, lovi, druži se s drugim maćkama, istražuje; tu više nije pitoma domaća maca, nego zverćica koja preza od svega što joj se ćini opasnim. I ovu zonu maćka obićno obilazi utvrđenom trasom tako da u svakom trenutku zna kuda može da se skloni ili kojim putem najbrže da strugne ako se ukaže potreba. Ako je ne pregazi auto dok prećrava ulicu, ni u ovoj je zoni ništa ne može iznenaditi.

Iza ove zone pružaju se prostranstva neizvesnosti. Neke maćke (znatno ćešće maćori) odvaćiće se i otisnuti. Kao što smo

videli kad smo govorili o orijentaciji, za mnoge će to biti put bez povratka.

TERITORIJALNE DEOĆE.
MUĆJACI OBELEĆAVAJU TERITORIJU KOJU SMATRAJU SVOJIM OSOBNIM MIRISOM (ILI JE, PROSTIĆE REĆENO, „ZAPIŠAVAJU”). LJUDIMA JE TAJ MIRIS JEDNAKO NEPRIJATAN, MA KOG MAĆORA BIO. NO MAĆKE PRAVE RAZLIKU I UGLAVNOM POŠTUJU ZAMIRISANE GRANICE. OVAKO, OTPRILIKE, IZGLEDA TERITORIJALNO RAZGRANIĆENJE DVOJICE MAĆORA—SUSEDA.

Izraćajne mogućnosti

Kad bi mogle da govore, sve bi bilo drukćije, a takođe i kad bi ćovek mogao da razume njihov jezik. Zaista, imaju li maćke svoj jezik, razumeju li nać? Dok će se svaki ljubitelj maćaka zaklinjati da njegova maćka sve razume, i „samo što ne progovori”, ali on i bez toga zna šta ona hoće da mu kaće, strogi psiholozi tvrde da od toga nema ništa. Ako se jezik definiće kao skup glasovnih ili drugih znakova koji predstavljaju predmete ili unutraćnja stanja, a koje po konvenciji priznaje više pojedinaca, i ako tako definisan jezik podrazumeva sposobnost tih pojedinaca da shvataju simbole — onda životinje, osim možda najvićih majmuna, zaista ne raspolaužu jezikom, nego samo uroćenim emotivnim odgovorima koje izazivaju posebne situacije.

Izmeću pristrasnih maćkoljubaca i nepopustljivih naućnika stoje oni manje strogi proućavaoci i posmatraći životinja koji priznaju ćinjenicu da izmeću ljudi i maćaka, i maćaka mećusobno, postoji izvesno saobraćanje i razumevanje. Maćke ostavljaju poruke ostavljajući mirisne tragove, ili otkrivaju svoje namere i

osećanja određenim pokretima i stavovima, no nas sad zanima izražavanje zvucima.

Svi znaju da mačka ne samo što mauče, nego i reži, zavija, frkće, gunda, urla, sikće, dreči, ciči. Teško da će iko pobrkati zvučno dozivanje mužjaka i pisku mačića, nežno „mrrrr” kojim mačka okuplja mlade i nestrpljivo mrnjaukanje iznad praznog tanjira; ko se još nije zgrozio nad februarским mačjim koncertima kad mu se činilo da to napolju sigurno plače malo dete. . .

„Za mačku i mačka kaže se da *mauču*; a za mačku kad molećivim glasom mauče rekne se *jauče*, otuda kod Vuka *mačka jaukava*. Inače se dosadni mačji glas zove *kvрка*, jer i vreteno sličan glas pušta kad se prede, u Podgorici se veli da i ono *kvrci*. Kad se mačke gone, reče se: pošle ili udarile u *frč* (a ovako se reče i momku i devojci kad se proskitaju). Mačkin glas kad *prede* ne može se opisati.” — Ovako je opisao narodno opažanje mačjeg „glasovnog izražavanja” etnolog Sima Trojanović.

Mačke neosporno imaju glasovnih mogućnosti da izraze mnoga svoja stanja i potrebe: stručnjaci su procenili da „jezik” mačaka obuhvata od dvadeset do šezdeset tri note, samoglasnike, glas R, i suglasnike M, N, G, H, V i F. Ako gospodar mnogo priča s mačkom, verovatno će se i ona više „glasovno izražavati” od mačke koja u svojoj kući ne uživa status sagovornika. Mačke zbilja „odgovaraju” na pitanja i primedbe ljudi, ali šta kažu, to samo one znaju.

Pređenje

No od svih zvukova koje mačka ispušta, nijedan ne pobuđuje toliko zanimanja, nijedan toliko ne očarava i ne kopka ljude kao pređenje. Najpre o fiziološkoj strani pređenja: mačke imaju dva para glasnih žica, a pređenje proizvodi donji par, to je poslednje nama poznato gledište. (Kao i kod dočekivanja na četiri noge, i kod traženja objašnjenja za pređenje naučnici su lutali.)

Kad mačka diše, njene donje glasne žice zatrepere, a učestalost treperenja zavisi od smera vazdušne struje: prilikom udisanja, pređenje je snažno i hrapavo; prilikom izdisanja, to treperenja glasnih žica dolazi iz veće dubine te je zvuk koji mačka ispušta prigušeniji. Pređenje omogućuje i postojanje jedne kosti iznad larinksa koja olakšava prenos vibracija. Eto, to je mačje pređenje. Prozaično.

Što se poetičnije strane pređenja, to jest njegovog značenja, tiče, i tu su se lomila koplja dok pre dvadesetak godina francus-

ki veterinar Bernar Deni nije odbranio tezu čija je tema bila — psihološki smisao pređenja.

Dakle, mačka najčešće prede (i to je ono što je svakome poznato) da bi izrazila kako joj je dobro, kako je zadovoljna i vesela. Ali, nije uvek tako: ima mačaka koje predu kad im uopšte nije dobro, kad ih udare kola pa se nađu na operacionom stolu, recimo. Deni smatra da je pređenje, u stvari, znak mačkinе društvenosti i da mačke u pomenutim teškim situacijama predu ne bi li dozvale vlasnika.

Posredi je, objašnjava Deni, jedan oblik naučenog ponašanja: mače najpre prede majci, i s majkom zajedno (ko je imao prilike da izbliza posmatra mačku s mačićima, čuo je i ono prijatno brujanje koje dopire iz korpe u kojoj leže zadovoljna mama-mačka i njeni zbrinuti mladunci).

Kasnije mače izjednačava vlasnika s majkom te prede njemu. Kad je mačka u opasnosti, a vlasnika nema, pređenje je nešto kao poziv u pomoć. Da je posredi ljudsko biće, rekli bismo da je to bajanje, ili magijska radnja; ovako, ostajemo pri tumačenju da je reč o „reakciji stečenoj utiskivanjem”.

Postoji i dodatno tumačenje kako dolazi do tog utiskivanja. Po nekim poznavacima mačaka, mačka prede da bi novorođene mladunce pozvala na dojenje. Sasvim mali mačići su slepi, uši su im nerazvijene te najverovatnije ne čuju, njih im još nije pro-radio. Ono što sigurno osećaju — to su vibracije koje dolaze od majke. Kad majka počne da prede, oni znaju da ih čeka hrana, a vibracije od pređenja upućuju ih i gde da je potraže. Doista jak razlog da nauče šta je pređenje, da mu se raduju, i da predu i sami.

KAKO SE POSTAJE ZVER

Lov — urođeni ili stečeni oblik ponašanja?

Problem urođenog, naspram naučenog ponašanja spada u one kojima se psiholozi najviše bave. Gotovo da i nema oblika ponašanja koji nisu pokušali da osvetle i s te strane, pa njihovoj pažnji nije promaklo ni ono što se odvajkada čini neodvojivim od mačaka — lov na miševe i pacove.

Tridesetih godina psiholog Z. Kuo bacio se na eksperimentalno traženje odgovora na pitanje da li mačke love miševe po instinktu, zato što im je to urođeno, ili je posredi naučeno, to jest stečeno ponašanje. Evo nakraćeg opisa njegovih opita i nalaza.

1. Dvadesetoro mačića odgajio je u sredini u kojoj su živele odrasle mačke. Nekoliko meseci kasnije, osamnaestoro mladih počelo je ubijati miševe.

2. Dvadesetoro mačića odgajio je u izolaciji: miševe je kasnije ubijalo svega devetoro.

3. Osamnaestoro mačića odgajio je u kavezu, s pacovima i miševima zajedno. Od njih, samo je troje odraslo u lovce, ali ti za žrtvu nikad nisu birali pacovskog ili mišjeg drugara iz kaveza.

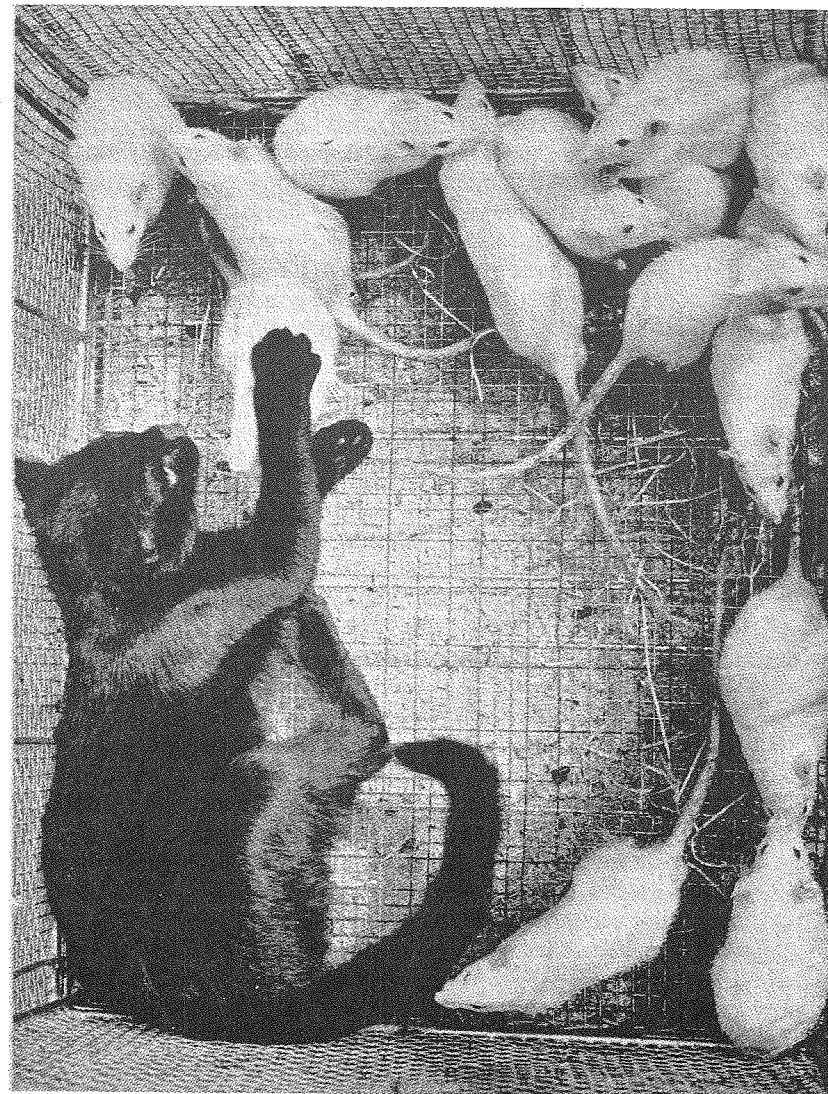
4. Mačke koje nikad nisu lovile miševe doveo je u sredinu u kojoj su živele lovdžike: od jedanaest, devet je prešlo na lovačku stranu i počelo ubijati sitne glodare.

„I NEKA BOLJI POBEDI“
ZA KARIKATURISTU ŽANA EFELA NE-
DOUMICE O UROĐENOM I STEČENOM
NEMA: OD KAKO JE SVETA I VEKA,
REZULTAT MEČA MAČKA-MIŠ UVEK
JE 1:0.

U svim ovim opitima eksperimentator je kontrolisao činioce koji su mogli uticati na ponašanje mačaka, a među tim činiocima bila je i glad. Kuo tvrdi da glad nema nikakvog uticaja na to hoće li mačka loviti miševe i pacove ili neće: ona koja ne lovi neće to činiti ni kad je gladna, ona koja lovi — loviće ih i kad je sita.

Na osnovu pomenutih opita, Kuo je izveo sledeće zaključke: za mačku je isto toliko prirodno da voli miševe, koliko i da ih lovi. Urođeno ponašanje mačke sadrži izvesne reakcije koje bi se mogle nazvati „igrom“. Vežbajući se, mačka, umesto da se samo „igra“ s miševima, počinje da ih ubija. Normalno ponašanje sastoji se u sklonosti mačke da se uzbuđi kad opazi sitan predmet koji se kreće, što je mami da se baci na njega. A zašto jede miševe? Zato, smatra Kuo, što je u igri slučajno povredila

POZA ILI SPECIJALNO VASPITANJE?
AKO ODRASTE U KAVEZU ZAJEDNO S MIŠEVIMA, MAČKA IH NEĆE LOVITI, TVRDE PSIHO-
LOZI, IZ ČEGA ZAKLJUČUJU DA JE LOV STEČENI OBLIK PONAŠANJA. ALI ZNAMO DA NI
MAČKE NI MIŠEVI NORMALNO NE RASTU U KAVEZIMA, POGOTOVU NE ZAJEDNIČKIM.

miša kandžama i zubima, i nanjušila krv. . . pošto nije rođeni vegetarijanac, dalje je jasno.

Mačke koje su milenijama lovile miševе i tako se izborile za svoje mesto u istoriji civilizacije, očigledno su odrastale u sredini lovdžika, mada je i među njima bilo, kao što i danas ima, onih koje ni miševi ni pacovi ne zanimaju.

Što se tiče Kuove tvrdnje da mačku na igru, a potom i lov, izazivaju „sitni predmeti koji se kreću”, nek nam bude dopušteno da jednim ličnim iskustvom potkrepimo njenu verodostojnost.

Zito i slepi miš

Desilo se to u vreme kad sam imala mladog persijskog mačora Zita i stanovala u centru grada. Mansarda, mali stan, u sobici sumrak, a kroz otvoreni prozor uleće slepi miš. U vrlo skućenom prostoru, slepi miš koji vam leti oko glave deluje ogromno i zastrašujuće. Šta ću, kud ću, nego u drugi sobičak, a Zito nek me izbavi napasti. Ono, persijski mačori nisu poznati kao neki lovci, ali Zito je bio mlad i rado se igrao pa sam se nadala da će slepog miša najuriti kroz prozor bar slučajno, u igri. Uostalom, Zito je već bio postigao, ne znam kako, da s mog tavančeta iščezne jedan običan okati miš.

I tako, šmugnula sam u drugu sobu, Zitu koji je krenuo za mnom zatvorila vrata pred nosom, smirila se i čekala.

Prvo provirivanje: U sobi akcije, slepog miša ne vidim, ali Zito skače i gleda uvis.

Drugo provirivanje: slepi miš sleće na pod a Zito se ustremkuje na njega. Slepi miš se skuplja (ružan prizor), Zito pruža šapu, bez kandži, i gleda ga zainteresovano. Pošto se slepi miš, pred samim vratima, sasvim skutrio, postavši patetično mali i nepomičan, moj zaštitnik gubi interesovanje i počinje da drema.

Treće provirivanje: slika nepromenjena. Zito se budi i, ne udostojivši šišmiša nijednim pogledom, koristi priliku da se ušunja kod mene. Nastavak nema veze s njim, pa ćemo priču ovde i prekinuti, no zadržaćemo se još malo na igri.

Kad je mački do igre a mišu do plača

Otkud uopšte znamo da se životinja igra? Priprema za lov, učenje za lov i savlađivanje opasnosti, reći će neki. To je uglav-

nom tačno, ali neke nijanse ponašanja otkrivaju kad je posredi igra, a kad neka prema cilju usmerena aktivnost.

Mačka se igra kad nema određenog cilja i pri tom, što je vrlo karakteristično, troši više energije nego što je potrebno. Naprosto, oslobađa se suviše energije, kao i čovek u sličnoj situaciji, a pri tom se održava u dobroj formi.

Igra i ozbiljna aktivnost u mačke oštro se razlikuju još u nečem: mačka će prestati da se igra onog časa kad joj nešto „ozbiljno” privuče pažnju: može to biti istinska lovina, za razliku od klupčeta vune, ili naprosto zveckanje posuđa u kojem se priprema hrana. S druge strane, ako je odista obuzeta nečim, ako vrebma miša ili pticu — nema te igre, niti bilo čega drugog, što će je u tome prekinuti.

„Ovo oduševljenje za igru opažamo kod mačke u najranijem dobu, a stara čini sve da im pomogne”, objašnjava Brem, i daje tako slikovit opis igranja mačića da ne možemo da odolimo iskušenju da ga i ovde navedemo. „Ona sa njima postaje i sama mače isto tako kao što se majke šale sa svojom decom. Sa prividnom ozbiljnošću sedi ona među mačićima i pokreće rep. Mačiće nadraži ovo pokretanje, njihove male oči postaju žive, načulje uši i jedno za drugim uvijaju se oko repa. . . (Potom mačka) leže na leđa i igra se prednjim i zadnjim nogama, bacajući se mačićima kao loptama, zatim seda u sredinu društva, koje se oko nje guša, udara jednog od njih šapom, drugog zakači, i tako ih uči, pored sve njihove nepažljivosti, kako da upotrebe kandže. Zatim se diže, pojuri malo podalje, namami ih za sobom, svakako da bi uvežbala njihovu gipkost i okretnost. Posle nekoliko časova poučavanja mačkice pokazuju neverovatan napredak.

Sada još preostaje mački da u njima probudi skrivenu zver. Umesto igračke koja je dosad bila kakav lak predmet, donosi ona uhvaćenog miša koji je još živ i samo malo povređen, ili kakvu ptičicu, ako je potrebno i skakavca. U prvi momenat mačići su uzbuđeni. Ali uskoro se probudi u njima strast za igrom, a ubrzo i za hvatanjem žrtve. Ovaj predmet isuviše ih primamljuje da se vežbaju u grabežljivosti, jer on ne samo da se miče, već i otpor daje. Njega moraju čvrsto da uhvate i drže, jer miš koji izmakne malom mačku može lako da utekne, samo što pažljiva majka zna hitro da ga spreči u bekstvu. Iduće hvatanje već bolje uspeva; mačkica dobija po koji ujed i podozrivo trese svoju šapu, ali mali mačor zna da se osveti za nepravdu i hvata glodara tako čvrsto da ovaj više ne može uteći; tako se u njima budi zver.”

SVE ŠTO STE ŽELELI DA ZNATE O MAČJOJ SEKSUALNOSTI

Februarske strategije

Mačke su čuvene još po jednom obliku ponašanja, onom koje je u vezi sa seksom. Opšte je poznato da se mačke pare u februaru i da su izrazito strastvene životinje koje svoje zahteve izražavaju glasno i uporno. Manje se zna da se mačja seksualna aktivnost vremenski nikako ne ograničava na februar i da je mačka jedina domaća životinja čiji su seksualni prohtevi nepredvidljivi. Dok i kod domaćih i kod divljih životinja postoji manje-više pravilna hormonska aktivnost koja reguliše seksualnu, dotle ona kod mačaka može, ali i ne mora postojati.

Mačka se seksualno budi vrlo rano (neke već s pet-šest meseci, ali ni tu nema pravila), mačori nešto kasnije. Mačka će, u načelu, biti spremna za parenje dva-tri puta godišnje, mačori su to, u načelu, uvek. Za klasično februarsko ponašanje još se i može naći objašnjenje: mačići će doći na svet u proleće, i do jeseni će dovoljno ojačati i odrasti da se mogu sami brinuti o sebi kad dođe zima. Ali kako objasniti avgustovski ljubavni žar u mačaka, gotovo isto tako redovan kao februarski? Da nije posredi instinktivno ponašanje zaostalo iz nekih prostora s drugačijom klimom? I šta reći za mahnitanja koja nekim mačkama nailaze bez ikakva reda, a često? Bilo kako bilo, oskudice malih mačića praktično nikad nema. (Kardinal Rišelje, jedan od čuvenih ljubitelja mačaka, mogao je zbog toga biti samo zadovoljan. On je voleo one sasvim male, tako da je svaka tri meseca dobijao novu mačju družinu da se igra po njegovim odajama.)

Vrlo su приметne neke razlike u ponašanju mačaka koje imaju svu slobodu kretanja (pa time i nesmetanog zadovoljavanja svojih potreba) i mačaka koje žive zatvorene. Dok će se kod onih prvih često pre uočiti već narasli trbuh nego neki izrazitiji poremećaj ponašanja, ove druge obično dovode vlasnike i ukućane do očajanja: vuku se po podu kao gušteri, mokre na sve strane, grebu zadnjim nogama izdižući zadnji deo tela i mauču, mauču. . . Ako se i smire, za nekoliko dana počinju sve iz početka. Mačori, pak, škrepe najrazličitija mesta u stanu, ispuštaju glasne, sonorne mauke i čekaju prvu priliku da pobegnu i pridruže se slobodnoj sabraći u nadmetanju oko ženki, naročito ako su čuli njihovo ljubavno maukanje.

Ženke neosporno izazivaju, ali i biraju. Ritual slobodnih mačaka pred parenje obavezan je i nemilosrdan; posle čarki i

provokacija, pretnji, kostrešenja i tuče, mačori-kandidati se proređuju da bi na kraju ostao jedan, najhrabriji i najjači, kog će velika izbiračica prihvatiti kao oca svojih budućih mačića. Tek potom, koliko da stvar bude sigurna, možda će na red doći i drugi visoko plasirani takmičari, dok će ostali, u ovom vučenju, a možda i trajno, ostati bez potomstva.

Sjajno objašnjenje seksualnog ponašanja životinja, koje se dakako može primeniti i na domaće mačke, dao je engleski biolog Ričard Dokins (u knjizi *Sebični gen*). U životinjskom svetu postoje svi oblici seksualnog ponašanja — od promiskuiteta do doživotne vernosti u paru, piše Dokins. Osnovni cilj svake jedinke je da se produži kroz što veće potomstvo, ali interesi mužjaka i ženki pri tom nisu isti: zbog suštinske razlike u broju i veličini spermatozoida i jaja, mužjaci će biti skloniji promiskuitetu, jer ako i budu uludo rasipali spermatozoide, neće pretrpeti veću štetu, a potomstva će biti. Ženke, pak, koje raspolažu s mnogo manje jaja, i to tek s vremena na vreme, moraju bolje da se obezbede. Pripadnice vrsta u kojima i mužjaci vode računa o mladima pribeći će strategiji „domaće sreće” i birati partnera za kog je verovatnije da je neće ostaviti na cedilu, nego da će ostati uz nju i pomoći joj u podizanju zajedničkog potomstva.

Pripadnice vrsta čiji mužjaci ne pokazuju nikakvu brigu za mlade moraju se postarati da na svet donesu otporne i jake mladunce, inače im ceo prethodni trud propada. Strategiju kojoj one pribegavaju Dokins je nazvao „strategijom pravog mužjaka”, a to je parenje s mužjakom koji je dokazano sposoban za opstanak, i s kojim će dobiti najkvalitetnije mladunce.

Jedna velegradska ljubavna priča

Mačke koje imaju slobodu da biraju opredeljuju se za „strategiju pravog mužjaka”; mačor, naime, neće pomagati mački oko podizanja mačića, nego će ih čak pojesti ako ih se dočepa. (Zato mačka tako brižljivo čuva i skriva mlade da je i u izreku ušla: kad neko nemirno bdije nad nečim, kažemo da to „vuče okolo kao mačka mačiće”). Na mačorima je, pak, da pokužu koji je pravi. Oni najbolji možda će više godina biti očevi većine mačića koji se rađaju u njihovom kraju.

Sasvim je drugačije s mačkama koje žive u stanu i čije se kretanje strogo kontroliše. Ako imaju sreće da ih bude dvoje, onda je vrlo verovatno da će živeti kao miran bračni par, s tim što će muž biti sklon izletima. Ali ako žive usamljenički, onda se

INTELIGENCIJA

Pametne ili glupe?

i mačke i vlasnici dovijaju kako znaju. Ukoliko im se i dopusti da se pare, izbor partnera ili partnerke vrše vlasnici, a ne mačke. (Kod rasnih mačaka ovo je pravilo.) U toj situaciji, većina mačaka pribegava strategiji „daj šta daš”. Jedna istinita priča iz života, tu oko nas, biće najbolja ilustracija.

Živea na visokom spratu solitera u jednom od novih delova grada Beograda dvostruko polurasna lepotica Sivka. Dvostruko polurasna zato što je bila potomak čistokrvnog, pouzdano pedigiranog plavog persijskog mačora i majke, još mačedom na ulici nađene, koja je izrasla u ono što po svim standardima odgovara opisu rasne ruske plave mačke. Iz te veze omacili su se mačići, među njima i Sivka, koji bi, ponovo po opisima i slikama sudeći, pripadale rasnim kratkodlakim plavim britanskim mačkama, rasi kojom se u Velikoj Britaniji veoma mnogo (stručnjaci vele: i s pravom) ponose.

Sivkini vlasnici su se, razumljivo, plašili da ne izgube svoju miljenicu, te su je držali zatvorenu u kući. U drugom stanu na istom spratu istog solitera živeo je mačor Mefisto, rase obična ili kratkodlaka evropska mačka, mlad i blistavo crn. Plašeci se da im se iz ljubavničkih pohoda ne vrati noseći desnu u lijevoj šapu, bez oka i razderanih ušiju, i njegovi su se vlasnici oglušili o ljubavna mačorska zapomaganja. Sivka i Mefisto su, dakle, arlaukali svako iza svojih ulaznih vrata.

Verovatno su se i čuli — nove zgrade su tako akustične a mačji sluh tako oštar. . . Da li su se nešto dogovorili? Ne znamo, rasprave o mačjem jeziku još traju. Znamo jedino to da se njihovi vlasnici nisu ništa dogovorili jer se, po lepom novom običaju, nisu ni poznavali iako su bili komšije.

Jednog februarskog jutra desilo se da su komšije istovremeno otvorile vrata izlazeći iz svojih stanova i žureći na posao. Jedan je pohitao da pozove lift koji je upravo bio slobodan, te nije odmah zatvorio vrata za sobom; drugi je primetio da je zaboravio ključeve od kola i s vrata doviknuo detetu da mu ih doda. Sivka i Mefisto nisu gubili vreme. Još lift nije stigao, još dete nije donelo ključeve, a dvoje razdvojenih ljubavnika, koji se do tad nikad nisu sreli, već su bili u zagrljaju — na mačji način, jasno. Bio je to zbilja kratak susret, prvi, poslednji i jedini, ljubav tipično velegradska.

Šezdeset tri dana kasnije smirena Sivka donela je na svet četiri divna crna mačeta, takođe veoma nalik britanskim kratkodlakim. Srećom, svi su bili mužjaci i vlasnici su ih sve dobro udomili, a da su imali još kojeg i njega bi, toliko su lepi bili. Eno ih, još su živi i zdravi.

Mačke su pametne: umeju same da otvaraju vrata, i slavinu umeju da odvrnu pa da se napiju vode, znaju kad im gospodar dolazi kući pa ga čekaju kod ulaza, i jasno im je da ne smeju grebati malu decu, i uopšte, znaju trista svašta — tvrde u horu ljubitelji mačaka. — Koješta, uzvraćaju mrzitelji mačaka (koji su često isključivi ljubitelji pasa), mačke su u najboljem slučaju lukave, inteligencije što se tiče — psi i one kao nebo i zemlja. Ko je još video dresiranu mačku, a psi šta mogu, da čoveku pamet stane. Ta mačke ne znaju ni rođeno ime!

Mačke znaju „rođeno ime”, ako im je nadenuto, a da li će se odazivati na njega, to je drugo pitanje: hoće, ako hoće. Ako neće, možda imaju i razloga. Jednom simpatičnom mačetu, recimo, deca su nadenula ime Džip. Na primedbu da bi se mače isto tako moglo zvati i Lokomotiva, mali kum je uzvratio da ne bi, jer nije posredi žensko mače, nego muško. (Uzgred: znamo za mačka kome je bilo nadenuto ime Valdemar, ali se on redovno odazivao samo na „Ajde” — reč koju je njegov po prirodi nestrpiljivi vlasnik najčešće izgovarao kad se obraćao ukućanima, među njima i mačku.)

Što se dresure tiče, stručnjaci tvrde da je mačke malo teže dresirati (između ostalog i zato što one neće da jedu iz ruke što je uobičajeni postupak kojim dreser nagrađuje životinju za uspešnu obuku), ali ko je dovoljno strpljiv i umešan uspeva da ih navede da čine gotovo sve ono čime su se i druge životinje proslavile. Nestručnjaci, pak, činjenicu da nikad nisu videli mačku u cirkusu kako poput pudlice vrti loptu na vrh njuške tumače kao neosporan znak inteligencije — pametni neće da prave budale od sebe.

Izgleda da mačka pokazuje svoju bolju i pametniju prirodu ako s gospodarom i prijateljem živi na selu ili na nekom usamljenom mestu; upućeni jedno na drugo, čovek i mačka tad mogu uspostaviti izvanrednu saradnju, pa mačka, recimo, mauče ako naiđe posetilac ili brani gazdu od napadača.

Vlasnici mačaka iznose i niz primera svrsishodnog ponašanja svojih ljubimaca što je, svakako, znak inteligencije (rečenih ljubimaca, ne nužno i vlasnika). Jednom mačoru je, recimo, okačeno zvonce oko vrata da bi zvonilo i time upozoravalo ptice koje je mačor rado lovio. Ptice su i bez dresure odmah shvatile šta znači cilik zvona, a mačor je nekoliko dana bespo-

MAČKE UMEJU SAME DA SE NAPIJU VODE S ČESME.
SVRSISHODNO PONAŠANJE ILI IGRA? MAČKA NE VOLI DA JE KVASITE ILI PRSKATE, ALI
VOLI DA SE IGRA VODOM I MNOGE SU USHIĆENE MLAZOM KOJI TEČE IZ SLAVINE.

moćno gledao kako mu plen odleće ispred nosa. Onda se i on dosetio: ako drži glavu oborenu, zvono je nemo. Malo je preinačio držanje tela, a kad bi morao da digne glavu te se zvono oglašavalo, za pticu je već bilo kasno.

I druga priča je u vezi s pticama. Naučila mačka da je najlakše uhvatiti ptčicu dok kljuca bačene mrvice hleba. No došla zima, ukućani više nisu obojevali u vrtu nego u trpezariji, te nije bilo ni bacanja mrvica pticama. Mačka se dosetila, počela sama skupljati mrvice, i iznositi ih pticama. . .

Verujemo da bi svaki vlasnik mogao ispričati sličnu priču o svojoj mački ili mačoru, a mnoštvo primera iz života izvestan dokaz mačje inteligencije jeste.

Preciznije, mađa i daleko prozaičnije i manje slikovite dokaze pružaju psihološka istraživanja sprovedena u standardizovanim i kontrolisanim uslovima, što će reći u uslovima jednakim za sve ispitivane mačke.

Mučke u psihološkoj laboratoriji

Još krajem prošlog veka psiholozi su usvojili jedno pravilo po kojem radnju koju je izvela neka životinja ne treba pripisivati višem intelektualnom procesu, recimo zaključivanju, ako je moguće objasniti je nekim prostijim procesom. U to vreme (1898) je i Amerikanac Edvard Li Torndajk uveo mačke u psihološku laboratoriju i izveo niz opita s kojima će se širom sveta pročitati kao stručnjak za inteligenciju životinja.

I Torndajk je pošao od pretpostavke da životinje uče ne posredstvom ideja, pa ni posredstvom uviđanja, nego putem pokušaja i pogrešaka, odnosno slučajnih uspeha. Pri tome je njihovo ponašanje upravljeno određenom cilju — pribavljanju hrane, obično, ali ih ne vodi jasno opažanje veze između cilja i načina da se on ostvari. Torndajk je konstruisao nekoliko tipova kaveza u koje je stavljao mačke (eksperimentisao je s trinaest mačaka starih od tri do jedanaest meseci, a jedna je imala i celih osamnaest), i one su mogle da se oslobode ili dobiju malo hrane ako bi povukle vrpcu, smakle rezu ili Britisnule polugicu. U knjizi *Eksperimentalna psihologija* Roberta Vudvorta dat je Torndajkov opis mačjeg ponašanja u kavezu.

„Ponašanje svih, sem br. 11 i 13, bilo je praktično isto. Kada se stavi u kavez, mačka pokazuje očigledne znake nespojstva i pokušava da se oslobodi zatvora. Ona pokušava da napravi prolaz kroz svaki otvor; ona grebe ili grize rešetke ili žicu;

ona provlači šape kroz svaki otvor i grebe sve što joj je na dohvatu; ona nastavlja svoje napore kada naiđe na ma šta nepričvršćeno. . . Za osam ili deset minuta, ona će neprestano gripsti i gristi i pokušavati da se provuče. Ponašanje br. 13, jedne stare mačke (osamnaest meseci), i br. 11, jedne neobično trome mačke, bilo je drukčije. One nisu ulagale napore snažno i neprekidno. U izvesnim slučajevima one nisu uopšte ulagale napore. Zato je bilo nužno da se nekoliko puta puste iz kaveza, da bi im se svaki put dala hrana. Pošto su tako povezale izlaženje iz kaveza sa dobijanjem hrane, one sada pokušavaju da izađu kadgod se stave u kavez. Ali ni tada one ne ulažu napore onako snažno niti se uzbuđuju onako kao druge mačke. U svakom slučaju. . . težnja da ulaže napor. . . verovatno će dovesti do uspeha i osloboditi mačku iz kaveza. Mačka koja za vreme ovih pokušaja grebe svuda po kavezu verovatno će zakačiti vrpce ili zamku ili rezu i otvoriti vrata. I postepeno će nestajati svi drugi neuspešni pokušaji, a poseban pokušaj koji dovodi do uspešne radnje, utvrdiće se.

Zapaža se da se jedinke među sobom razlikuju po snazi i obilju pokreta. Od ovih dolazi skraćeno prvog perioda, perioda kada mačka još uvek vrši radnje većinom slučajno. . . Pažnja, koja često stoji u korelaciji sa manjom impulsivnošću, čini da mačka obrazuje jednu asocijaciju brže kada je već započela pokušaje. Br. 13 to u izvesnoj meri pokazuje. Odsustvo pomamne aktivnosti čini je svesnom onoga što treba da uradi.”

Torndajk je na osnovu takvih svojih zapažanja zaključio da mačke uče tako što se, od mnoštva pokreta koje vrše, ustaljuju oni koji su u početku s učajno postizali željeni cilj, dok se ostali proređuju i eliminišu.

Kasnije je njegovo gledište unekoliko preinačeno. Psiholog Adamz, recimo, smatrao je da postepeno ispadanje pogrešnih pokreta nije ono što je najkarakterističnije za mačkin prilaz zadatom problemu i nalaženje rešenja. Po Adamzu, mačke ne vrše mnoštvo različitih pokreta tek tako, nasumice, pa koji upali, nego manipulišu određenim objektima koji su smešteni blizu vrata ili hrane, dakle u oblasti u kojoj se i krije rešenje. Aktivnost životinje, veli Adamz, mada raznolika, ograničena je na jedan opšti sektor, ne računajući ispitivanje, prosto sedenje i umivanje.

Izvesno uviđanje odnosa, dakle, postoji: mačka, ako nije izuzetno uzbuđena, najpre procenjuje situaciju a potom, po svemu sudeći, namerno traži rešenje. I dok su psi stavljeni u eksperimentalne kaveze umeli da, za razliku od mačaka, vrlo brzo, neki i od prve, pritisnu polugu koja će ih osloboditi i pustiti do hrane, mačke su se pokazale pametnijim kad je hranu valjalo privući potezanjem vrpce. Pas koji bi slučajno privukao vrpce i tako došao do hrane nije dalje ispitivao ovo rešenje, dok su mačke prilično hitro uviđale ulogu vrpce kao posrednika. Po ovim opitima, dakle, inteligencija pasa i mačaka je jedan : jedan.

Nije bilo lako doći do ovog rezultata. Posmatrati kućnu mačku kako „izvodi” nešto može biti zanimljivo, ali posmatrati eksperimentalnu životinju iziskuje mnogo vremena i strpljenja. Evo, primera radi, nekoliko Adamzovih protokola:

„Mačka br. 4, Pit, stara 7 meseci, u dobrom stanju, u laboratoriji je od sredine šestog meseca starosti.

Ogled 1. Pit se snažno opirao stavljanju u sanduk, ali kad je već stavljen unutra ne ispoljava razdraženje. Sedeo je na sredini i gledao okolo, zatim se šetao lagano i mirno po sanduku. Zidove nije dotakao ni na jednom mestu. . . Posle skoro 10 minuta. . . svojom desnom šapom uhvatio je omču, prineo je do svojih usta, povukao, i izašao napolje pošto su se vrata otvorila. . .

Ogled 2. Tri minuta kasnije, pošto je pojeo hranu koju je dobio kao nagradu, Pit je ponovo stavljen u sanduk uz mnogo manje otpora nego što je ispoljio prvog puta. Seo je na sredinu okrenut leđima i umivao se tri minuta, zatim je prestao da se umiva i sedeo tamo osvrćući se u toku još dva minuta. Zatim je otišao do omče, uhvatio vrpce u zube i povukao, te otvorio vrata. Posle toga je u toku pola minuta nastavio da udara šapom omču, pa je izašao napolje i pojeo dobijenu hranu.

Ogledi 3-18. Uvek se povlači omča ili vrpca, bez druge aktivnosti, i izlazi se u roku od 2 sekunde do 2 minute.”

S Pitom se bar nešto dešavalo, valjalo mu je štopovati vreme sedenja, osvrtanja, umivanja, ali mačka br. 1, Ejs po imenu, umela je i da gnjavi:

„Ogled 6: Neposredno pošto je stavljena u kavez, ona je jedanput dohvatila šapom elastičnu vrpce a zatim je sela na sredinu kaveza. Pošto je sedela tamo skoro bez pokreta jedan čas i sedam minuta, dohvatila je šapom kotur, vrata su se otvorila i ona je izašla.” Možda se i istraživač za to vreme odmorio i bio dobro raspoložen, jer potom je Ejs „bilo dopušteno da pojede

hrane koliko je htela — oko 80 grama”; u ostalim slučajevima, mačke koje uspešno reše problem dobijale su svega po desetak grama. . .

I Torndajk, tridesetak godina pre Adamza, primetio je da neke mačke naglo nalaze rešenje, pošto su na izvestan način pronikle problem. Torndajkove mačke su u jednoj varijanti eksperimenta čak ispoljile nešto što bi se moglo nazvati svrshodnim ponašanjem. Istraživač je, naime, nagrađivao mačke kad god bi se lizale. Premda je veza između lizanja i hrane potpuno proizvoljna, mačke su je brzo ukopčale, ili „ispoljile uviđanje” kako bi rekli psiholozi, i lizale se očekujući nagradu. Najčešće to nije bilo istinsko lizanje, nego više simbolično, ritualno, i ofrlje, kao kad čovek nešto uradi „kao mačka repom”. Ali, ako je potom usledila nagrada, kriva učenja naglo se sunovraćivala, što znači da su mačke „naučile”, a to opet znači da su „inteligentne”.

Koliko su tačno inteligentne, i koliko u odnosu na druge životinjske vrste — u to se sad nećemo upuštati. Istaći ćemo još samo dve činjenice: prvo, i među mačkama postoje velike individualne razlike; i drugo, ono što je moguće ispitati koliko-toliko objektivnim postupkom ukazuje na siromaštvo životinjske (pa i mačje) inteligencije u odnosu na čovekova. Životinje imaju, tvrde psiholozi, praktičnu i konkretnu inteligenciju čulno-motorne vrste, one shvataju samo prisutne elemente odnosa neke situacije i koriste se nekima od njih.

Iza ovog koliko nezlonamernog, toliko i suvoparnog zaključka ostaju ona koliko nesistematska i nekontrolisana, toliko i česta i iskrena zapažanja mačjih postupaka koja svedoče o inteligenciji, snalažljivosti, radoznalosti, sposobnosti pamćenja i drugim osobinama životinjice o kojoj pišemo.

I VAŠA MAČKA JE LIČNOST

Važna napomena: kad govorimo o osobinama mačaka, ni uz predano nastojanje ne uspevamo da izbegnemo antropomorfizam, pripisivanje ljudskih crta mačkama. S jedne strane, to odvodi u izvesnu nepreciznost, pošto se ni čovekove osobine ili „crte ličnosti” ne daju uvek jasno odrediti i razgraničiti, te ih je utoliko manje opravdano pripisivati nekoj drugoj vrsti kao što je mačja. S druge strane, ako se ne bismo služili rečima kojima obeležavamo svoje osobine, onda bismo mačje morali svesti na tehnički opis ponašanja, što bi bilo suvoparno, izveštačeno i ne-

opravdano: jer, svaka mačka jeste ličnost na svoj način, i kao takva ima i svoje lične osobine.

I eto nas gde ponovo tražimo odgovor na pitanje „Kakve su mačke”? Pokušaćemo da ga nađemo prisećajući se nekih njihovih osobina uočenih posmatranjem ili življenjem uz njih.

Radoznalost

Mačke su toliko radoznale da je to i u izreku ušlo: radoznalost je ubila mačku, kaže se i dodaje: ali zadovoljenje ju je povratilo u život. Kućni mezimac, čije ponašanje neupućenima izgleda prilično ravnodušno i nezainteresovano („samo drema, briga njega”), u stvari budno prati sve što se oko njega zbiva. Unesite nov predmet u kuću: vaši ukućani ga možda neće ni primetiti dok se ne spotaknu o njega, ali mački neće promaći nijedna novina. Ako i ne dođe smesta da vidi šta je to, budite sigurni da će doći nešto kasnije.

Neke mačke, pak, kao da hoće da prikriju svoju radoznalost, te se ceo dan prave da ne primećuju ništa da bi se uveče, kad se svi povuku, približile predmetu koji ih kopka, i počele ga pipkati, njuškati, zagledati, da bi se na kraju, ako je ikako moguće, smestile na njega. Ako je posredi nov luster onda je to, razumljivo, malo teže, ali zato će ga mačka možda danima uporno gledati bistrim i nedokučivim pogledom.

Hirovitost

Zbog tog pogleda, zbog lakog, bešumnog hoda i, za one koji ih ne poznaju, nepredvidljivog ponašanja, mačku bije glas da je tajanstvena i hirovita. Tajanstvenost je nešto o čemu se teško može govoriti izvan umetničke književnosti i udubljanja u simbolička značenja, a što se hirovitosti tiče, stvari su jednostavnije.

Ako znamo da je mačka životinja oštra sluha i vrlo osetljiva na dodir, ne treba da se čudimo ako odjednom skoči i odjuri nekuda, ili ako nas ugrize i ogrebe usred milovanja s naše i prednje strane. Ona nije odjurila zato što je „blesava” ili zato što joj je „nešto dunulo”, nego zato što je čula nešto značajno za nju, a što naše uho ne hvata. Isto tako, mačku će, a ne nas, zaboleti ako preteramo u maženju i češkanju, i zbog tog bola i prenadraženosti uzvratice nam nervoznim ujedom ili ogrebom, a

nikako zato što je „podmukla”. Prisetimo se — mačka je tako reći sva od dodira.

Dobro pamćenje

Mačka pamti i dobro i zlo, ali nije podmukla, i nije zlopamtilo koje će se svetiti. Jedan beogradski mačak, vrlo druželjubitiv i redovno raspoložen kad bi njegovim gospodaricama došli gosti, doživio je od jednog posetioca veliku neprijatnost: iznenađeno, bez posebnog povoda, bio je izbačen kroz prozor! Posetilac, koji više nije bio dete, ali još ne ni odrastao, smatrao je da je to smešno, a interesovalo ga je hoće li se mačak dočekati na noge. Mačak je izleteo kroz prozor s prvog sprata, dočekao se na noge i odbio da se vrati u stan dok gosti ne odu. Sve se dobro završilo, jedino što je mačak nedeljama posle toga, čim bi u kuću kročilo muško biće, bežao pod stolicu, a kad bi se pojavio gost koji se s njim onako grubo našalio — neprestano je siktao i frktao na nje, ispod stolice, dakako. Pamtio je, očigledno, ali neke posebne pakosti nije pravio.

Zanimljivo je i kako mačka Pepika, koja je odabrala dom potpisnice ovih redova za svoj, već četvrtu godinu čuva uspomenu na način na koji smo se sprijateljile. Pepika je bila mače s ulice, i vrzmala se oko kuće još od našeg doseljenja, ali mi smo već imali dva mačeta. Pepika je bila uporna, a slučaj je hteo da mačkice koje smo već imali jedna za drugom nestanu. Došla je oštra zima, i mi smo prihvatili Pepiku.

Ona je, međutim, i dalje bila divlja. Prihvatila je zaklon pod našim krovom, primala hranu, stalno bila tu negde, ali nije dozvoljavala ni da joj priđemo, a kamoli da je uhvatimo. Mnogo dana je prošlo pre no što je pristala da bude u neposrednoj blizini kad joj se daje hrana, i još mnogo dana pre no što nije pobjegla od ruke koja je u tom trenutku, dok ju je hranila, htela da je pomiluje. Kad je taj led jednom probijen, Pepika je redovno dopuštala milovanje, ali samo prilikom hranjenja. Nekoliko sedmica kasnije počela se smirivati, igrati s nama i, najpre vrlo plašljivo a potom sve opuštenije, dozvoljavati da je dižemo ili držimo u krilu.

Sad je to jedna izuzetno pitoma i odana mačka koja se neprestano trpa u krilo i traži maženje, iako je zadržala i svu nezavisnost i veštine mačke s ulice. Ali ni danas neće početi da jede dok je ne pomilujemo, ma koliko gladna bila. Zaboravimo li, stoji nad svojim tanjirom i upitno nas gleda; tek kad je pogladimo i potapšemo po glavi — prelazi na jelo.

Ljubomora

I o ljubomori mačaka ima se što-šta reći. Mnogi vlasnik će ne bez ponosa pričati kako ga njegova mačka toliko voli da njena ljubomora prosto ne zna za granice: „Kad se spremam uveče da izidem, a moja sijamka to primeti, teško meni. Ljubomorna je što ću veče provesti van kuće, te mi smeta na sve moguće načine. Zato se spremam krišom, pa tako reći pobežnem iz kuće, ali kad se vratim, teško meni. Nema te ljubomorne supruge koja bi bila tako uvređena i ljuta kao ta maca. . . sasvim me je istrenirala, spreman sam za brak, pravi bih papučić bio, ali kud od nje smem da se ženim. . .”

Još više su mačke ljubomorne na uljeze u kuću — bili to ljudi, druge životinje ili čak biljke — kojima će gospodar pokloniti deo pažnje ranije namenjene samo njima. Nije jedan mačor „odlutao” kad je u kuću koju je on smatrao neprikosnoveno svojom doneta mala mačkica da mu pravi društvo pa naprečac osvojila domaćine, ili kad su ovi rešili da drže i psa ili pticu. Dešava se da mačka-starosedelac i uquine u takvim situacijama, ili nestane pa se vrati ako je slučaj posluži te uquine novodoneta životinja.

I maločas pomenuta odana Pepika prilično je izmenila ponašanje kad je njen sin Vukašin poodrastao. Njega smo, naime, rešili da zadržimo. Dok je bio mali, Pepika je bila idealna majka. Ali kad ga je počela odbijati od sebe, a on, jasno, nikako da ode, postala je toliko ljubomorna da se gotovo otuđila od nas. Dolazi nam, doduše, jede i prede, ali ne propusti da sikne na mladoga mačka čim uđe u kuću, i da ga udari kad god uluči priliku.

Predane majke

No ta tako ljubomorna (po nekim mišljenjima egoistična) životinja ume da bude i sasvim drukčija. I Pepika je prema Vukašinu bila ne može bolja biti dok je bio mali. . .

Ko nije čuo za domaće mačke koje su prihvatile napuštene mladunce drugih vrsta — pasa, veverica, lisičića — svakovrsna bespomoćna mala bića koja je mačji gospodar zbog nečeg želeo da spase. Bez pomoći kućne mačke — životinje koja važi za izuzetno dobru majku, teško da bi u tome uspeo.

Koliko je mačka predana majka, a uz to i žilava životinja, svedoči jedna reportaža koja je pre dvadesetak godina imala ve-

likog odjeka u Sjedinjenim Američkim Državama. — Jedna detroitska mačka bez gospodara, tražeći sigurno mesto na kojem će doneti mlade na svet, nije našla bolje sklonište od radionice u kojoj su automobilski motori pripremani za transport u daleke zemlje. Smestila se u jedan veliki sanduk pun spakovanih motora i slame, i tu ostala. Sutradan je sanduk zakovan i otpremljen brodom nigde drugde i nigde bliže nego u Egipat.

U Aleksandriju je sanduk stigao četrdeset dana kasnije, da bi ga odatle najpre vozom, potom kamionom, prebacili u krajnje odredište — Kairo. Tu je posle dva dana raskovan i iz njega se izvukla jedna ispijena, vrlo mršava mačka, i četiri relativno sita, čista, zdrava i veoma zaplašena mačeta. Možda bi pripadnica neke druge vrste, našavši se u sličnoj situaciji, i pojela mladunče ne bi li se održala. Ova se mačka, međutim, održala zahvaljujući ulju koje je kapalo iz motora, i na njemu pet nedelja podizala svoje mlade. Kapu dole.

Jedna holandska mačka pokazala je još veću srčanost. Ona je živela na jednom ribarskom brodiću, na njemu i omacila četiri mačeta. To što je upravo tad besnela bura, njoj nije smetalo. Svikla na sve nepogode, mirno je lizala svoje mlade.

Odjednom, odjeknu strahovit prasak. . . sudar, brodić presečen na dvoje. Posada je brzo spustila u more čamac za spasavanje da bi se njime prebacila do drugog, manje oštećenog broda. Jedan mladi mornar dogradi mačku i ubaci je u čamac, ne vodeći računa o mačićima.

I tad su morski vuci, prekaljeni ribari, ugledali prizor koji im je naterao suze na oči: prkoseći talasima i vetru, mačka je, jedno po jedno, spasavala mačiće koji su bespomoćno ležali na jednoj dasci koju su struje odvlačile sve dalje. Kapu dole i njoj.

Odanost

Odanost je osobina koja se ima ili nema. Odana kao majka, mačka je odana i drugim stvarima: svojim navikama, svom kraju i, kad ga ima, svom gospodaru. (Ovo, razumljivo, vredi i za mačore, ali ako je o očinskoj odanosti reč, ona je ograničena na kućne uslove, ako se baš mora.)

Mačka je, po pravilu, privržena samo jednoj osobi. To nije toliko upadljivo ako živi u jednočlanom domaćinstvu, ali postaje uočljivo kad ukućana ima više. Čime se rukovodi kad bira čija će biti, teško je reći. Često se čuje mišljenje da se mačka, kao navodno koristoljubiva životinja, vezuje za onoga ko je hrani.

To nije tačno. Moguće je da je osoba koja daje mački hranu upravo ona koja je najviše voli te je i privrženost uzajamna, ali ima i mnogo izuzetaka.

Jedan prijatelj, koji je bio samo blagi simpatizer mačaka, doneo je s ulice sićušno mače svojoj supruzi, velikoj ljubiteljki, da ona vidi šta će s njim. Ona ga je, kao što se i moglo očekivati, zadržala. O mačetu se starala supruga, koja je bila po ceo dan kod kuće, ali mačkica je svoju ljubav poklonila mužu, koji je dolazio kući tek predveče, i koji je nikad nije hranio. Tu naklonost sačuvala je i kad je odrasla, te supruzi nije preostalo ništa do da nađe sebi drugo mače.

U nekim porodicama briga o mački prepušta se, što iz vašpitnih, što iz drugih razloga, većem detetu. Poneka mačka ljubavljiva nagrađuje malog gospodara za njegov trud, ali ima i onih koje pošto-poto hoće da zadobiju naklonost domaćina koji ih, u najboljem slučaju, samo trpi.

Evo, za kraj, kako Brem opisuje ljubav i odanost jedne mačke prema njegovom ocu: „Ista mačka dokazivala je privrženost prema mome ocu koju ne bismo očekivali ni od najvernijeg psa. Ona je znala da je ljubimica ovog izvanrednog poznavaoča i prijatelja životinja i trudila se da mu bude zahvalna. Svačku pticu koju je uhvatila donosila je skoro nepovređenu svome gospodaru, ostavljajući njemu na volju da li da je pusti na slobodu ili da je upotrebi za svoju zbirku. Nikada nije posegnula za ispunjenim životinjama iz zbirke, što nije slučaj kod drugih mačaka. Stoga smo je bez predomišljanja puštali u sobu. . . Na prvi poziv moga oca, ona bi se odmah pojavila. . . Kad moj otac piše ili čita, ona obično sedi na njegovom ramenu i prede, a kad pođe od kuće i ona pođe za njim. Za vreme poslednje bolesti njenog gospodara, koji je bio vedar duhom do poslednjeg momenta, posećivala ga je svakog dana, satima sedela kraj njega i pokušavala da mu pričini radosti. U kutijama i sanducima sa ptičjim kožama svakog dana smo nalazili nove uhvaćene i ubijene ptice, koje bi položila na mesto pored ispunjenih ptica. Razumevanje želja svoga gospodara i dobrovoljno ispunjavanje moramo joj priznati, pa makar to nazvali i sujetom. Hoću samo da spomenem da se ova divna životinja nije htela odmaći od samrtničkog odra moga oca, i kad god smo je odneli, ponovo se vraćala.”

Telepatska obdarenost?

Različite mačke različito se ponašaju kad voljenog gospodara nema. Neke (po pravilu mlade) lako prihvataju zamenu, to

jest drugu osobu koja će se starati o njima, premda se za nju neće čvrsto vezati, druge se privikavaju teško, treće (uglavnom one starije) nikako.

Za mnoge je karakteristično da kraće rastanke lakše podnose nego duže; znači, ni govora o nekom navikavanju na odsutnost vlasnika i prijatelja. Evo jedne tipične pričiće. Nemajući drugog izlaza, gospodarica je ostavila mačka Valdemara samog u stanu nekoliko dana, s tim što je jedna prijateljica svakodnevno dolazila da ga obiđe i nahrani. „Čudna mačka”, rekla je ona kasnije, „mnogo mu važnije društvo nego klopa. . .” Isti Valdemar, koji je tako lako podnosio mnogo kratkih rastanaka, zauvek je nestao kad je gospodarica jednom bila prinuđena na duže odsustvovanje.

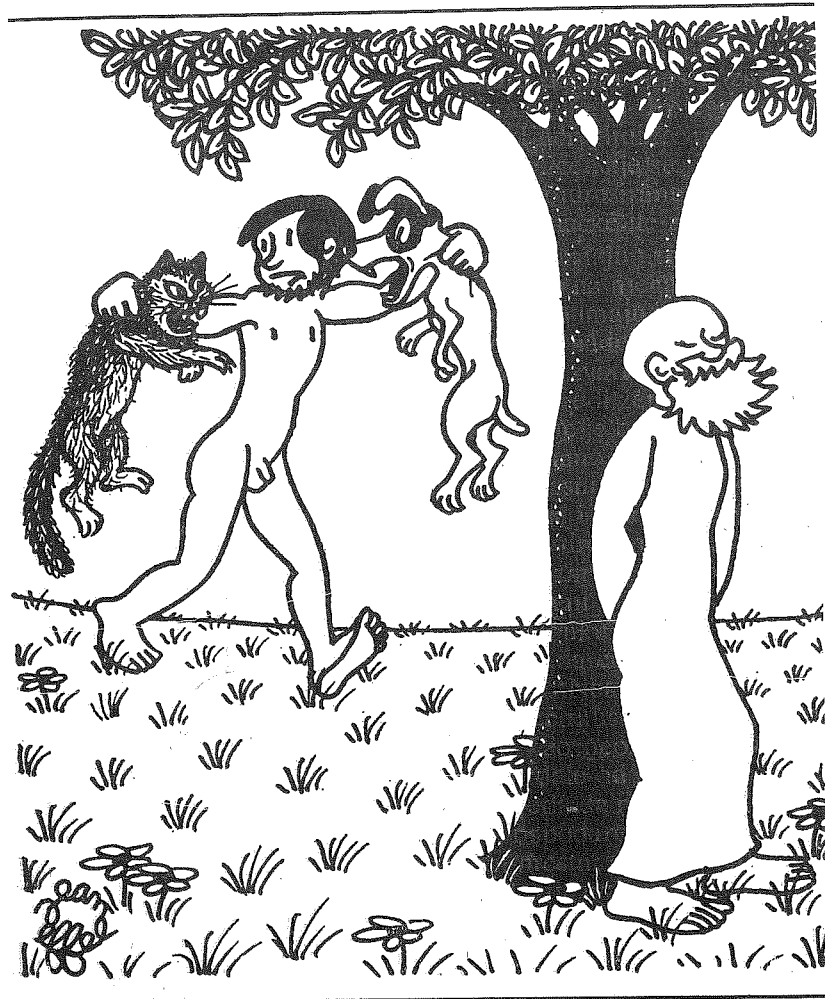
Mož nekadašnji persijanac Zito takođe je lako podnosio moja kraća odsustvovanja, ali u nekoliko slučajeva kad me nije bilo duže od tri ili četiri sedmice redovno su iskrsavale teškoće: ili bi me prijatelji kod kojih je odseo telegramom zvali da se hitno vratim („i avion ćemo ti platiti”), toliko bi nepodnošljiv postajao, ili je nestajao.

Neopravdano je uopštavati na osnovu tri slučaja, ali vredno je pomena: iako su ga prethodno tražili, davali oglase (jedan, preko radija, glasio je otprilike ovako: „Nestao mačak Zito, sivi dugodlaki, u centru, a žuti papagaj Miša odleteo je kroz prozor u ulici toj-i-toj. Nadamo se da se Zito i Miša neće sresti, a nalažaći se mole da se jave na telefone. . .”), lepili plakatiće po ulazima kuća, od Zita nije bilo ni traga ni glasa, da bi se neobjašnjivo pojavio upravo onoga dana kad se ja vratim. Jedanput, dva-put, triput. . .

Prelistavajući razne knjige o mačkama, uverila sam se da slučaj i nije izuzetan, da je, zapravo, prilično čest. Marsela Adam, autorka čuvene Larusove knjige o mačkama i jedna od organizatorki prve izložbe mačaka u Parizu 1926. (ovo da se zna da je posredi osoba koja se mačkama bavi mnogo i dugo), tvrdi da je telepatska obdarenost mačaka van svake sumnje, da „one često predosećaju predviđeni ili nepredviđeni povratak voljenog bića i, ako su slobodne, trče mu u susret”.

Da li je zaista posredi „telepatska obdarenost”, čista slučajnost, ili mačke iz nekog obližnjeg prikrajka, dobro skrivene i ne hajući ni za kakve pozive, vrebaju, da bi iskrsele u određenom času, kad uvrebaju „voljeno biće” — ne znamo. Pojava postoji, a svak nek je tumači u skladu sa svojim verovanjem u telepaticu ili sa svojim skepticizmom.

VEČITI NEPRIJATELJI

OBJASNIĆETE SE U STANICI . . .
JOŠ ADAM JE IMAO PROBLEMA S NJIMA. KARIKATURA ŽANA EFELA („STVARANJE SVETA”).

Mačka nije pas

Proučili smo sve mačje vrste
sada ih znamo već u prste
i ne treba nam pomoć stručnjaka
da bi otkrili šta je to — Mačka.
Znamo da nećete pasti na teme
uvidevši da Mačke liče na mene,
na vas, na sve nas, na naše tetke,
na naše susede i susedke.

Neke su mudre, neke blesave,
jedne su dobre, druge rđave.
Takvi smo svi, takvi i vi ste —
ne bi valjalo ni Mačke da su iste.
Sad znate kako provode dane,
čime najviše vole da se hrane,
kakve su im igre i igračke
ali —

kako li se ošlavljavaju Mačke?
Nad tim problemom mnogi se muče,
jer — MAČKA NIJE KUĆE.

Ovim stihovima engleskog pesnika T. S. Eliota (iz njegovog *Mačjeg praktikuma*, u prepěvu Dejana Đurkovića), zaključujemo traženje odgovora na pitanje „Kakve su mačke” i prelazimo na staru raspru koju vode ljubitelji mačaka i ljubitelji pasa.

Ljubav prema jednoj životinjskoj vrsti ne bi trebalo da isključuje ljubav prema drugoj; istinski prijatelj životinja voleće, u načelu, sve vrste. No kad su u pitanju mačke i psi, naklonosti kao da se polarizuju u korist ili jednih ili drugih. Razlike između ove dve najomiljenije kućne životinje izgleda nije moguće odrediti bez vrednovanja koja je od njih bolja.

No to „bolja” obično se svodi na ciglo nekoliko navodnih odlika: pas je odan, mačka nije; mačka je sebični individualista, pas je druželjubiv i uvek stoji na raspolaganju svom gospodaru. Ili: mačka ima ponosa, pas je ulizica.

Razlike između mačke i psa našle su izraza i u više oblika našeg narodnog stvaralaštva. U pesmi *Pošla koka na pazar*, hrt (to jest — pas) jedini se odazvao kokinoj molbi, pošto su je na cedilu ostavili, redom: grm, koza, vuk, selo, vatra, voda, konj, sedlo, miš, i mačka. I tek kad je „stao hrt mačku jesti”, počelo je da se odvija klupko: mačka miša, miš sedlo, sedlo konja, konj vodu, voda vatru, vatra selo, selo vuka, vuk kozu, koza grm, a

grm „stade nogu trti — ode koka na pazar!” Neprijateljstvo psa i mačke ocenjeno je kao žešće čak i od neprijateljstva mačke i miša!

Ova pesma je ipak izuzetak, jer u Vukovim poslovicama u kojima se pominje mačka izrazito preovlađuju one u kojima se mačke dovode u vezu s miševima, a tek u nekoliko s psima: „Pa-ze se kao mačka i pseto” (mrze jedan drugoga, tumači Vuk), i „Teško je pseto s mačkom i kurjaka s ovcom pomiriti.”

Kad ljudi skaču sami sebi u usta

Kad smo već kod poslovice, dodajmo da neke koje se odnose na pse nisu prema ovima ni malo laskave. „Ja pseto iz bunara vadim, a ono me ujeda” ili, još gore, „Hrani pseto da te uje” (to jest, kako Vuk objašnjava, „kad ko kome učini dobro, pa mu se vrati zlim”). Mačkama se u poslovicama ponešto i prebacuje, ali ovako teških optužbi nema. Najbliža je sadržana u poslovice „Komu se mačka umiljava onoga i ogrebe”. Na stranu to što je ogreb obično lakši od ujeda, što znači da je i optužba protiv mačke lakša; bitno je da narod mačku ne optužuje za tako tešku nezahvalnost kao što, navodno, ume da je ispolji pas.

Razlike između mačke i psa ne propušta da pomene ni naš etnograf Sima Trojanović (u delu *Psihofizičko izražavanje srpskog naroda*). „Dok čovek sa psom deli mnogo dobro i on mu je, kao čuvar marve i imanja, desna ruka, ostajući tako kod nekog do smrti, dotle je mačka prema svom gazdi sasvim ravnodušna — vezana samo za kuću. Dok je mlada, hoće i da prede — da se umiljava, pa i to brzo prestane. Zato su uzvici za nju malobrojni, kao što su i veze vrlo slabe, ali u ispitivanju psihičkom ona izvesno stoji nad psom, jer za dresuru ne zna, nego sve čini samo ono što joj je priroda dodelila, nasleđem.”

Bilo bi zanimljivo da psiholozi jednom ispitaju (ako već nisu — nam nije poznato) postoji li kakva veza između osobina ličnosti i preferencija za pse, odnosno mačke. Koji tip ličnosti ima poštovanje za mačju individualnost, a kojem treba pseća odanost? Kome je lepo i kad mu mačka samo prede, a kome je neophodno saznanje da će pas svisnuti od tuge ako njega ne bude? Verovatno bi se ispostavilo da kroz naklonost prema ovoj ili onoj životinji vlasnik traži zadovoljenje nekih svojih duboko skrivenih potreba — za uvažavanjem, sigurnošću ili rasterećenjem od svakidašnjih stega, recimo.

I dok jedni, kao što je bio Žan Kokto, više vole mačke nego pse zato što nema policijskih mačaka, drugi mrze mačku iz dubine duše zato što ove ubijaju male ptice (to što se male ptice hrane malim crvima ove ljubitelje životinja mnogo manje dira). Ko će ljudima ugoditi?

Još kad se setimo da od imeña svog „najboljeg prijatelja” psa izvodimo više izraza negativnog značenja („pseto jedno” kao pogrda, „pasji život” kao sinonim lošeg života, „laže kao pas” kao najviši stupanj poređenja za lažove, „kučka” kao oznaka za pokvarenu ženu), dok ime pretvorne mačke koristimo za tepanje i laskanje („maco” i „dobra mačka”), ostaje nam samo da zaključimo da, kad su psi i mačke u pitanju, naprosto nismo načisto sami sa sobom.

A sve je, u stvari, tako jednostavno: „Pas reži kad je ljut, a maše repom kad je radostan. Ali ja režim kad sam radosna, a mašem repom kad sam ljuta” — eto kako je Luis Kerol sazeo ceo problem, kroz usta Čudne mačke u svojoj *Alisi u zemlji čuda*.

Umetnici, bolje i od naučnika i od ljubitelja, uspevaju da jezgrovito izraze ono za šta osećamo da je suštinsko u našem doživljaju mačke. O tome u sledećem poglavlju.

III MAČKA U RAZNIM OBLASTIMA STVARALAŠTVA

I najokoreliji nesimpatizeri mačjeg roda znaju da se na mačke nailazi u folklornom nasleđu mnogih naroda, i da su mačke bile izvor nadahnuća mnogim stvaraocima. Gotovo da nema umetnosti u kojoj nisu zastupljene i mačke: mnogo je pesama ispevano o njima ili njima u čast, mnogo priča napisano (onima za decu ni broja se ne zna), srećemo ih na likovnim delima najrazličitijih epoha, junaci su igranih i crtanih filmova, vidamo ih u stripovima, na karikaturama, markama, posterima i umetničkim fotografijama, gledamo u mjuziklima, a ni kompozitori im nisu odoleli (Ravel im je posvetio jedno malo remek-delo imitativne harmonije, a duet *Dve mačke* Đoakina Rosinija, nastao u vreme kad je ovaj kompozitor prestao s komponovanjem opera, i danas je vrlo popularan premda ga se autor, kažu, tako reći odrekao).

Čuvene su i izjave u kojima poznati stvaraoci upoređuju mačke s ljudima — na štetu ovih drugih. „Proučio sam mnogo filozofa i nekoliko mačaka. Mudrost mačke beskrajno je superiornija”, tvrdio je Ipolit Ten. A Stefan Malarme je hvalio mačke da su „bolje od naših prijatelja. One su mistični pratioci koji nas svojim blagim, sanjalačkim pogledom odvođe daleko od ovozemaljske uskogrudosti, u ničim ograničeno carstvo duhovnog života.”

NARODNO STVARALAŠTVO

Poslovice o mačkama, mačke u izrekama

Na mačke ne nailazimo samo u delima poznatih i čuvenih stvaralaca nego i u folkloru gotovo svih naroda, dakako i na-

šem. Razmotrićemo ukratko sliku mačke u srpskim narodnim poslovicama koje je prikupio Vuk Stefanović Karadžić, kao i u nekim poslovicama drugih naroda.

Od četrdesetak poslovice koje je pribeležio Vuk, a u kojima se pominje mačka, u petnaestak, znači u većini, mačka se dovede u uobičajenu vezu s mišem: *Đe nije mačke, tu i miši kolo vode, Stogod maca okoti, sve miše lovi, Ko ne hrani mačku, hrani miše, Teško onom kod koga se mačke s mišima okume! Mački je do igre a mišu do plača, Paze se kao mačka i miš, Noćas će miš i mačka zajedno spavati.* (Prve dve navedene poslovice pojavljuju se u još nekoliko sličnih varijanti.) Donekle su im srodne i dve poslovice u kojima je reč o lovu mačaka na ptice: *Gledi kao mače u tiče i Dočekaće maca vrapca na stožeru.* A kletva lenjoj mački glasi: *Miši ti uši odgrizli!*

U drugu grupu bismo uvrstili poslovice u kojima se izražava izvesno nepoverenje prema mački: *Ka i po mački utrobicu (poslati), Komu se mačka umiljava onoga i ogrebe, Ostaviti mačku da čuva ribu, Ne će mačka slanine, Prionuo kao mačka za džigericu.* I, s mišjeg stanovišta: *Ko je moj, blizu rupe stoj.* (Po Vukovom objašnjenju — „kazao nekakav stari miš ostalim mišima kad su se negde s mačkom mirili”.)

Ali naš narod nije propustio da uoči i mačkinu žilavost i srčanost: *Žena je kao mačka* („jer se govori da je mačku vrlo teško ubiti”, kako tumači Vuk), *I mačka ima noge, pak se grebe, I mačka se vrh sebe brani, ili I mačka se ispod sebe brani* („Ako je čovek i nejak, opet se u nevolji brani čim se god može”), *I mačka je kralja gledala, ama ga se nije bojala* („Odgovori se kad ko reče kome: što me gledaš”).

„Kad ko nema u kući ništa živo za što bi mu se valjalo brinuti”, kaže se da *Nema ni kućeta ni mačeta*; kad ko koga osiromaši ili mu „ugasi vatru u kući da se mačke mogu po odžaku peti” (ni Vuk nije siguran), narod kaže *Iščerao mu mačku na odžak.* „Kad ko, osobito kako žensko, jedući hoće da se stidi, a jede za dvojicu”, narod veli *Liže kao mačka, a ždere kao vuk*; „kad se ko ruga mudrijemu od sebe za to što i on nije onako mudar” u Risnu vele *Ona mauče koja dohvatiti ne može*, a kad „kome iz početka sreća ide u napredak” na to ne treba gledati jer *Prvi se mačići u vodu bacaju.*

Kaže se još i *Ponosi se kao mačka ogorelom šapom* i *Velika je goveđa glava za mačka.* Ovim poslovicama bismo dodali i neke koje navodi Brem: *Ide kao mačka oko vrele kaše, Mačka i gospoda padaju uvek na noge, Kupiti mačku u džaku.*

O mački u džaku govori i naša poslovice *Mačka se u vreći ne kupuje.* Odgovarajuća poslovice na engleskom glasi, u prevodu, *Kupiti prase u vreći.* Možda se tu negde i krije objašnjenje zašto se za nepouzdanu kupovinu kaže „mačka u džaku”: moguće je da je kupac verovao da kupuje prase, a utrapili mu mačku. . . (Uzگرد: i među srpskim poslovicama postoji jedna o prasetu i vreći: *Kako kum prase, ti odmah vreću*, to jest „Kad ti ko hoće šta da da, ne skanjud se, nego uzmi odmah, dok se onaj nije predomislio”, poručuje Vuk, a mi bismo dodali — ili ti umesto prasetu nije podmetnuo mačku.)

Kad smo već kod engleskih izreka, dodajmo da Englezi imaju i *Pustiti mačku iz vreće* (u značenju „izbrbljati tajnu”), *Gledati na koju stranu mačka skače* (naše „na koju stranu vetar duva”) i *Okrenuti mačku u tiganju* (menjati stanovište iz koristoljublja). *Okačio mački zvonce* kaže se za nekoga ko se prvi upustio u nešto rizično ili opasno. Posebno je poučna izreka *Briga ubi mačku*: pošto znamo da je mačku, koja ima devet života, vrlo teško ubiti, shvatamo koliko je brižnost pogubna. Zato naš narod i kaže „Udri brigu na veselje” . . .

Mačka se sreće i u poslovicama i izrekama drugih naroda. Pomenimo nadohvat, tek primera radi, italijansko *Bile su četiri mačke* (u smislu „došlo ih je svega nekoliko”); poljske izreke *Izvlačiti mačku na rep* (predstavljati stvari lažno, uz izvrđavanje), *Trčati kao mačka za mehurom* (kod nas „kao muva bez glave); francuske izreke *Nema ni mačke* („ni gluve kučke”), *Imati mačku u grlu* (biti promukao), *Dati svoj jezik mački* (ne moći naći rešenje), *Probuditi usnulu mačku* (napraviti sebi nepotrebne nevolje; kod nas je za to potrebno nešto više od mačke — mi kažemo „Ne diraj lava kad spava”), *Pisati kao mačka* (rukopis kao „svračje noge”), *Nazvati mačku mačkom* (nemati dlake na jeziku); španske *Dati mačku za zeca* (rog za sveću), *Od mačke maukave nikad dobra lovdžika* (pas koji laje ne ujeđa), *Imati uvoštanjenu mačku* (imati tajne namere), *Nositi mačku u vodu* (savladati teškoće, staviti na kocku), *Ja naredim svojoj mački a moja mačka svome repu* (brigo moja pređi na drugoga); ruske *Kako pop tako i mačor — bez gundanja ništa ne pojede, Dati nekome koliko ima mačkinih suza* (to jest — malo), *Zna mačka čije je meso pojela* (oseća se krivom), *To miševi mačora sahranjuju* (neiskreno ispoljavanje tuge), *Ko mačke voli, voleće i ženu.*

Za mrzovoljnu osobu Slovenci kažu da je „*džangrizava kao skotna mačka*”, licemera zovu *pretvornom mačkom*, a kad nekome prete da će „dobiti šipak” obećavaju mu *Mačko boš dobil!*

I za kraj, ponovo srpske, novije: *Vezati mačku o rep, Povući mačka za rep* (namučiti se oko nečega), *Prebiti kao mačku*. (Ova poslednja više govori o ljudima nego o mačkama. . .)

Mačke čudotvorci iz narodnih priča

Vidimo da kroz poslovice i izreke mačka otkriva mnoga svoja lica: lice lovca na miševе i ptice, lice male ali okretne i srčane, pa i opasne životinje, lice zverčice kojoj se ne može verovati, ali i lice domaće životinje koja se gotovo poistovećuje s domom. Bezmalo sve poslovice imaju i prenosno — ili „ono pravo” — značenje; mačkom je tad često predstavljen i gospodar doma.

Pregled *Srpskih narodnih pripovijedaka* koje je skupio Vuk donosi iznenađenje: o mačkama u njima nema mnogo reči, a gde se pojavljuje mačka, redovno ima i neke vračarije ili nečeg natprirodnog. (Izuzetak je priča „Međed, svinja i lisica” u kojoj se mačka, u svojoj prirodnoj ulozi lovca na miševе, pojavljuje kao saveznik lukave lisice.) Osim toga, mačka se redovno prikazuje kao pomagač glavnog pozitivnog junaka priče.

Premda se po sadržaju razlikuju, naše priče u kojima mačka ima iole značajniju ulogu i Peroov „Mačak u čizmama” imaju i izvesnih sličnosti, i to upravo kad je reč o mačkama. Sećamo se da Peroov Mačak nije bio običan mačak, nego poseban, obdaren govorom i čarobnim moćima, i spreman na najnesebičniju pomoć onome koga voli, a to je siromašni mladić. Mačak će mu pomoći da se obogati i oženi carevom kćeri, a da bi to postigao, savladaće najpre zlog čarobnjaka: lukavošću će ga navesti da se pretvori u miša, a onda uloviti i progutati. (Vredi primetiti da se u Peroovoj priči pojavljuje čarobnjak, kadar da se pretvara u koji god oblik hoće.)

U našoj priči „Đavo i njegov šegrt” mačka je dovedena u neposrednu vezu s vračarijom. Boreći se protiv svog majstora đavola, koji se pretvara čas u Turčina, čas u kopca, običnog čoveka ili vrapca, šegrt će ga na kraju pobediti pretvorivši se u mačku:

„Kad se navršе tri godine dana, dođe car ka kćeri svojoj, pak je stane moliti da mu da prsten. Onda ona kao srdito baci prsten na zemlju; prsten prsne, a od njega se prospe sitna proja, i jedno zrno otkotrlja se pod carevu čizmu; a sluga se u jedan put stvori vrapac, pa na vrat na nos stane proju zobati, i kad sva zrna pozoblje, pođe da i ono poslednje ispod careve čizme kljune, ali od zrna u jedan put postane mačak pa vrapca za vrat.”

U priči „Prava se muka ne da sakriti” takođe ima natprirodnih pretvaranja (kamen koji je siromah dobio kao navodnu nagradu pretvara se u zlato), a mačak se takođe pojavljuje kao spasitelj. Ovaj put on je to u svojoj tradicionalnoj ulozi lovca na miševе. — Galiju kojom je na daleki put krenuo prevarni siromahov gospodar vetar je odneo u neku nepoznatu zemlju gde ljudi od „toga zverinja” (miševa i pacova) nisu imali mira ni danju ni noću. „Ja imam u galiji zverku koja bi to sve zatrla za tri dana”, rekao je gospodar od galije, koji je mačka, spasavajući ga od dece koja su htela da ga bace u more jer je činio štetu, nabavio za siromahov novčić. „Brate, ako imaš taku zverku, daj je ovamo, ja ću ti napuniti galiju samoga srebra i zlata, samo ako je istina što kažeš”, zavapi domaćin.

To što je rekao gospodar od galije bila je istina; domaćin je ispunio obećanje, ali gospodar od galije je, umesto srebra i zlata, siromahu dao samo mermerni kamen. Kad se taj kamen pretvorio u zlato, gospodar od galije je konačno priznao: „Nije fajde, moj sinko! kome Bog tome i svi sveti; hodi ovamo evo tvoga blaga. Pa mu da sve što je god doneo na galiji, i da mu kćer svoju te se oženi njome.” — Baš kao i nekad siromašni vodeničarev sin, kasnije markiz od Karabasa carevom kćeri u Peroovoj priči — a sve zahvaljujući mačku!

Šarl Pero je, znamo, motive za svoje bajke nalazio u folkloru; Vukove *Pripovijetke* su izvorni folklor. Vredelo bi ispitati da li su mačori iz naših narodnih priča i čuveni Peroov Mačak imali nekog zajedničkog pretka — možda kakvog crnog mačka koji je, zahvaljujući svojim izuzetnim sposobnostima, umakao crnoj sudbini koja je njegove saplemenike zadesila u vreme progona veštica. . .

UMETNIČKO STVARALAŠTVO

Mikroantologija

Kad pišu o mačkama, pisci najčešće nastoje da dočaraju čitaocu svoj doživljaj mačke, svoje viđenje ili osećanja prema njoj. Francuska spisateljica Kolet, čuvena i kao obožavateljka mačaka, pokušala je da im se podvuče pod kožu, da gleda svet njihovim očima, da misli i oseća kao mačka.

„Kad bih htela — reče Kiki-la-Duset — spretno bih našla da se sklupčam na kakvoj klimavoj stolici čije bi noge jednolično lupkale po podu: tik-tok, tik-tok, tik-tok. . . u ritmu mog jezika. To je način koji sam izumela da bih izvoje-

vala sebi slobodu. Tik-tok, tik-tok, tik-tok, kaže stolica. A ona, koja čita, smesta se seca pa više: „Umukni, Kiki!” Svesna svojih prava, ja se nevino umivam. Ona sva sludena skače i širom mi otvara vrata, a ja ne žurim da prodem kroz njih nego se vučem korakom izgnanika.

A napolju se smejem, smejem se zato što osećam da sam iznad svih!”

Slikar i književnik Mića Popović, pak, posmatra mačku spolja. U svom romanu *Izlet* (1957) vidi je ovako:

„Mačak može da stoji satima nepomično na krovu s naperenim ušima, sa ukrućenom glavom, sa pritajenim dahom i da liči na pravog mačka zlopamtila i pravu zver; može da stoji na dimnjaku, da repom prepolovi mesec i da bude izlapeli mačak-budala sa novogodišnjih čestitki; može da hoda po žici ali ne u cirkusima i na mig dresera (jer je mačak u suštini anarhista i ne podnosi dresuru) nego samo kad se njemu samom prohte: može da bude mačak u čizmama ili mačak u džaku ili mačak u krilu i da se zove: mačca; mačak može da stoji kraj usijane peći i da zevne ravno dušno kad već svi misle da će mu izgoreti sjajna dlaka.

Mačak ne može da stoji (kao što može da stoji pas na primer) kraj drvene postelje hranitelja osuđenog na smrt niti može (kao što može pas) da ugine od tuge. Mačak se gadi žalosti i izbegava je na taj način što zažmuri na jedno oko ili na dva, kako kad zatreba.”

Jedan od najpoznatijih evropskih pesnika, dobitnik najvećih svetskih književnih priznanja (Nobelova nagrada 1948, Geeteova 1954), T. S. Eliot, posvetio je mačkama celu knjigu — *Old Possum's Book of Practical Cats* (1940) (u obradi i sjajnom prepevu Dejana Đurkovića — *Mačji praktikum*). Neodoljivi mačji tipovi iz te knjige zaigrali su i zapevali na pozornicama širom sveta u uspešnom mjuziklu. Predstavljamo jednog, mačorski karakterističnog: Šic-Pis-Marinka (u izvorniku „The Rum Tum Tugger”).

ŠIC-PIS-MARINKO

Šic-Pis-Marinko je mačak čudak:
ponudiš mu viršlu, hoće za inat kobasicu;
teraš ga napolje, hrli u svoj budžak;
zoveš ga unutra, hoće baš na ulicu.
Daj mu pacova, traži miša za ručak,
ako mu miša daš — gadjljivo mršti gubicu.

Da, Šic-Pis-Marinko je mačak čudak —
vaspitava ga zaludan je trud:

jer tera on
uvek po svom
I niko mu ne promeni ćud!

Šic-Pis-Marinko je gnjavator kakvog nema:
uvek s pogrešne strane svih mogućih vrata!
Kad su svi budni, njemu se onda drema,
kad svi pospu — baš tad se po kući lomata!
Ako ga pošužiš šoljicom slatkog krema,
njemu se isključivo jede — ruska salata!
Da, Šic-Pis-Marinko je gnjavator kakvog nema —
sumnjati u to znači biti lud:

jer tera on
uvek po svom
i niko mu ne promeni ćud!

Šic-Pis-Marinko je čudnovata zverka:
njegova nepristojnost prosto je stvar navike.
Skuvaš mu, lepo, kačamak, on se nećka,
ako sam jedeš — oteće ti zalogaj iz kašike!
Ako ga nudiš ljuc'ki, što kažu — čovečanski,
frče, jer — to je uvreda za velikoga lovca.
Ako se prema njemu ponašaš ignorantski —
nađeš ga u špajzu, samo rep viri iz lonca!
Šic-Pis-Marinko je veštak, zna znanje:
mota se oko nogu baš kad žuriš na autobus,
mazi se samo kad veliko počne spremanje
i jedino je srećan ako napravi džumbus.
Da, Šic-Pis-Marinko je čudnovata zverka —
sve dobre savete okačite na dud:

jer tera on
uvek po svom
i ne menja ćud!

Drugi jedan veliki evropski pesnik — Šarl Bodler — posvetio je mačkama više pesama, ispevanih u potpuno drugačijem duhu. Bodler je voleo mačke, proučavao ih, zaustavljao na ulici, ulazio u radnje ako bi na tezgi spazio mačku, milovao ih, zagledao im se u oči. Mačji pogled, tajanstvenost, maznost oćaravali su ga.

MAČKA
XXXVII

Dodi mi, lepa mačko, na grudi zaljubljene,
Uvuci kandže svojih šapa
I daj mi da na miru ronim u tvoje zene,
gde metal se s ahatom stapa.

Kad prstima ti glavu milujem, prepun mira,
I gladim gipka leđa dlanom,
Kad ruka mi se slašću opija, dok ti dira
To telo naelektrisano,

Tad dragu svoju vidim u duhu. Oči njene,
Tvojima slične, ljupka zveri,
Oštre kao sečivo i hladne, motre mene,

I svuda oko nje treperi
Opojni zrak, a miris, gde vreba propast cela,
Lebdi joj oko smeđeg tela.
(Prepev Nikole Bertolina)

No Bodler, koji je sebe jednom nazvao pesnikom mačaka, umeo je da zaprepasti i mačke i ljude. Njegov prijatelj, slikar Alfred Stevens, ovako je u svojim zabeleškama opisao Bodlera: „Bio je to veoma dobro odgojen čovek blage naravi, ali voleo je da začudi ljude. Obožavao je mačke, milovao ih, a onda ih odjednom hvatao za rep i bacaio daleko od sebe.”

Kad mačka nestane, gospodar tuguje. Ako je taj gospodar pesnik, njegova žalost izliva se u stihove koji blaže tugu svima koji su ostali bez svog ljubimca, i ulivaju im tračak nade da je ovaj možda ipak živ i zdrav, makar i negde daleko od njih.

Mića Danojlić

BALADA O ODBEGLOM MAČORU

Deco, tužan sam da bi mi srce moglo pući:
Sedam je godina jedan mačor živeo u mojoj kući,
Iz sobe u kujnu, iz kujne u sobu šetao;
Ponekad mi je smetao; češće, nije mi smetao;
Izjutra je jeo, pred večer tiho preo
I nikad nije zakoračio u svet beo;
— A letos, u julu — jer jul je meses lud —
Moj stari mačor ode neznano kud.

Hodajući, voleo je, tako, malo da gega.
Između hiljadu mačaka prepoznao bih njega:
Ravnodušan i mudar. . . Mislilac, u osnovi.
Ponositi gospodin što miševne ne lovi,
Već gleda, povučen i zamišljen, po strani,
Kako prolaze, i opet dolaze dani,
Kako se smrkava, pa jutro, plavo, sviće.
Činilo nam se — u veke tako biće.

Čudan je, i neuhvatljiv svet mačiji;
Mačor moj, u svemu, bejaše drugačiji —
Len, dobroćudan, trapav kao slon,
Uzvišenim mislima i filozofiji sklon;
Voleo je da se ispruži na leđa
I da razmišlja kako svet nema međa:
„Mi, mačke, otkud smo, ko smo, u Kosmosu?
Ko nas, ko proso, u prostoru prosu?”

Ponekad, kad vetar svoj večni pripev zagudi,
Luda mi nada za tren ispuni grudi;
Pomislim: možda on srećne provodi dnevi
U podrumima, uz tople, velike cevi,
Možda je, našavši drugare spretne i mlade,
Naučio da lovi, da se tuče, da krade,
Pa, vođa družine, ili član neke bande
I ne pomišlja da se vrati odande.

Evo i zime: prve bez dobrog mačora. . .
Znam — otišao je preko voda i gora,
Zamakao je drumom, između topoljaka,
Izgubio se iza niskih oblaka.
Preplovio je mora, velike okeane,
I otišao u neke bolje dane
Levo od Kasiopeje, istočno od Moreje,
Onamo gde sunce obdan i obnoć greje.

Tako sanjari gospodar odbeglog mačora, a kako se završava tugovanje mačaka za nestalom gospodaricom saznajemo iz setno-ironične *Tužne pesme* Duška Radovića.

Živela jedna gospođa Klara,
čudna i stara, vrlo stara. . .
I nije imala ni mamu, ni tetu,
nikoga, nikog svog na svetu.

Gospođa Klara je šest mačaka čuvala
na jastucima od žute svile.
Mašne im je krojila, mleko kuvala
pa su site i srećne bile —
belih mačaka šest.

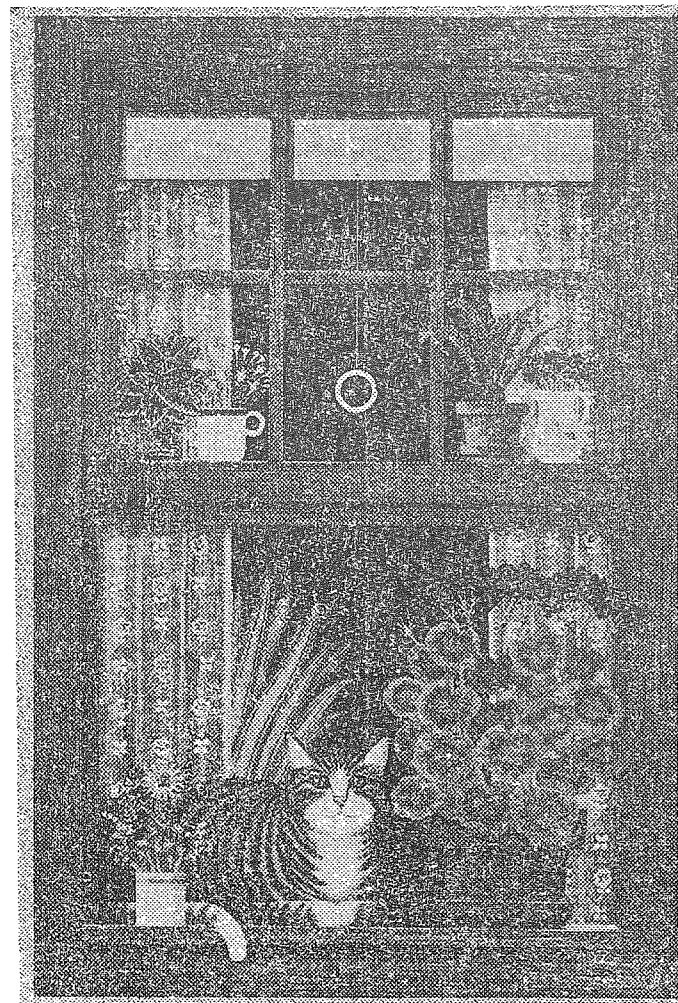
A kad je umrla gospođa Klara,
čudna i stara, vrlo stara,
— jastuke od žute svile niko nije prao,
na doručak niko nije zvao,
a loviti miševe niko nije znao!

Tužne su, tužne i gladne bile,
zaspale su na jastucima od žute svile
i nikada se,
ah nikad se više nisu probudile — belih mačaka šest.

Za kraj ove male antologije, opet proza. Reč je o bezime-
nom, ridem mačku iz Kepotovog romana *Doručak kod Tifanija*
(1958). *Doručak kod Tifanija* nije roman o tome mačku, niti au-
tor izrično otkriva svoja osećanja prema njemu. Ali, bez njega
ovaj roman ne bi mogao biti, niti bi junakinja Holi Golajtli, je-
dan od najzanimljivijih likova moderne američke književnosti,
bila to što je: šarmantna, nepredvidljiva, zagonetna, vešta, bla-
ga i oštra. . . kao mačka.

Kraj romana otkriva nam da Truman Kepot doista povlači
izvesnu paralelu između Holinog mačka i nje same:

... „Ali glavno što sam imao da joj kažem odnosilo se na
njenog mačka. Održao sam obećanje: našao sam ga.
Tražio sam ga nedeljama kada sam posle rada lutao po uli-
cama Španskog Harlema i toliko se puta neosnovano uz-
buđivao — ugledao bih za trenutak žutu, prugama proša-
ranu dlaku kao u tigra, ali kad bih bolje zagledao, video
bih da to nije bio njen mačak. Ali jednog dana, jednog
hladnog nedeljnog popodneva kad je s neba sijalo zubato
sunce bio je to on. Sedeo je između saksija sa cvećem uok-
viren čistim zavesama od čipke; sedeo je na prozoru sobe
koja je davala utisak da je dobro zagrejana: pitao sam se
kako li se zove, jer sam bio ubeđen da sad ima neko ime i
da je stigao negde gde je našao svoje pravo mesto. Bilo u
afričkoj kolibi ili ma gde drugde nadam se da je i Holi naš-
la svoje.”

MAČAK KOJI JE NAŠAO DOM I DOBIO IME.
HEKTOR NA SVOME PROZORU — SLIKA KOJU JE AMERIČKI SLIKAR TADEUŠ KRUMJEH
POKLONIO UNICEF-U.

Epizodisti u igranom, zvezde u crtanom filmu

Po ovom romanu snimljen je i film (koji je 1961. stigao do nominacije za Oskara; bio je to prvi veliki uspeh režisera Blejka Edvardsa). U njemu su mačak i njegova gospodarica Holi (Odri Hepbern) zajedno doživeli hepiend: čim je odbacila mačka, Holi je shvatila da je pogrešila, uvidela da ona i mačak pripadaju jedno drugome, poletela na kišu da ga traži, uz pomoć Njega (Džordž Peparđ) uspela da ga nađe, te se na kraju Ona i On grle na kiši, smejući se kroz suze, i drže u naručju pokislog mačora.

Primer je karakterističan zato što mačke na filmu uglavnom nemaju uloge kakve imaju psi — Rin-Tin-Tin, ili Lesi, recimo, koji su postali svetske superzvezde. Među mačkama takvih zvezda nema; one se na filmu pojavljuju kao epizodisti ili puki prolaznici, ali s velikim dramskim efektom, kakav je postigao i ridi mačor iz *Tifanija*.

Drugi čuveni primer je ono mače iz *Trećeg čoveka* (Džon Rid, 1950). Zakazavši u Beču sastanak s Harijem Lajmom (Orson Vels) koji mu neprestano izmiče, Džozef Kotn primećuje na ulici jedno mače koje se smuca i zastaje da nešto onjuši. Kamera ide polako naviše, te vidimo da mače njuška nogu Harija Lajma koji se krije u senci. . .

Jednog dana jedan mačak. . . Ovo je naslov čuvenog češkog filma autora Vojteha Jasnog (1964). U ovom izvanredno snimljenom poetsko-fantastičnom filmu jedan mačak je obdaren sposobnošću koja će mnoge dovesti u nepriliku: kad mačak nekoga pogleda, taj odmah poprima boju koja odgovara njegovom karakteru ili skrivenim težnjama i tako biva raskrinkan pred drugima. Zato će ceo grad početi da juri mačka, ne bi li ga likvidirao, ili mu bar natakao crne naočari. . .

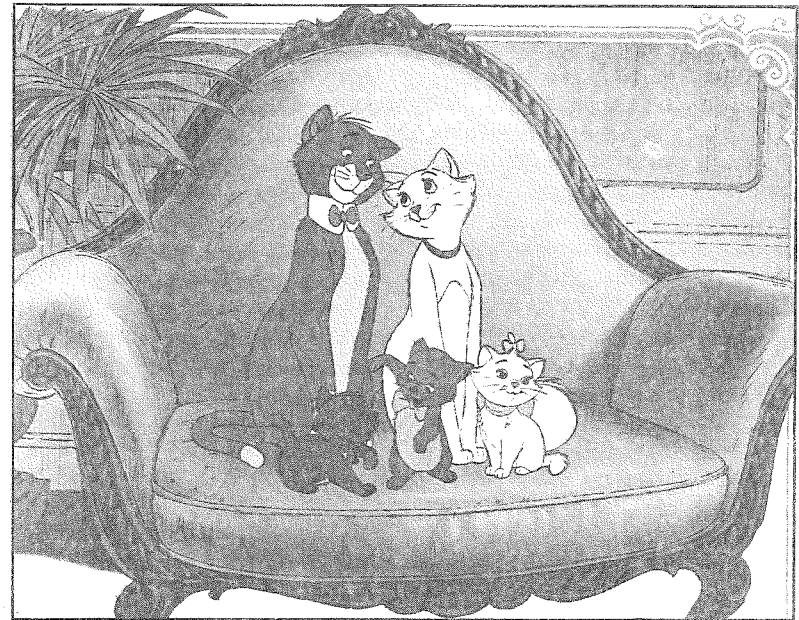
Male, ali efektne uloge ostvarivale su mačke i na našem filmu. Dovoljno je setiti se crne mačke koja leži na leđima opružene Eve Ras u filmu *Ljubavni slučaj ili Tragedija službenice PTT* (Dušan Makavejev, 1967) — ili mačke (takođe crne) iz filma *Majstor i Margarita* (Aleksandar Petrović, 1972) koja se pojavljuje samo nakratko u nekoliko navrata, uvek nagoveštavajući nesreću.

Nevelike, ali veoma bitne uloge imaju mačke u filmu *Srećna porodica* (Gordan Mihić, 1980), koje su pomogle svojim stidljivim vlasnicima (Zoran Radmilović i Gordana Marić) da i oni nađu sreću. Jedna od tih mačaka glumila je, mnogo ranije, u Mihićevoj televizijskoj seriji *Samci*, u storiji „Imala baba maču”.

Mačaka nema u glavnim ulogama i među glumačkim zvezdama ne zato što ih režiseri i producenti neće, nego zato što to same mačke neće. Nije posredi nemogućnost dresure; da mačka neće i ne može ništa da nauči, ne bismo je mogli ni držati u kući i živeti s njom. Stvar je u tome što mačka, za razliku od psa, ne voli da se „producira”. Premda može biti veoma komična, ona nema mnogo smisla za humor, i ne voli da joj se ljudi smeju niti da joj aplaudiraju.

Osim toga, nije lako nagraditi mačku. Ona je nepoverljiva i nerado jede iz ruke. Nepoverljiva je i prema foto-aparatu; iako često zauzima veoma slikovite poze, i dugo ostaje „kao nameštena”, kako čovek uperi kameru u nju, tako se ona diže i odlazi nekim samo njoj znanim važnim poslom. Da bi se napravili uspešni snimci mačke potrebno je mnogo veštine, strpljenja i — filma.

Filmska kamera je u velikoj prednosti nad foto-aparatom, pogotovu ako se koristi za snimanje mačke u njenom uobičaje-

DOMAZET U OTMENOJ KUĆI. FINA MAČKA VOJVOTKINJA SA SVOJIM PLEBEJCEM O'MALJEM I NJIHOVIM ZAJEDNIČKIM POTOMCIMA. VOJVOTKINJINA VLASNICA JE PRIHVATILA OVOG MAČKA-ULIČARA, A UZ TO OSNOVALA I FOND ZA IZDRŽAVANJE SVIH MAČAKA-BESKUĆNICA U PARIZU. TAKO SU NA KRAJU SVI BILI SREĆNI.

nom okruženju i prilikom obavljanja za nju uobičajenih aktivnosti. Upravo je to i način da se mačka navede da „odglumi” svoju epizodu u nekom igranom filmu.

Što se crtanog filma tiče, više čuvenih animatora odabralo je za glavne junake upravo mačke: crtana mačka, za razliku od žive, ponaša se tačno onako kako njen tvorac zamišlja.

Počasno mesto među tvorcima crtanih filmova zauzima Volt Dizni, a počasno mesto među crtanim filmovima s mačjim junacima njegove *Mačke iz visokog društva*. Pripreme za taj film počele su još 1963; *Mačke* su bile treći dugometražni crtani film iz Diznijevog studija, ali i poslednji u čijoj je proizvodnji Dizni lično sudelovao, i čiji je proizvodni plan odobrio pred svoju smrt, 1966. Film je stajao četiri miliona dolara i počeo se prikazivati 1970. Smatra se jednim od deset najboljih dugometražnih crtanih filmova iz studija Volta Diznija.

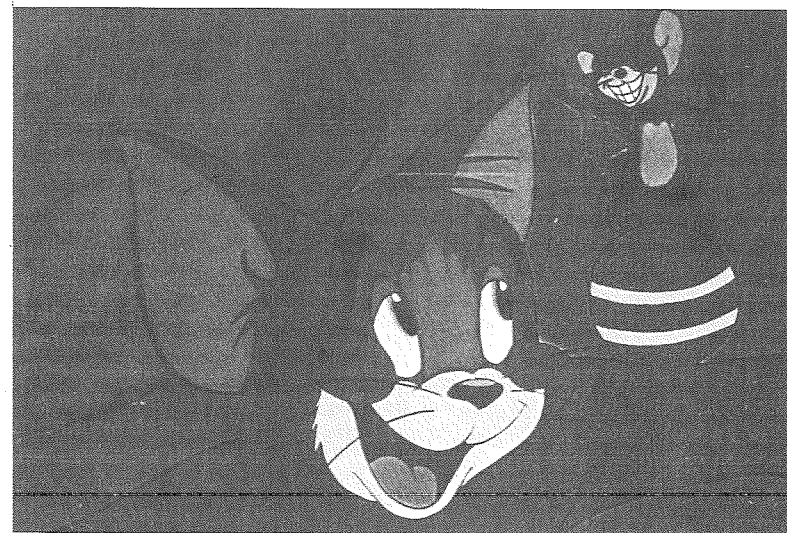
Mačaka ima i u ostalim Diznijevim crtanim filmovima. Setimo se opakog Lucifera iz *Pepeljuge*, koji neprestano proganja Pepeljuginu prijateljicu miševu; dobrog mačeta Figara iz *Pinokija*, koje je uz ribicu Kleo u početku bilo jedino društvo staroga majstora, i lošeg mačka Gideona koji je s lisecem Podlim odvratio Pinokija od škole i odveo ga najpre u cirkus, a potom kočijašu koji dečake pretvara u magarce; pa Mačka Cerekala iz *Alise u zemlji čuda* koji iščekava, od vrha repa počev, da bi se od njega na kraju zadržao još samo njegov iskeženi osmeh („nešto najčudnije što je Alisa u životu videla”); u filmu *101 dalmatinac* mačak Tibs ima ne malu ulogu u spasavanju otetih kućića; a u *Mazi i Lunji* Mazinu sudbinu u mnogome je odredio par zlobnih, a ipak privlačnih sijamskih mačaka koje pevaju u duetu, prave lom, a kad naprave posebnu pakost čestitaju jedna drugoj repovima, gosposdarici iza leđa.

Prva zvezda američkog i svetskog crtanog filma bio je upravo jedan mačak. Njegovo je ime Feliks, a tvorcima su mu crtač i reditelj Oto Mesmer, i producent i animator Pet Saliven. Stvoren oko 1917—18, mačak Feliks ne samo što je bio prvi crtani filmski star nego i prvi lik crtanog filma koji je svoju individualnost izražavao pokretima i akcijama. Predstavljen je jednostavnom, na platnu često neuhvatljivom crnom siluetom.

Mačor Tom i mišić Džeri, večiti neprijatelji koji nemaju milosti jedan prema drugome, prvi put su zaratili 1941. u crtanom filmu čiji su autori bili Vilijem Hana i Džozef Barbera. Od 1960, tandem Tom i Džeri preuzeo je autorski tandem Čak Džons i Dju Džojls. Od tada je mačor još veći negativac, ali to mu ne umanjuje popularnost: kod nas je, recimo, ime Tom za mačka na trećem mestu, odmah iza imena Marko i Miki.

NAIVNI AGRESIVAC.
MAČAK FELIKS BIO JE JUNAK PREKO DVE STOTINE FILMOVA OD KOJIH JE SAČUVANO SVEGA PEDESETAK. NJEGOVA STARINSKA AGRESIVNOST DIRLJIVO JE NAIVNA U POREĐENJU SA AGRESIVNOŠĆU SAVREMENIH JUNAKA ANIMIRANOG FILMA KAO ŠTO SU TOM I DŽERI.

IGRA MIŠA S MAČKOM.
MAČAK TOM BEZDUŠNO PROGANJA MIŠA DŽERIJU. ALI PO PRAVILU IZVLAČI DEBLJI KRAJ.

U crtanim filmovima ne uživaju samo deca, nego i odrasli. Godine 1972. počeo se prikazivati i film koji je najavljivan kao prvi crtani pornić. U njemu su razni tipovi ljudi prikazani životinjama — prostitutke lisicama, policajci svinjama, a glavni junak, uživatelj Fric je — mačor. Mačka Frica stvorio je Ralf Bakši.

Mačka nadahnjuje i naše animatore. Godine 1971. prvi put smo videli *Mačku* Zlatka Boureka, i taj je film ostao popularan do danas. Muzičko-tekstovnu podlogu filma čini šansona Ibrice Jusića čiji se osnovni motiv može naći u folkloru. U anglosaksonskim zemljama, recimo, postoji priča o mladoženji čija je nevesta prve bračne noći otkrila svoju pravu prirodu (zašto je „prava priroda“ uvek ona mračnija strana ličnosti, nikad svetlija?). Mlada se, naime, otela mladoženji iz zagrljaja kad je ložnicom protrčao miš, i pojurila za njim. . . U Bourekovom filmu, lepotica iz filma pretvara se u mačku koja se, pošto smaže miša, ponovo pretvara u lepoticu, jedino što njoj sad iz usta teče mlažić krvi. . .

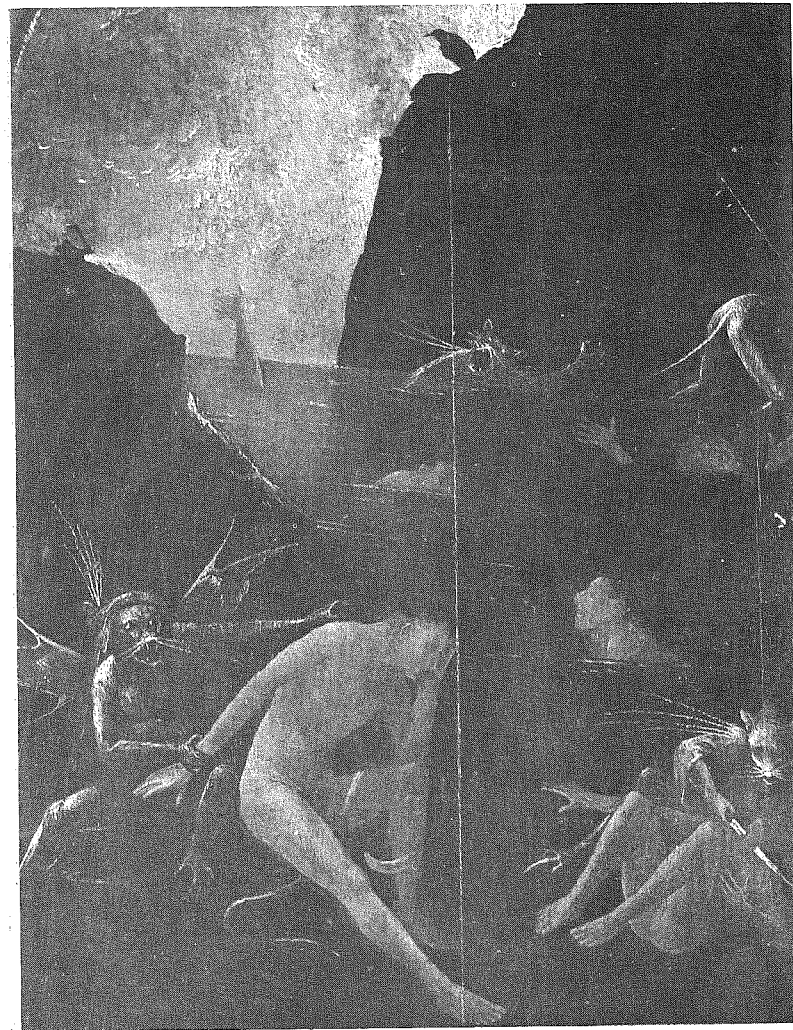
Minigalerija

Ni slikari nisu odoleli lepoti mačaka i njihovim nespornim likovnim kvalitetima: od davnina je prikazuju na svojim delima. Ponekad je to mačka sama, kadikad u lovu na miša ili pticu, ponekad je ubačena u neku veću kompoziciju, ili je „dodatak“ uz portretisanu ličnost.

Na jednoj Direrovoj graviri iz 1504. prikazan je Raj zemaljski; ispod Drveta života sedi mačka, omotavši repom Evine noge.

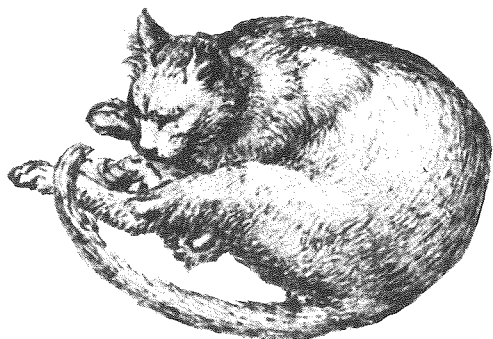
Hijeronimus Boš je mačku prikazao na nekoliko svojih slika — treba ih, doduše, dobro zagledati da bi se primetila. Na *Sedam smrtnih grehova*, na segmentu „oholost“ vidimo jednu belo-tigrastu mačku kako sedi u drugoj odaji, iza đavola („reci ženi da je lepa, i đavo će joj to ponoviti deset puta“), i posmatra kačiperku koja se ogleda.

Na triptihu *Vrt uživanja*, na levome krilu („Raj zemaljski“) na kojem je prikazano stvaranje Eve, u prvom planu vidimo i jednu mačku kako, ponosito dignuvši rep, prolazi noseći miša u zubima.

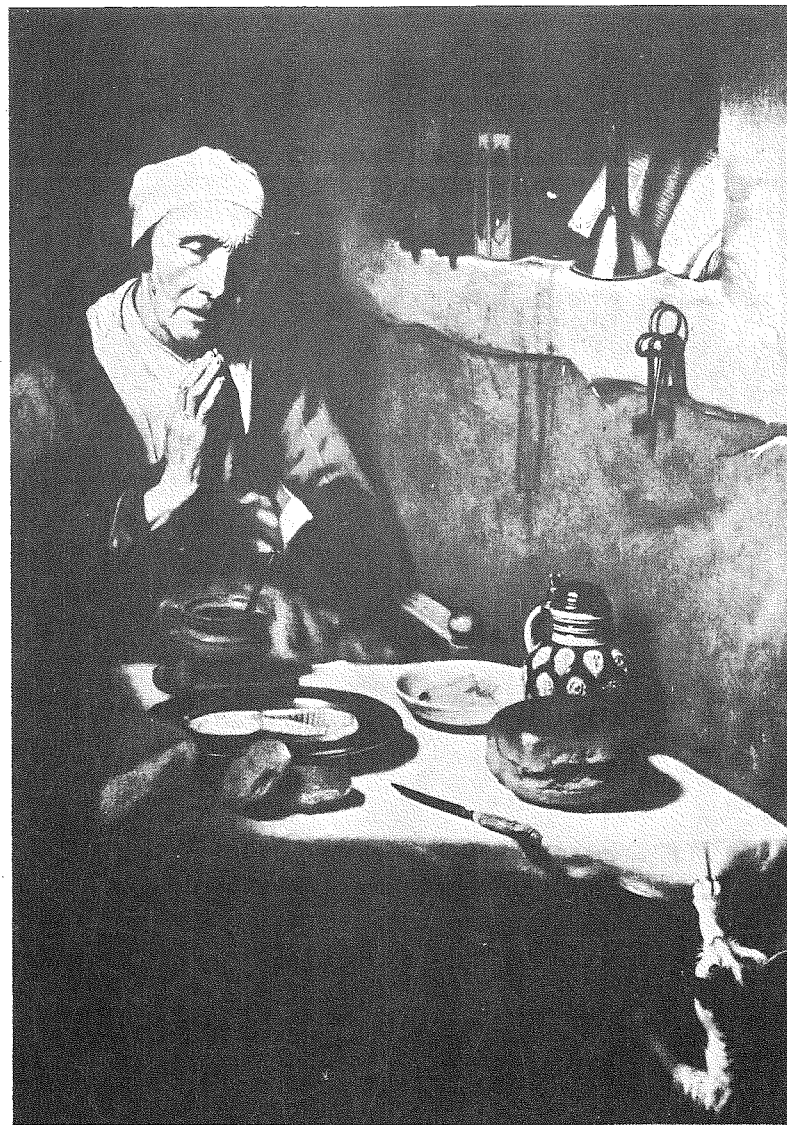
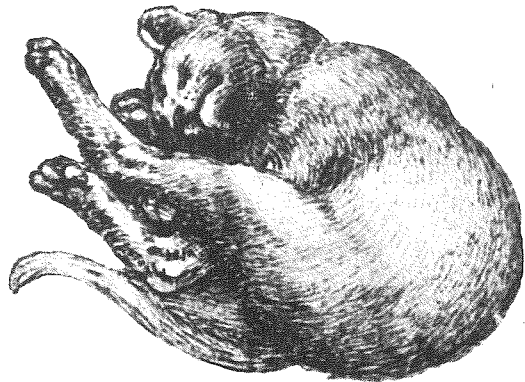

MAČKOLIKA ČUDOVIŠTA NA „PRIZORIMA S DRUGOG SVETA“.
BOŠ JE STVARAO KRAJEM PETNAESTOG I POČETKOM ŠESNAESTOG Veka — U VREME
KAD JE EVROPA STRAHOVALA, IZMEĐU OSTALOG, I OD „SMAKA SVETA“. NAJPOTPUNIJ
LIKOVNI IZRAZ NAŠAO JE TAJ STRAH NA BOŠOVIM SLIKAMA.

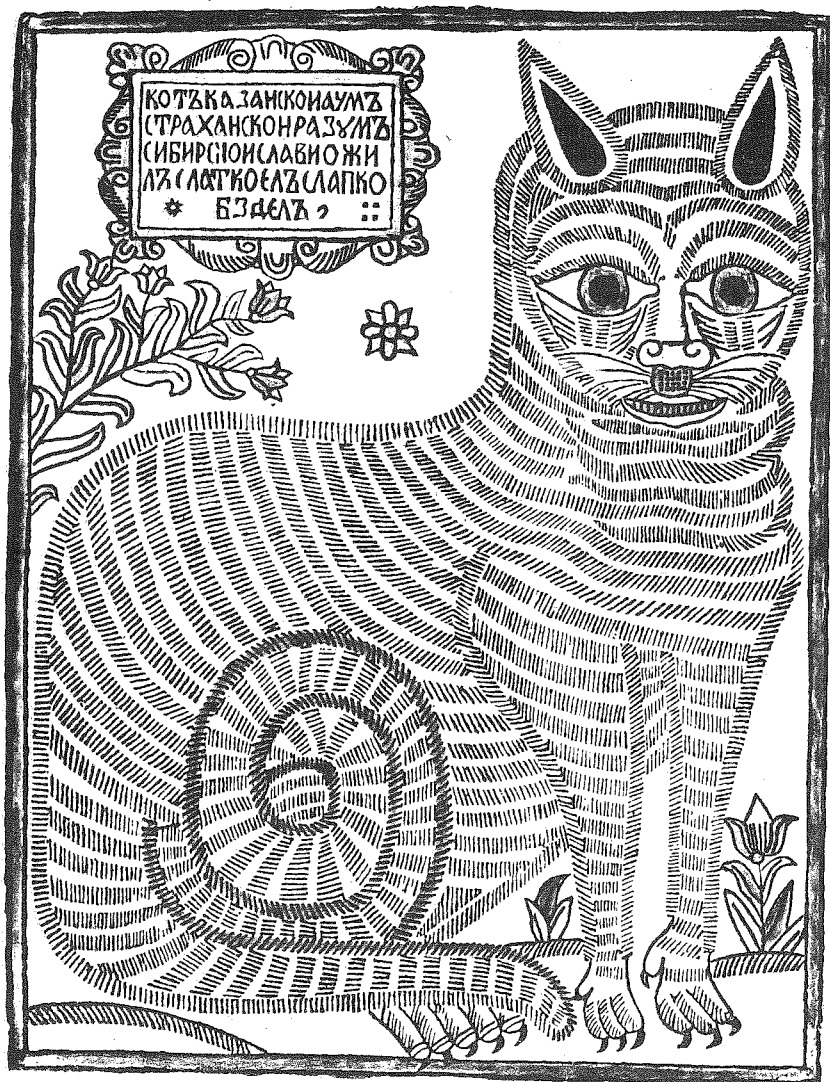

SKICE VELIKOG MAJSTORA. I LEONARDO DA VINČI JE BIO OD ONIH UMETNIKA KOJI SU CRTALI MAČKE I PROUČAVALI NJIHOVE POLOŽAJE. NA NEKOLIKO SKICA ZA „BOGORODICU S DETETOM“ LEONARDO JE PRIKAZAO I MAČKU S MAČICIMA — VEROVATNO POD UTICAJEM ITALIJANSKE LEGENDE PO KOJOJ SE, U TRENUTKU HRISTOVOG ROĐENJA, U JASLAMA OMACILA I JEDNA MAČKA.

HUMANOST I HUMOR. HOLANDSKO ŽANR-SLIKARSTVO SEDAMNAESTOG STOLEĆA NOSI OBELEŽJE HUMANOSTI, A MNOGE SLIKE PROŽETE SU I SETNIM HUMOROM. NA SLICI NIKOLASA MASA „STARICA SE MOLI PRE VEČERE“ PATETIČNOST TRENUTKA REMETI MAČKA KOJA SE SPREMA DA KANDŽAMA POUČE STOLNJAK, A S NJIM I SVE SA STOLA.

SATIRIČNI PRIKAZ VELIKOG REFORMATORA.

POČETKOM SEDAMNAESTOG VEKA U RUSIJI SE RAZVIO JEDAN OBLIK NARODNE GRAFIKE, DRVOREZA I BAKROREZA, ZVANI „LUBOK“, KOJI SE ZADRŽAO SVE DO POČETKA NAŠEG STOLEĆA. OVAJ DRVOREZ S KRAJA SEDAMNAESTOG VEKA PRIPISUJE SE VASILIJU KORENU ILI NEKOM NJEGOVOM UČENIKU. UOKVIRENI TEKST GLASI: „MAČOR KAZANSKI, PAMET ASTRAHANSKA, RAZUM SIBIRSKI, ODLIČNO JE ŽIVEO, SLATKO JE O, SLATKO PUVAO.“ OVIM MAČOROM PREDSTAVLJEN JE CAR PETAR VELIKI.

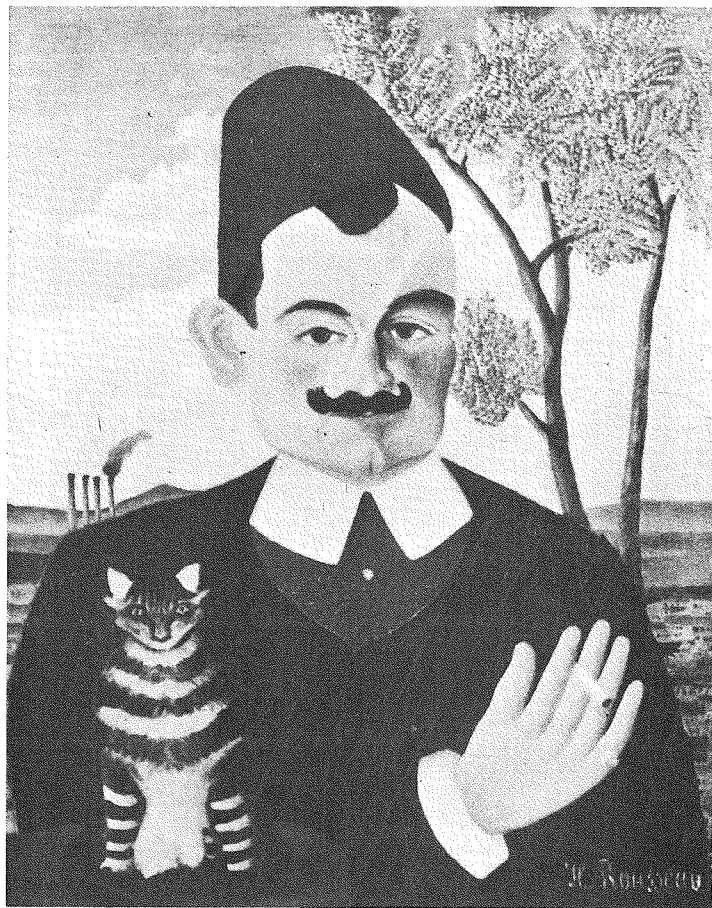
Jasno je da je posredi maslo protivnika cara Petra Velikog — korenitog reformatora ruskog državnog, socijalnog, ekonomskog i kulturnog života. Naumivši da izvuče Rusiju iz opšte zaostalosti, on je reforme sprovodio uporno, energično i okrutno — što je izazivalo otpor pristalica starog poretka. Oni su ga čak i antihristom proglašavali — možda otud i ova predstava mačke. Da je posredi satira na velikog vladara vidi se po uredno štucovanim mačorovim brcima (i carevi su bili takvi), i po tekstu koji parodira carevu titulu.

DOKUMENTARNA VREDNOST.

MALI GABRIJEL, SIN ANTOANA ARNOA, FRANCUSKOG PESNIKA I DRAMATURGA, SLOBODARA I GORLJIVOG NAPOLEONOVOG PRISTALICE. SLIKAR LUJ-LEOPOLD BOJJI (1761-1845), KOJI JE NASLIKAO VIŠE OD PET HILJADA PORTRETA SVOJIH SAVREMENIKA, NASLIKAO JE UZ DEČAČICA I NJEGOVU MAČKU. (TO JE BILU UPRAVO U ONO VREME KAD SU MAČKE PONOVO, I KONAČNO, UŠLE U MODU.) VIDIMO DA JE RASNA.

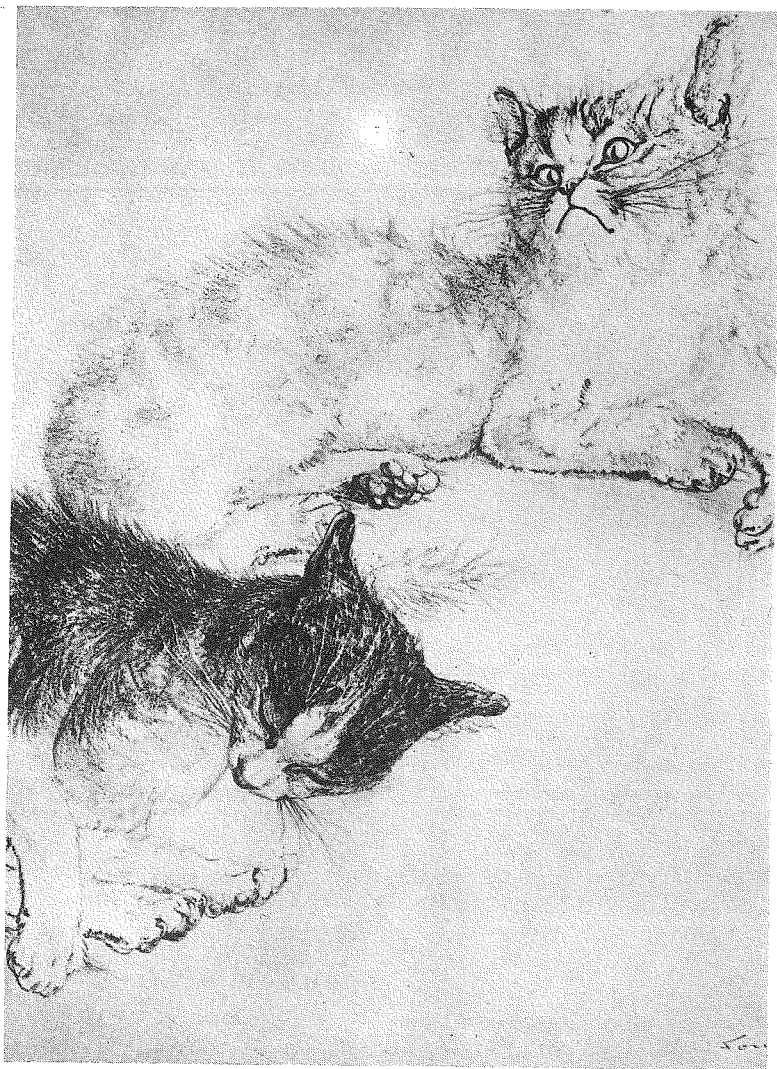
„Mačke su dušice plašljive, dušice mazne, ponosite, hirovite, i u njih se teško proniche, one se otkrivaju tek ponekom, povlašćenom”, pisao je Pjer Loti o mačkama. Bio je njihov ljubitelj, te ga je Anri Ruso i naslikao s mačkom. Smatra se da je portret rađen prema novinskoj fotografiji.

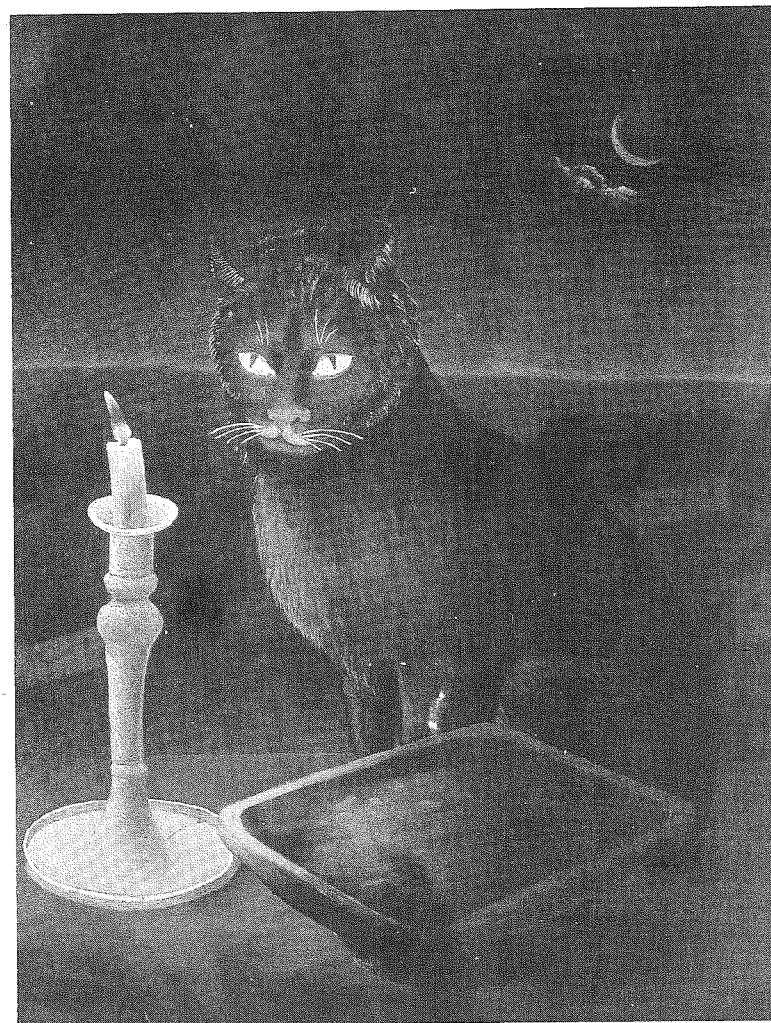
OD PRIVATNOG „MUZEJA GROZOTA” DO CIRIŠKOG UMETNIČKOG MUZEJA. PORTRET PJERA LOTIJA, KOJI JE NASLIKAO ANRI RUSO, JEDNO JE VREME BIO U VLASNIŠTVU KOMEDIOGRAFA ŽORŽA KURTELINA. ON GA JE SMESTIO U SVOJ „MUZEJ GROZOTA”. SMATRAJUĆI GA SLIKARSKOM ŠALOM, NE MALO SE IZHENADIO KAD JE KASNIJE VIDEO DA JE SLIKA DOSTIGLA VISOKU CENU. DANAS JE U UMETNIČKOM MUZEJU U CIRIHU.

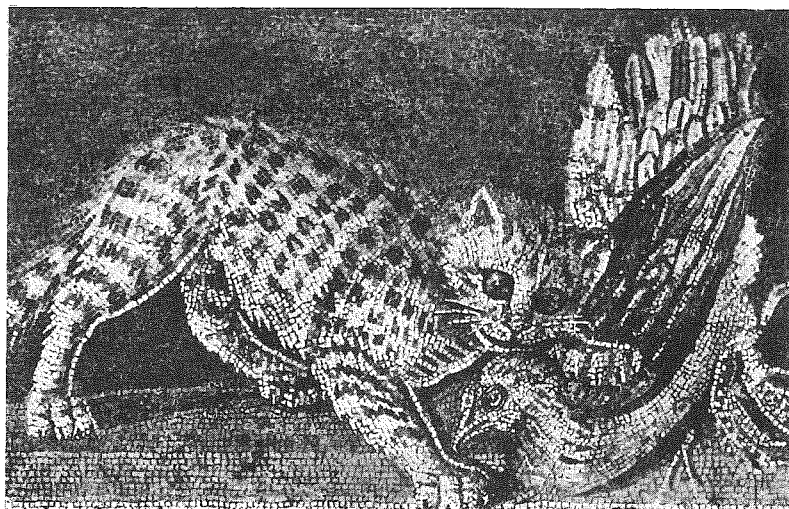
MILENINA ZAGONETKA.
„ENIGMATSKA MRTVA PRIRODA S GVOZDENIM KREVEATOM I PTICAMA” MILENA PAVLOVIĆ BARILLI (1937). NASLIKANA JE I MAČKA — IZGLEDA KAO DA SE MIROLJUBIVO IGRA S PTICOM. NA ENIGMATSKOJ SLICI I TO JE MOGUĆE.

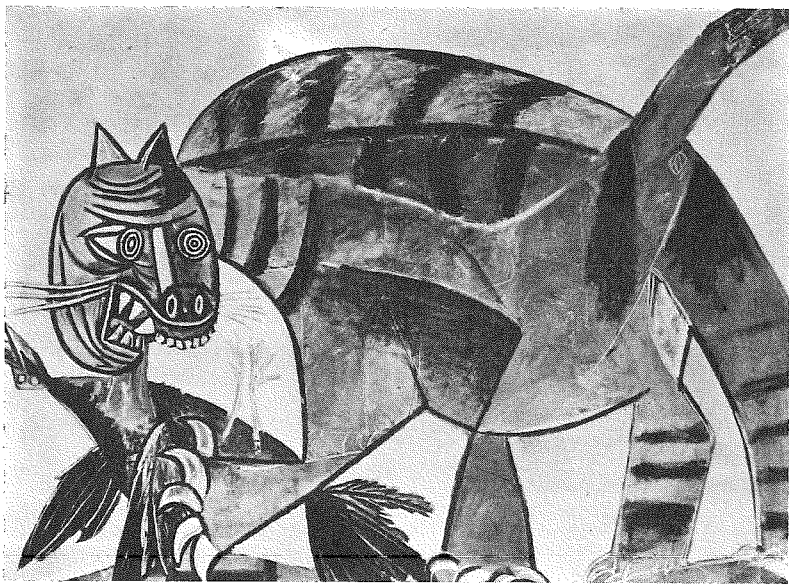
SPOJ JAPANSKE TRADICIJE SA MODERNIM ZAPADNIM IZRAZOM.
JAPANSKI SLIKAR I GRAFIČAR CIGUARI FUŽITA (1886-1968) ŽIVEO JE, NAIZMENICE, U
TOKIJU I PARIZU. ČUVEN JE NJEGOV CIKLUS MAČAKA, IZ KOJEG JE I OVA LITOGRAFIJA.

CRNA MAČKA U HLEBINSKOJ ŠKOLI.
DOK CELO SELO SPAVA, NAD NJIM BDIJE, UZ SVETLOST SVEĆE I MESEČEVOG SRPA, MAČ-
KA IVANA GENERALIĆA.

STARA TEMA.
MAČKA S ULOVLJENOM PTICOM NA MOZAIKU IZ POMPEJA.

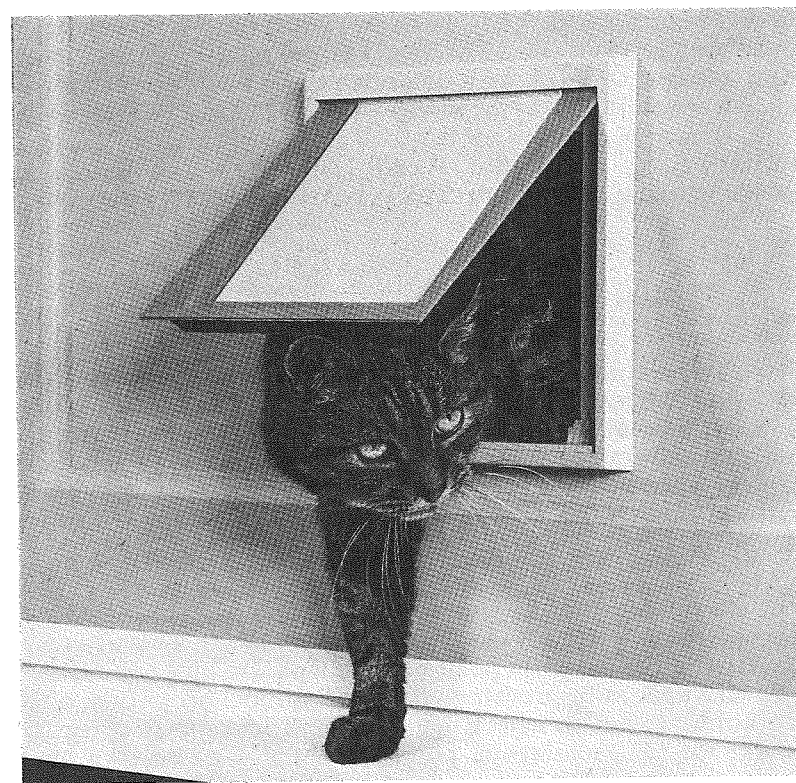

KRVOLOČNA STRANA MAČJE PRIRODE.
ISTA STARA TEMA — MAČKA I ULOVLJENA PTICA — U DRUGOJ TEHNICI I U DRUGO VREME. PIKASO: „MAČKA“.

POD TAČKOM „RAZNO“

Mačke i arhitektura

Reći da je mačka imala neku veliku ulogu u svetskoj arhitekturi bilo bi veoma preterano, ali jedan njen mali doprinos vredi pomenuti. „Doći će maca na vratanca“, kažu strpljive čelalice uverene da će kad-tad biti po njihovom. Izreka se, međutim, može shvatiti i doslovno: doći će maca na vrata(nca) te neko treba i da ih otvori da bi maca ušla ili izašla.

STARI PRONALAZAK I DALJE U UPOTREBI
VRATAŠCA ZA MAČKU PRAKTIČAN SU IZUM I, AKO IH JE MOGUĆNO POSTAVITI, REŠA-
VATAŠCA ZA MAČKU PRAKTIČAN SU IZUM I, AKO IH JE MOGUĆNO POSTAVITI, REŠA-
VATAŠCA ZA MAČKU PRAKTIČAN SU IZUM I, AKO IH JE MOGUĆNO POSTAVITI, REŠA-
VATAŠCA ZA MAČKU PRAKTIČAN SU IZUM I, AKO IH JE MOGUĆNO POSTAVITI, REŠA-
— PROST OTVOR NA ULAZNIM VRATIMA, ILI IZBIJENO PROZORSKO OKNO. NAJSAVRE-
MENIJA VRATAŠCA SU ELEKTRONSKA, S FOTOČELIJAMA. KOJA GOD MAČKI STAJALA NA
RASPOLAGANJU, ONA ĆE BRZO NAUČITI DA SE KORISTI NJIMA, PREMDA ĆE PONEKAD
TRAŽITI DA JOJ SE OTVARAJU PRAVA VRATA, ONA ZA LJUDE.

Pronalazač Den Dejvis, junak naučnofantastičnog romana *Vrata koja vode u leto* (*The Door into Summer*) Roberta Hajnlajna, izračunao je da su ljudi, od samog početka civilizacije do danas, devet stotina sedamdeset i osam vekova utrošili na to da mačkama otvaraju i za njima zatvaraju vrata.

Ako ova procena i spada u naučnu fantastiku; činjenica da mačke svaki čas ulaze u kuću, da bi se odmah potom iskrale napolje, nametnula je ljudima stvarni problem koji su od davnina nastojali da reše. Kad su se progoni veštica i mačaka stišali, Francuzi su (baš oni možda zato što su, budući ranije posebno okrutni s mačkama, hteli da se bar malo iskupe) nastojali da mačkama ugrade na razne načine. Tako su počeli urezivati otvore u kapije mnogih seoskih domova i u njih kačiti viseća vratašca. Ta vratašca, zvana *chatières*, služila su mačkama da se po volji šekaju unutra-napolje, ali nisu se dugo zadržala kao element seoske arhitekture. Razlog? Mačke su ih bojkotovale, pošto su već uspele da istreniraju gazde da im otvaraju vrata.

Mačke, reklama i pošta

Živimo u vreme vizuelnog predstavljanja, i slike mačaka su svuda oko nas: na razglednicama, markama, reklamama, plakatima, umetničkim i dokumentarnim fotografijama, čestitkama, karikaturama, u stripovima, ilustracijama i na omotima knjiga. Slike mačaka brojčano ne preovlađuju među ostalim likovnim predstavama kojima smo zasuti sa svih strana, ali su redovno zapažene.

Za oglasne poruke je posebno značajno da budu zapažene. U reklamiranju čebadi i tepiha, mačka je tako reći klasičan živi rekvizit: dovoljno je da pozira i bude lepa, što njoj nije teško, i budući kupac stiće predstavu o mekoći i finoći proizvoda, o tome koliko će mu on učiniti dom toplijim i prisnijim, a prisustvo mačke će ga, zaobilaznim putem, podstaći i na erotska maštanja.

No vizualna privlačnost mačke i raznovrsnost asocijacija koje ona izaziva mogu se koristiti u reklamiranju najrazličitijih proizvoda.

KO JE PUSTIO MAČKU IZ KUTIJE?
 JEDAN AMERIČKI PROIZVOĐAČ KUTIJA ZA PAKOVANJE PAKETA PREPORUČUJE SVOJ
 PROIZVOD UZ POMOĆ OVOG DIVNOG TIGRASTOG MAČORA. PROIZVOĐAČ TVRDI DA SU
 SVE KUTIJE OSIM NJEGOVE IZNUTRA POMALO HRAPAVE, TE POPUT MAČJIH KANDŽI
 GREBU I OŠTEĆUJU POŠILJKU. ON JE „PUSTIO MAČKU IZ KUTIJE”. I NJEGOVA KUTIJA JE
 IZNUTRA GLATKA I FINA, KAO MAČJE KRZNO, TE ĆE I POŠILJKA STIĆI PRIMAOCU UŠUŠ-
 KANA, ZAŠTIĆENA I, JASNO, NEOŠTEĆENA. — VRLO DOVITLJIVA „PRIMENA” MAČKE:
 ONA NAJPRE PRIVLAČI PAŽNJU NA OGLAS, POTOM PREKO ASOCIJACIJE NA KANDŽE
 UKAZUJE NA MANJKAVOST OSTALIH PROIZVODA, A PREKO ASOCIJACIJE NA MEKOĆU
 KRZNA NA PREDNOSTI PROIZVODA KOJI SE REKLAMIRA.

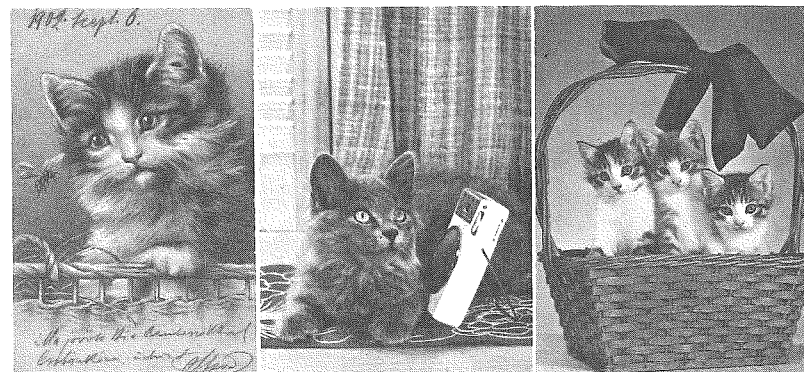
Poštanska marka nije roba u onom smislu u kojem je to ku-
 tija za pakovanje, čebe ili tepih, ali ako je motiv na njoj priv-
 lačan, biće kako zapažena, tako i tražena kao filatelistička vred-
 nost. Zastupljenost mačaka na poštanskim markama svedoči o
 njihovoj popularnosti širom sveta.

UPOZNATI MAČKE PREKO MARAKA. POZNATI POLJSKI ILUSTRATOR JANUŠ GRABIANSKI NASLIKAO JE MAČKE RAZNIH RASA ZA OVU SERIJU MARAKA. MAČKE NE SAMO ŠTO SU LEPE, NEGO SU I IZVANREDNO DOBRI I TAČNO PRIKAZANI PREDSTAVNICI RASA, TAKO DA OVA SERIJA USEŠNO ISPUNJAVA I SVOJU EDUKATIVNU FUNKCIJU.

Razglednice takođe mogu imati edukativnu funkciju. Jedna serija razglednica u Čehoslovačkoj bila je posvećena mačkama raznih rasa. No autori većine razglednica na kojima se nalaze mačke vode prvenstveno računa o primamljivosti motiva, pri čemu ne retko umeju da skliznu i u kič.

MAČKE NA RAZGLEDNICAMA. NACRTANO MAČE GLEDA IZ SVOJE KORPE PČELU KOJA MU PROLEĆE ISPRED NOSA — LJUPKA SLIČICA S POČETKA VEKA. KASNIJE ĆE MAČKE BITI SAVREMENIJE, PA ĆE SLUŠATI TRANZISTOR, ILI ĆE SE NJIHOVE KORPE PRETVARATI U CVETNE KIČ ARANŽMANE S BUKETOM SVEŽIH MAČIČA.

Nazvati mačku mačkom

Zavirimo i u etimologiju. Otkud naziv mačka? Po Simi Trojanoviću — kod Srba je mačka dobila ime po imitativnom naglašavanju njena glasa, a i deca je u podrugivanju zovu mau. Mačku zovu mačkom i Mađari i Slovaci, a Rusi, Poljaci i Česi kažu drukčije — „kot”.

BEZIMENE MAČKE. U RANOM SREDNJEM VEKU JEDAN EVROPSKI KALUĐER NASLIKAO JE IMENOVANJE ŽIVOTINJA. POŠTO SU IME DOBILE I MAČKE, PRIKAZANE SU I ONE — PO DAVNOM SLIKARU U PITANJU SU BILE DOMAĆE TIGRASTE.

Po Knjizi Postanja, nazive životinjama dao je Adam: „Gospod Bog stvori od zemlje sve zvijeri poljske i sve ptice nebeske, i dovede k Adamu da vidi kako će koju nazvati, pa kako Adam nazove koju životinju onako da joj bude ime; i Adam nadjede ime svakom živinčetu i svakoj ptici nebeskoj i svakoj zvijeri poljskoj. . .”

SAVREMENA ŠALJIVA PREDSTAVA BIBLIJSKE TEME.
ADAM DAJE IMENA ŽIVOTINJAMA — MAČKA JE MEĐU PRVIMA.

Po francuskom karikaturisti Žanu Efelu, bilo je to ovako: „Kako ćeš ih nazvati?” — pitao je Bog. „Onako kako mi se koja bude predstavila”, odgovorio je Adam.

Mačke su se, izgleda, najpre predstavile u Nubiji, i to kao *kadio*. Od toga je izvedeno staroegipatsko *kut* (mačka) i *kutta* (mačka), i dalje — latinsko *catus*, grčko *katta*, tursko *kedi*.

Naziv *catus* prvi pominje rimski pisac Paladije u IV stoleću naše ere. (Paladije je napisao delo *O selu* u četrnaest knjiga i u njemu prikazao zemljoradničke poslove raspoređene po mesecima.)

Od latinskog *catus* nastali su nazivi za mačku u gotovo svim evropskim jezicima: *cat* (engleski), *gatto* (italijanski), *Katze* (nemački), *gato* (španski), *katt* (švedski), *chat* (francuski).

Igra reči i slike

Od francuskog naziva za mačku (*chat*, čita se „ša”) karikaturista Sine je napravio devedeset pet igara reči i svaku ilustrovao. On je, naime, kao mačku prikazao svaku reč ili ime koje u sebi sadrži slog „ša”. Tako je nastala knjiga *Portée de chats*, duhovit pregled naravi, pojmova, zanimanja, ličnosti — sve u obliku mačaka.

chat. cha cha

VIŠE OD MAČAKA.
ČA-ČA-ČA. PAŠA. ŠEKSPIR. ŠALIJAPIN.

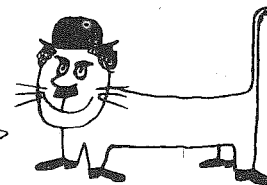
na chat

chat liapine

chat gall

chat plin

chat kespere

SAGAL I ČAPLIN NA SINEOV NAČIN.

AKTUELNO — DO KADA?
 JOŠKO MARUŠIĆ, U NEDELJNIKU DANAS, OVAKO PREDSTAVLJA FEBRUAR U SVOM KRAJU. BOJIMO SE DA ĆE PORUKA KOJU NOSI OVA KARIKATURA BITI AKTUELNA I KAD VELJAČA PROĐE.

Na našem jeziku takođe je moguće poigrati se nazivom za mačku, mačjim glasom i likom da bi se prenelo neko neočekivano značenje. Verovatno je jedan od prvih rebusa koji je rešilo svako naše dete onaj s mačkom što paradira iza sloga NE, uz pitanje „Koja je ovo zemlja?”

No nisu sve nacrtane mačke tako naivne. Ostavimo po strani one karikature koje se oslanjaju na prenosno, lascivno značenje naziva „mačka”; na mačke se može naići i u angažovanoj, političkoj karikaturi.

IV RASNE NEJEDNAKOSTI

SLIKE SA IZLOŽBE

Lice i naličje slave

U novinama ili na televiziji ponekad imamo priliku da vidimo sliku, odnosno isečak reportaže s neke važne izložbe mačaka. Tad nam se po pravilu pokazuje veliki pobjednik — obično persijanac unezverena pogleda, raskošno čupav, iskićen lentama, kog pridržava negovana i prstenjem iskićena ruka nevidljive vlasnice. Potpisnica ovih redova našla se pre nekoliko godina u Parizu u vreme održavanja jedne takve izložbe i nije odoljela iskušenju da je obiđe.

Bila je zima — pravo vreme za izložbu mačaka, jer tad im je krzno najgušće pa najbolje i izgledaju. Izložbena sala prostrana, bučna i zagušljiva. Mačke su u kavezima, snabdevene vodom, hranom i, zbog nemogućnosti da idu „poradi sebe” onako kako su navikle, velikom količinom neke vrste upijača; sa zadnje strane kaveza su vratašca, iza vratašca sedi vlasnica (ređe vlasnik) eksponata i nastoji da istoga nekako uteši. S prednje strane — upadljiv natpis „Molimo ne dirati životinju”, i drugi, manje upadljiv, s podacima o izloženoj mački.

Preko zvučnika neki glas neprestano opominje: „Molimo gospođe i gospodu izlagače da ne odlaze s priredbe pre kraja”, i „Molimo gospođe i gospodu izlagače da uklone pokrivače s kaveza”. Izlagači su, očigledno, umorni, a mačke, otrgnute iz poznatog ambijenta, zatvorene u kaveze i ceo dan izložene radoznalim pogledima, dečjim uskllicima i indiskretnim prstima koji se i pored opomene provlače kroz žice kaveza, naprosto su očajne. Pravila igre nalažu da moraju ostati do kraja, i biti nepresta-

no vidljive — ulaznice su skupe i posetioци imaju prava da za svoj novac vide ono što im je obećano. Vlasnici to znaju, ali mačke za to izgleda ne daju ni pet para, tako da svaki čas po kojoj puca film. . . tad vlasnik prebacuje pokrivač preko kaveza i nastoji da sa zadnje, jedine nepokrivene strane, smiri nesrećnika. Ostale mačke su uglavnom apatične.

Iako ranije nisam ni razmišljala o tome, donosim čvrstu odluku da nikad ne učestvujem na takvoj izložbi: to je očigledno mučenje životinja, pobjednici od slave nemaju ništa, jedino vlasnici-odgajivači imaju i te kakve koristi, o vlasničkom ponosu da i ne govorimo.

U ono vreme imala sam rasnog mačka, persijskog, već pominjanog Zita. Zato sam najpre i razgledala persijske mačke — puna ih je sala bila — i zaključila da bi moj Zito bio među boljima. Zadovoljivši tako sujetu, mogla sam mirno da razgledam i ostalo.

Da je bilo šta da se vidi — bilo je. Najviše persijskih mačaka: boje „krem”, belih, plavih. (Kad mačkari, oprostite, „felinotehničari”, kažu „plav”, to u stvari znači siv, ili, recimo, boje dima od cigarete. Uopšte, pravilo je da se boje mačjeg krzna i očiju opisuju malo pojačano, i što slikovitije.) Bila je izložena i jedna crna, ali žmurila je, tako da nisam videla onaj sa slika poznati satanski pogled očiju boje bakra.

Bele s plavim očima redovno su gluve, jadne, no ima i belih s raznobojnim očima — jednim žutim, drugim plavim, koje nisu gluve (bar ne s žute strane). Znam ih sa slika, kad vidim te raznobojne oči hvata me vrtoglavica, zato ih sad i ne tražim. — Mala „činčila” je takođe prisutna: nije vilinski lepa kao one sa slika, ali ipak je spektakularna: gusto belo krzno, vrh dlake crn tako da deluje srebrnasto; oči i nos obrubljeni crnim, nos rumen, oči smaragdno zelene. — Polako sam uranjala u svet mačjih rasa, i prisećala se onoga što sam o njima znala iz knjiga.

RASPRSKAVANJE RASA

Čupavi persijanci

Persijske mačke imaju tek maglovitu vezu s Persijom, i nisu „angorske mačke”. Prve dugodlake mačke (možda su te bile „prave angorske”) donete su u Evropu odnekud sa Istoka krajem šesnaestog veka. Rasa kakvu danas poznajemo odnegovana je u Engleskoj upornom i brižljivom selekcijom.

Dobar predstavnik rase mora imati dugo, svilasto (nikako vunasto!) krzno i izrazit „žabo”, odnosno dlake ispod brade i oko glave koje se češljaju upolje i tako daju persijskim mačkama njihov karakterističan izgled. Uši su im male, razmaknute, oči krupne, okrugle, a nos kratak i širok; prava persijska mačka treba da izgleda kao da uopšte nema nosa. Telo nisko i zdepasto, noge kratke i pune, rep kratak i što lepezastiji.

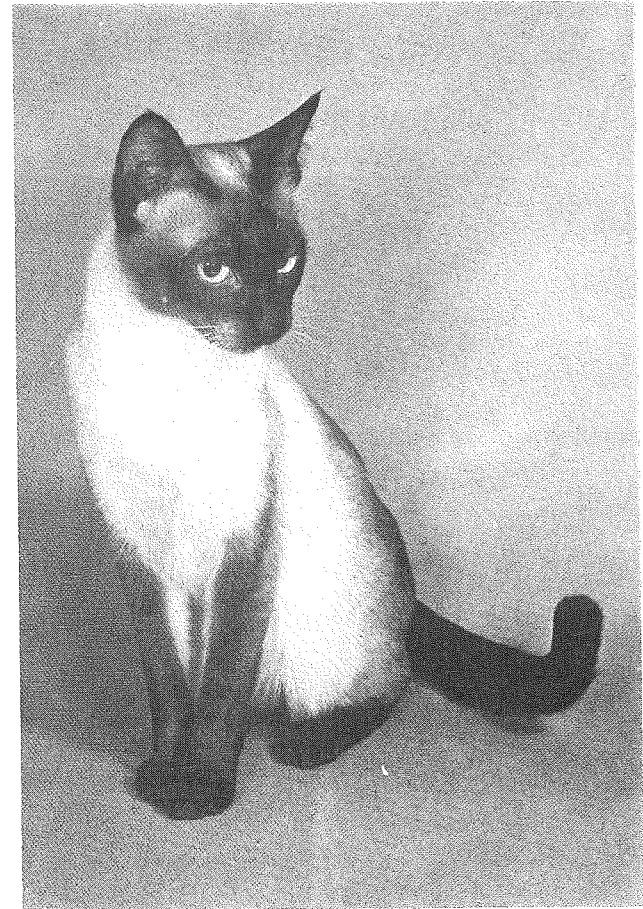
Englezi tvrde da su ih oni napravili takvima kakve su, ali ja se prisećam jedne reprodukcije iz knjige o kineskom slikarstvu: mastilo i boja na svili, list iz jednog albuma iz XII (dvanaestog!) veka, pripisuje se Mao Jiu, a prikazuje mačku s tri mačeta koji svi izgledaju tačno kao savremene englesko-persijske, upravo opisane. . .

I kod nas već ima odgajivača persijskih mačaka, uglavnom plavih, koje su i u svetu najpopularnije. Persijske mačke imaju blagu narav, trpeljive su, mnogo predu, pametne su i odane, a deluju uspavano i razmaženo, gotovo degenerisano. Glazura blagog izgleda i ponašanja, međutim, puca vrlo lako ako se ukaže neka opasnost, i tad i persijska mačka, kao i svaka druga, postaje zver.

Deca se zaljubljuju u njih na prvi pogled i kad ih jednom vide, dugo ih ne zaboravljaju. Iziskuju mnogo nege: valja ih timariti, četkati, češljati, prati — dlaka im je preduga da bi mogle same sa sobom izlaziti na kraj, kao kratkodlake mačke. Primećujem na izložbi da su one svetlih boja, ma koliko negovane i čiste bile spreda, otpozadi, oko repa i zadnjih šapa, sve nekako žućkaste. . .

Sijamke plavih očiju

I sijamskih mačaka ima mnogo. Kod nas su poznate uglavnom one boje bele kafe, s mrkim njuškama, ušima, šapama i repovima, i plavim očima. No znala sam da ima i drugačijih: plavih, i boje jorgovana, i mrkih kao mlečna čokolada (za razliku od poznatih nam klasičnih, koje se zovu „mrke kao foka”). Sećam se slike jedne „plave”: na modroj pozadini prelepa mačja glava, tonovi svetlog i tamno plavosivog, oči kao nebo nad Makedonijom. Da, i na izložbi je jedna, i jedna boje jorgovana, takođe, ali meni se sve čine nekako slične. Možda nisu dobri primerci, možda dizajnirana fotografija ulepšava. Sijamske mačke se rađaju sasvim svetle, gotovo bele, i tek kasnije dobijaju karakteristične oznake u boji; u celini — što su starije, to tamnije postaju. I na suncu tamne.

UZAJAMNA ANTIPATIJA.
EVROPSKI LJUBITELJI MAČAKA RAŠIRENIH SU RUKU DOČEKALI SIJAMSKE MAČKE. NO
DOMAĆE MAČKE NE DELE NJIHOVO ODUŠEVLENJE DOŠLJAKINJAMA SA ISTOKA, A OVE
IM NETRPELJIVOST UZVRAČAJU JOŠ VEĆOM NETRPELJIVOŠĆU.

Tačno poreklo im se ne zna, a u Evropu, to jest najpre u Veliku Britaniju, doneo ih je 1884. jedan diplomata koji ih je dobio na poklon od sijamskog dvora (nekadašnji Sijam je današnji Tajland). Tamo su te mačke elegantnih linija ljubomorno čuvane i poklanjane, retko, samo odabranima.

Danas su omiljena rasa mačaka širom sveta: privlačne su kako po boji krzna i očiju, i opštem izgledu, tako i po karakteru:

vole ljudsko društvo, daju se (kažu) voditi na povocu, izuzetno su privržene gospodararu, rado se igraju. Pošto im je dlaka kratka, ne iziskuju previše nege.

Imaju i mana: ljubomorne su, posesivne, ponekad pakosne, a ni glas im nije najpriятniji, naročito ženki kad hoće da se pare. Ne trpe mačke druge rase. Zavese i presvlake veoma je teško sačuvati od njihovih kandži.

Standardi zahtevaju izduženo telo, fine kosti, zadnje šape nešto više od prednjih, proporcionalno izduženu njušku, velike i razmaknute uši, i malo iskošene, bademaste i što plavlje oči (nikako ne smeju biti zrikave!). Što se repa tiče, punih dvadeset godina vođene su rasprave treba li da bude kratak ili dugačak, jer rađale su se i ovakve i onakve. Englezi su presudili da ima biti dugačak, tanak i špicast, a Francuzi, tražeći kompromis, ukrstali su jedne i druge i, po sopstvenom priznanju, pokvarili rasu.

Burmanske mačke, profane i svete

Posebno me zanimaju egzotične mačke za koje znam samo iz knjiga: abisinske i burmanske. Abisinsku nisam videla, takozvane burmanske jesam: kratka dlaka, mačke ko mačke, reklo bi se, da nije neobične boje — srednje kestenjasta, i posebnog izraza: izgledaju kao da se smeju. Oči su im žute (pardon: „zlatne” ili „čilibar”), bademaste, živahne. One jedine na izložbi odaju neko dobro raspoloženje, ili mi se to čini zbog onih „osmeha”. U knjigama se tvrdi da su odane, pametne, idealne za život u stanu i — basnoslovno skupe.

Burmanske mačke su tridesetih godina ovog veka stvorili Amerikanci, koji i inače vole da mešaju sve sa svačim, ali tog puta nisu imali drugog izbora: jednu smeđu mačku nepoznatog porekla, donetu iz Burme, ukrstili su sa sijamskim mačorom, jer istog kao što je ženka nisu imali. Danas su odgajivači uspeali da stvore i burmanske mačke drugih boja: „plave” (još skuplje od smeđih), krem, boje čokolade. . .

Rasne burmanske mačke, znači, nemaju mnogo veze sa zemljom po kojoj su dobile ime, i naići na burmansku mačku u Burmi znači imati sreće. Ali — u Burmi postoji jedna verovatno izvorna rasa — sveta burmanska mačka, i to je rasa uzbudljive istorije i obavijena čudesnim legendama.

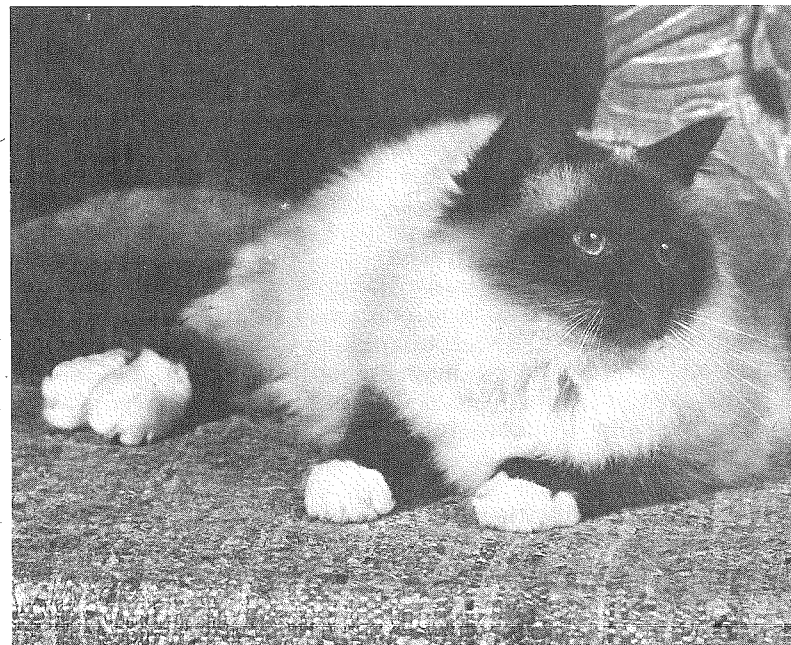
Praotac rase, veli legenda, bio je verni beli mačor Sin, koji je, s još devedeset devet belih mačaka, živeo u jednom hramu boginje Cun Kjan Kse, i pripadao starome boginjinom svešteniku po imenu Mun Ha.

Boginja je u hramu bila zastupljena zlatnim kipom sa očima od čudesno plavog safira. Mačke su u hramu živele da bi ukazivale čast boginji i pravile društvo njenim sveštenicima.

Jedne noći, dok se Mun Ha molio pred kipom boginje, u hram su upali razbojnici i ubili sveštenika. Verni mačor Sin skočio je na svog gospodarara uzaludno pokušavajući da ga odbrani. Onog trena kad ga se dotakao, šape su mu pobebele kao sneg, telo, u odblesku zlatnoga kipa, i samo je postalo zlatasto, a lice i šape poprimili boju mrkoga peska. I oči mačkove počele su menjati boju: dok su postajale plavetne poput boginjinih, duša dobrog sveštenika Mun Ha ušla je u telo mačka Sina.

Sin je uginuo nedelju dana kasnije, i na Nebo poneo sveštenikovu dušu. Toga dana i sve druge mačke u hramu blagosiljane su svetim Sinovim bojama, te su i one, i njihovi potomci, od tada obožavane zbog te svetosti.

Legenda je lepa, istina ne baš toliko. Malo je falilo pa da tokom drugog svetskog rata svete burmanske mačke nestanu —

OZNAKE SVETOSTI.
POTOMAK SVETOG MAČORA SINA. ILI NEKIH DRUGIH RODITELJA IZ JUGOISTOČNE AZIJE, SVEJEDNO, SVETA BURMANSKA MAČKA PLENI SVOJIM IZGLEDOM.

godine 1945. ostao je u Burmi ciglo jedan, ali vredan par, tako da se rasa ipak održala i danas je vrlo tražena. Za divno čudo (ako se uopšte treba nečemu čuditi kad su mačke u pitanju), iako je rasa odgojena u vreme koje je još u pamćenju mnogih savremenika, niko se tačno ne seća da li su pripadnici današnje rase doista potomci onih iz Burme, ili su odnekud iz jugoistočne Azije, i da li su odgajeni u Evropi. . .

Da pometnja bude veća, postoje i himalajske mačke, po izgledu slične svetim burmanskim. I one su dugodlake, ali izgledaju kao tipične persijske mačke sa sijamskim oznakama. Najveća razlika između njih i svetih burmanskih jeste razlika u boji šapa: u himalajskih su vrhovi šapa kao i sijamskih, tamni, a u svetih burmanskih — beli („bele čarapice”, kako se kod nas kaže).

Himalajske mačke, kao što bi se i moglo očekivati, nemaju nikakve veze s Himalajima, nego su ih odgajivači na Zapadu dobili ukrštanjem persijske i sijamske mačke. Gledam ove na izložbi: nemaju belih čarapica, znači sijamsko-persijski gemiš su, to jest — himalajske.

Zbrka s plavim mačkama

No prava zbrka tek počinje. Nadala sam se da ću na izložbi videti sve rase plavih kratkodlakih mačaka — britanske, ruske, šartreske, malteške, korat — pa da konačno shvatim kakva je koja. Izložena je samo šartreska.

Po francuskim izvorima, Francuzi su ih doneli iz Južne Afrike gde su, pored jednog manastira, otkrili neobično lepe domorodačke mačke, doneli nekoliko u Francusku, i tu ih počeli odgajati, nazvavši ih, po onom manastiru, „šartreskim”. Srebrnastosive su boje, očiju blede zlatnih ili zagasito narandžastih, srednje veličine, izdužena tela. Osobnost: „drže rep veselo”. Ova na izložbi kunja, i rep je neveselo svila oko sebe. A ruska? A britanska?

Izgleda da je britanska nešto slično, samo malo okruglije glave. Britanci se, razumljivo, ne bi složili sa ovom uprošćenom pretpostavkom. Po njima, posredi je sasvim osobena rasa mačaka koja se ni sa kojom drugom ne sme brkati, budući da su joj i telesna i duhovna svojstva izuzetna, to jest iznad osobina ostalih, nebritanskih kratkodlakih mačaka: britanske su sve pedigirane, pametne, istinski prijatelji porodice i neče, kao mačke nekih rasa, da čupaju tepihe i deru zavese. . .

Ruska mačka bi trebalo da je vrlo retka, izuzetno lepa i pametna, zelenih očiju i vrlo gustog krzna koje kao da je uvek malo nakostrešeno, vitkijeg i izduženijeg tela nego što je britanska. Navodno je poreklom iz luke Arhangelsk, tik uz Arktički krug, samo malo južnije. Što se budućnosti ruske mačke tiče, Australijancima je pošlo za rukom da naprave — belu rusku mačku!

„Korat” mačke, takođe viđljaste, potiču iz Sijama, i veoma su stara rasa. Time njihova sličnost sa zemljakinjama prestaje. Oči „korat” mačaka su zelene, uši velike, obrazi zaobljeni, brada šiljasta — tako da im je opšti izgled „srčolik”. Krzno im je glatko, blistavo, srebrnastog sjaja zahvaljujući srebrnastim vrhovima dlaka.

Postoje, naravno, i obične („evropske kratkodlake”) sive mačke — one što su „kao miš”. Ako su dobri primerci, dobro negovane i hranjene, verovatno se ne razlikuju mnogo od svojih plemenitih rođaka sa svih strana sveta — a po boji očiju i građi tela odredićemo kojima su najbliže.

Kuse mačke sa ostrva Man

Već sam mislila da je na izložbi nema, ali tu je i ona — bezrepa mačka (zapravo mačor) sa ostrva Man. To se ostrvo nalazi negde između Liverpula i Dablina, daleko na pučini, ima četrdesetak hiljada stanovnika, sa svih strana ga šibaju vetrovi i teško da bi se turisti uopšte zanimali za njega da nije tih neobičnih mačaka. „Manks” mačke su čista rasa, to jest sve se rađaju tako, bez repa. Stvarno, izloženi mačor nema repa (bezoblični patrljičić odstraga ne može se nazvati repom, a ako bi izgledao tako da može, to bi mu se računalo kao greška), ili da im je rep duže, prednje kraće. Izgleda smešno i simpatično. Po većini opisane „manks” mačke treba da su crne, bele ili tigraste, ali ovaj na izložbi naprosto je šaren. Kažu da su „manks” mačke strah i trepet za pacove.

O pomanjkanju repa u ovih mačaka naučnici su ispredali smeđe hipoteze: da su ove mačke nastale ukrštanjem obične mačke i zeca (dokaz: skakuću kao zečevi), ili da im je rep iščezao kao ishod „nasleđivanja stečenih osobina”. (Navodno je, zbog prazne kase, neki davni ostrvski gospodar uveo porez na mačje repove, a narod ko narod, da bi izbegao plaćanje poreza, sekao repove mačkama dok se na kraju nisu počele i rađati kuse.)

Mnogo je verovatnija pretpostavka da su „manks” mačke izgubile rep u prirodnoj mutaciji koja je nastala usled izdvoje-

nosti ostrva Man. Tome u prilog govori i činjenica da na tome ostrvu žive i bezrepi psi.

Mnoge mačke rase zapravo i jesu plod mutacije, i nepostoje-
ne su, to jest ne mogu se po volji odgajati, nego kad se dese.
Takve su doskora bile i „reks” mačke — mačke s kovrdžavim
krznom; danas su se već učvrstile kao rasa (s dve podrase. . .).
Slučajno nastaju i gole mačke. Na izložbi ih ne nalazim, a na sli-
kama izgledaju grozno. Kažu da su takve doista živjele u Meksi-
ku, a danas se, da ih uspostave kao rasu, trude odgajivači u Ka-
nadi. Ako im to pođe za rukom, možda će celavi plod njihovih
napora kupovati oni koji se užasavaju mačjih dlaka. . .

UVOĐENJE REDA

U razmnožavanju mačaka ima podosta slučajnih mutacija:
katkada među najobičnijim uličnim mačkama vidimo poneku iz-
razito krupnu i lepu, ali i one najplavlje krvi umeju odgajivače
neprijatno da iznenade sasvim prosečnim, tako reći nikakvim
potomcima, ili mladuncima s nekom upadljivom greškom.

No ono što je danas greška, već sutra može postati standard
— jer odgajivači i te kako umeju da okrenu neke slučajne muta-
cije u mačjim leglima u svoju korist. Polazi im za rukom, na pri-
mer, da „proizvedu” izrazito krupne mačke (možda su to bu-
dući mačji bernardinci? Samo da se ne pretvore u tigrove. . .).
No s patuljastim mačkama — čivavama među mačkama — to im
za sad nikako ne uspeva: novokomponovane mačke-igračke ili
su jalove, ili imaju neku drugu ozbiljnu grešku. Drugim rečima,
u onome što je osobenost svake rase pasa — u građi tela — kod
mačaka tako reći i nema razlika.

Razvrstavanje mačaka

Rase mačaka, uprkos svemu, postoje. Pitanje je samo šta se
naziva rasom.

To najviše zavisi od toga da li rase određuje Englez ili Ame-
rikanac — kad je o prilikama u mačjem svetu reč, oni su pred-
stavnicima dveju supersila, ostali se uglavnom povode za njima.
Englezi, koji su u felinotehničkim poslovima najdalje odmakli a
prvi su se i upustili u njih, najdalje su otišli i u razvrstavanju
mačaka na pojedine rase — predaleko čak, jer imaju registro-
vanih preko 100 rasa. Kod njih, posebnim rasama pripadaju: a)

bele kratkodlake s žutim očima, b) bele kratkodlake s plavim
očima, c) bele kratkodlake s raznobojnim očima, d) bele dugod-
lake s žutim očima, e) bele dugodlake s plavim očima. . . i tako
dalje.

Amerikanci su, po običaju, praktičniji, pa ćemo i mi dati
jednu njihovu klasifikaciju. Sve ćemo mačke podeliti, najpre, na
osnovu dužine krzna. Postoje dugodlake i kratkodlake, i ma ko-
liko se pojedine rase mačaka u svakoj od ovih skupina razliko-
vale, sve dugodlake izrazito su drugačije od svih kratkodlakih.

Za drugo merilo Amerikanci uzimaju nešto kao geografsko
poreklo rase. Već smo videli da mačke koje u nazivu rase nose
neku zemljopisnu odrednicu nemaju praktično nikakve veze sa
zemljom čijim ih poreklom odgajivači kite. Ali kad se kaže „do-
maće, strane i istočnjačke mačke”, to je istovremeno i ne-
određenije, i tačnije. I kod „domaćih” i kod „stranih” i kod
„istočnjačkih” mačaka ima i dugodlakih i kratkodlakih.

U okvirima ovako utvrđenih rasa, mačke se dalje dele po
boji krzna ili očiju.

Najpoznatiji predstavnik dugodlakih mačaka je persijska
mačka, ali ima i drugih: turska angorska, turska „van” (koja vo-
li da pliva i da se kupa, bela je, a ima žute uši i rep), norveška
šumska, američka „mejn kun”, već pominjane himalajska i sve-
ta burmanska.

Među domaćim kratkodlakim ističu se britanska i nešto
manje plemenita evropska (iliti obična), a među stranim i
istočnjačkim na prvome mestu je sijamska, a slede abisinska i
burmanska (ona ne-sveta), ruska, korat. . .

Sve te mačke mogu imati okrugle oči (kao što imaju persijs-
ke i domaće) ili bademaste i iskošene (kako i priliči mačkama sa
Istoka) — a u oba slučaja poželjno je da oči budu krupne i sjaj-
ne. Po boji mogu biti žute, plave, zelene, ali mačkari imaju više
mašte, pa ih opisuju kao bledozlatne, čilibarske, zagasitobakre-
ne, tirkizplave, smaragdzelene, boje lešnika.

Što se boje krzna tiče, ima ih jednobojnih, dvobojnih, više-
bojnih, tigrastih. Tigrastih, pak, ima riđih, smeđih (kod nas se
neke zovu „zelene”), srebrnih, plavih.

Ni obične mačke više nisu. . .

Sve mačke, da bi bile uvršćene u ovu ili onu skupinu, ili ra-
su, moraju zadovoljiti izvesna, često veoma razrađena merila.
Primeru radi, dajemo ocenjivačku listu za plavu persijsku mač-
ku:

poena

Krznno:	Dozvoljen je svaki ton plavoga, ako je izrazit i ujednačen; ne sme biti nikakvih šara, preliiva ili belih dlaka. Dlaka mora biti dugačka, gusta i meka. Bogat žabo.	20
Opšte stanje		10
Glava:	Široka i okrugla, s velikim razmakom između ušiju. Lice spljošteno, nos kratak. Uši male, s čupercima. Dobro razvijeni obrazi.	25
Oči:	Tamno narandžaste ili bakarne boje; krupne, okrugle, bez ikakvog traga zelenog.	20
Telo:	Zdepasto, noge kratke.	15
Rep:	Kratak i pun, da ne ide u špic (zakrivljenost na vrhu smatra se greškom).	10
		Ukupno 100

Neupućeni bi rekli da je posredi specijalna mačka, treba to znati oceniti, ali šta je obična mačka — to bar svi znamo. Greše.

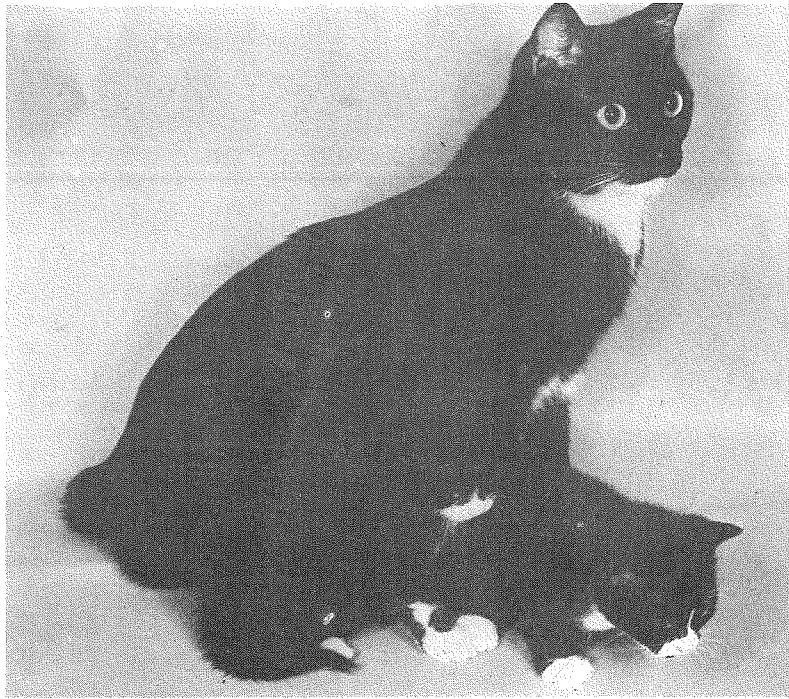
Ima li šta običnije od domaće crnobeke mačke? U mačjem svetu više ništa nije obično. Do 1971, sve dvobojne mačke, ako bi stigle na izložbu, bile su samo to — dvobojne. Posle 1971, ocenjivačke norme su revidirane. Sad se kao dvobojne mačke koje mogu da pretenduju na neku nagradu u svojoj klasi priznaju samo one koje su bilo koje čiste boje (bez tigrastih ili nekih drugih oznaka) u kombinaciji s belom. Boja (crna, recimo) ne sme da pokriva više od dve trećine krzna, a bela da zauzima više od polovine (osim ako mačka nije registrovana kao belocrna, a ne crnobela, u kom je slučaju odnos boja-belo obrnut).

Boja mora biti zastupljena i na licu dvobojne mačke, dopušta se da celo lice bude „u boji”, ali idealno je da na licu ima i beloga. Šare na dvobojnoj mački treba da su simetrično raspoređene. Na šapama su poželjne „bele čarapice”, a brkovi moraju biti beli i isticati se spram crne pozadine. Uvereni smo da ćete posle ovoga drugim očima gledati „obične mačke”.

A kad je već o crnobelim (ili belocrnim) mačkama reč, dodajmo i ovo: o njima se pisalo još 1876. Tad je dr Gordon Stebl zaključio da su to mačke plemenita izgleda i, ako se dobro neguju i nadgledaju, idealne su salonske mačke, jedino što umeju da budu malo ravnodušne i lenje. Odličnog su zdravlja, verovatno zbog „mešane krvi” koja teče njihovim žilama.

LEPA GREŠKA.
OVO JE TIPIČAN PLAVI PERSIJANAC, DOBAR PREDSTAVNIK RASE. IPAK, ON SE NE MOŽE NADATI NIKAKVOJ NAGRADI NI NA KAKVOJ ZVANIČNOJ IZLOŽBI: BELA „ZVEZDA” KOJA MU KRASI GRUDI SMATRA SE NEOPROSTIVOM GREŠKOM. NASTALA JE, VEROVATNO, TAKO ŠTO MU SE U PEDIGRE UMEŠAO NEKI BELI PREDAK. DA LI OMAŠKOM ODGAJIVAČA; ILI PO SOPSTVENOJ VOLJI A ODGAJIVAČU IZA LEDA — NE ZNAMO.

NEOBIČNO OBIČNE MAČKE.
ČLANOVI OVE MALE CRNOBELE PORODICE ZADOVOLJAVAJU SVA MERILA PROPISANA
ZA DVOBOJKE. DANAS MNOGI LJUBITELJI VERUJU DA SU CRNOBELE MAČKE INTELI-
GENTNIJE I PRILAGODLJIVIJE OD SVIH DRUGIH.

Dug put do sudijskog zvanja

Odgajanje i izlaganje mačaka danas je prvenstveno posao, i to posao koji, premda naporan, može doneti i lepu dobit. Šampioni postaju veoma traženi, njihovi potomci se skuplje prodaju. Zadatak sudija postaje sve složeniji i odgovorniji.

U nekim zemljama buduće sudije treba da polažu poseban ispit i da svoje ocenjivačko poznavanje određene rase pokažu i dokažu pred već afirmisanim sudijama. Na taj način, ako se za svaku rasu položi odgovarajući ispit, moguće je postati sudija opšteg profila i ocenjivati sve mačke na nekoj izložbi. Iako ni ovaj put nije jednostavan, put koji treba da pređe budući mačji sudija u Velikoj Britaniji mnogo je duži i složeniji.

Pre svega, u toj je zemlji izuzetno teško postati sudija opšteg profila, budući da mnogi klubovi (a njihova uloga u biznisu s mačkama je ključna) zahtevaju od budućih sudija da imaju višegodišnje iskustvo kao odgajivači određene rase. Ranije je takvo iskustvo bilo dovoljno da se počne sa suđenjem, ali danas više nije tako.

Pre no što neko postane sudija za određenu rasu, mora se izboriti za zvanje sudijskog pripravnika, a da bi neki odgajivački klub prihvatio kandidata za sudijskog pripravnika, neophodno je da je ovaj više godina proveo ne samo kao odgajivač, nego i kao sudijski pomoćnik.

Dužnosti pomoćnika nisu lake: mora dobro da porani na dan izložbe, da ponese papir, gumicu i olovku, da nađe sudijski stočić, i da ga prenosi pred kavez mačke koja se ocenjuje. Posle svakog ocenjivanja sudija će hteti da opere i dezinfikuje ruke — zadatak pomoćnika je da mu to omogući na licu mesta. Pomoćnik proverava da li su sve prijavljene mačke i izložene, i da li je izložena mačka doista ona koja je i registrovana. Mora biti strpljiv s mačkama, i zadovoljiti se time da posmatra kako sudija radi svoj posao ne izražavajući pri tom sopstveno mišljenje. Prilikom dodele nagrada proverava da li je sve ispravno popunjeno.

Kandidat koji se pročuje kao valjan pomoćnik dobija mogućnost da pokaže sopstvene ocenjivačke mogućnosti, i ako se ispostavi da dobro primenjuje merila, može postati sudijski pripravnik i ocenjivati mačke koje ne pretenduju na nagrade. Posle više godina takvog suđenja (a svi vlasnici su zainteresovani za ocenu svojih ljubimaca, i ako nisu šampioni), ako se sudijski pripravnik pokaže uspešnim i pouzdanim, postaje pravi sudija i počinje sudijsku karijeru ocenjujući, najpre, mačiće određene rase, potom i odrasle životinje. Tek tad dobija ovlašćenje da proglašava šampione i pobednike.

Da bi čovek postao sudija, mora imati „oko“ za mačke, hrabrost da brani svoje stanovište, i mnogo takta u ophođenju s vlasnicima i odgajivačima mačaka.

Britanske sudije za mačke poznate su širom sveta, i u pomoć ih zovu ne samo organizatori izložbi u Evropi, nego i oni u Sjedinjenim Državama, Australiji ili na Novom Zelandu.

Mačka je mačka je mačka

Lepa mačka, pametna mačka, odana mačka, ne mora nužno biti i rasna pedigirirana mačka, niti, kao što se ponegde čuje,

plava krv isključuje sva druga dobra svojstva mačke osim lepote, a i ona je stvar ukusa. . . Merilo za čistotu rase jeste, u stvari, da li se od roditelja određenih svojstava redovno rađaju i potomci istih tih svojstava, i da li ti potomci prenose ta svojstva svojim potomcima, a ovi opet svojim, i tako dalje. Kod pasa se u tom pogledu daleko otišlo, kod mačaka je malo rasa stvarno diferencirano.

Zato ima mnogo zablude o rasama mačaka, i zato mačje rase izazivaju mnogo nedoumica. Kod pasa je lako: niko neće pobrkati jazavičara i bernardinca, a kod mačaka. . . dovoljno je setiti se rasa „plavih” mačaka. No to je i razumljivo — psi se odgajaju stotinama godina, uglavnom se zna koja je današnja rasa od kog psa postala, tako da su rase imale kad da se uraznoliče i učvrste. Za domaću mačku se tačno ne zna ni čiji je potomak, sistematski se odgaja tek stotinak godina, te nije čudo što se današnje rasne mačke više razlikuju po opisu nego po stvarnom izgledu, građi i veličini.

Sve se razlike svode, manje-više, na boju i dužinu dlake, (usled koje i građa tela pojedinih mačaka izgleda raznovrsnija nego što stvarno jeste), boju i oblik očiju. I skupocena rasna mačka najraskošnijeg ili najegzotičnijeg izgleda drži se i ponaša kao od davnina poznati nam mačji džukac koji lovi miševе u ambaru ili se izležava na drvima u zapečku.

V ŽIVETI S MAČKOM

ZA I PROTIV

Pošto smo se upoznali s mačkom, prisetili se raznih peripetija kroz koje je prolazila tokom milenija, zavirili joj malo u psihologiju, opisali njeno ponašanje i navike i predstavili glavne rase, pređimo na praktične stvari. Zašto ljudi drže mačke?

Zato što prijatno izgledaju, zato što su svikle na čoveka i pokazuju da cene njegovo gostoprimstvo; zato što su dragi drugari; zato što mnogim usamljenim osobama na jedinstven način ispunjavaju sentimentalnu prazninu; zato da pričine radost deci; zato što mačke zahtevaju malo a pružaju mnogo; zato što ne prenose bolesti; zato što su čiste i uredne; zato što. . . zato što ih vole, ukratko.

Ovaj savetnik napisan je prvenstveno za ljude koji vole mačke i odlučili su da drže jednu ili dve, i pored teškoća koje će im to nametnuti; za vlasnike mačaka koji žure na posao i s posla, a imaju veliku decu i mali stan, ili malu decu i mala primanja, ili velika primanja ali malo vremena, ili neku sličnu kombinaciju životnih uslova koja ih sprečava da se do kraja posvete svojoj ljubimici mački.

Mačka u stanu

Kao životinja koja s čovekom deli život u skućenim prostorima, mačka ima izvesnih prednosti nad psom; mirnija je, ne zahteva izvođenje tri-četiri puta dnevno, ne galami, ne laje na posetioce i neće da ih ujede, a uloviće i ponekog miša ako se usudi da joj dođe.

Mnogi smatraju da mački nije mesto u stanu, nego da ona može biti srećna samo u nekoj pretpostavljenoj slobodi i širini, s mnogo miševa, sunca i čistog vazduha, bez saobraćaja, buke i zagađenosti; prenebregava se činjenica da ni nama nije dobro u gradskoj gužvi i prljavštini, na visokim spratovima i u tesnim stanovima. A pošto ni svojoj deci ne možemo svi obezbediti mir i sreću u kućici s baštom, ne treba biti isključiv ni kad su mačke u pitanju. Ako to želimo, možemo ih držati tamo gde živimo, pa kako bude nama, tako će i njima.

I nama i njima će s vremena na vreme biti teško. Iako se mačka lako prilagođava životu u stanu, to prilagođavanje ne treba idealizovati. Mačka u stanu nameće mnoge probleme: treba joj stalno nabavljati hranu, čistiti za njom, dovijati se kako da je zbrinemo kad smo odsutni, blažiti joj seksualne muke, lupati glavu kuda s neželjenim mačićima, lečiti je ako se razboli. To sve odvlači pažnju, iziskuje organizaciju i energiju, košta para, odnosi vreme. Zato ljude koji ne žele mačku u stanu ne treba odmah proglašavati mrziteljima životinja. Naprotiv, mnogi istinski ljubitelji iz ljubavi neće prinuditi mačku da živi zatvorena u stanu i tu s njima deli zlo i dobro.

Ko je odlučio da ipak drži mačku treba da, kao glavno, ima na umu sledeće: dok mi možemo da odemo iz obezvređene, neprilodne sredine (makar otišli do đavola), mačke u stanu naši su zatočnici. Mi smo ih utamničili, dajući im sigurnost i oduzimajući im svaku slobodu izbora kako će i gde živeti. Stoga je naša odgovornost prema njima ogromna.

No odgovornost za drugoga, makar taj drugi bio i mačka, ne mora biti samo muka i napor, nego u nekim slučajevima može delovati veoma povoljno.

Kad mačka obogaćuje život

Postoji jedna starosna skupina na čiji život mačka može imati blagotvorno dejstvo. To su usamljene i potištene, pre svega stare osobe. Kad deca odrastu i odu svojim putem, prijatelji se prorode i odlaze, zauvek, jedan po jedan, kad i supružnik umre, tad preti konačna i teško ublaživa usamljenost. Nova prijateljstva teško se sklapaju, a ni prilika za to nema mnogo. Zdravstveno ili materijalno stanje ne dopuštaju putovanja, ali osobi je možda ostalo dovoljno energije i, još više, volje i želje da ima nekog uza se, da se brine o nekome, da ne živi onim

krajnje usamljeničkim životom bez ikakvih obaveza za koji u narodu postoji izraz „nemati ni kućeta ni maćeta”.

Upravo kuće i maće mogu s mnogo uspeha da ublaže emotivnu pustoš u kojoj se osoba našla. Ako je prostor u kojem osoba živi skućen, ako se osoba teško kreće, ako želi društvo uz što manje obaveza — onda njen izbor treba da bude mačka, jer je mala, čista, tiha i umiljata.

Mačka zaista može osvežiti i obogatiti život usamljene stare osobe, trajno joj ublažiti tugu i popraviti raspoloženje. Čak je može otvoriti za bolje kontakte s drugim ljudima — ako oni i budu isključivo iz redova komšijskih ljubitelja mačaka, svedeno, bar će uvek imati zajedničku temu za ćaskanje.

Dečja radost

S druge strane su deca. Ako imate mogućnosti, ne bi trebalo da svom detetu uskratite iskustvo življenja i rasteња uz neku domaću životinju. Od druženja s životinjom naročito mnogo koristi imaju deca-jedinčad, deca koja žive u velikom gradu, u stanu na spratu. To su, na žalost, i najnepovoljniji uslovi za držanje životinje, ali među ostalim životinjama mačka je tu, kao što smo videli, donekle u prednosti.

Deca će se rado igrati s mačkom. Ako je odmalena navikla na njih, pravo je čudo šta će sve odrasla mačka istrpeti od dece, a što odraslima nikad ne bi dopustila. Vrlo mala deca, međutim, nisu idealni drugovi mački: plaše je svojom galamom, hvataju krajnje nespretno tako da joj mogu naneti bol, i otimaju sasvim sitne, osetljive mačiće od majke da bi ih nosala okolo, što majku-mačku i te kako uznemirava.

Premda je odrasla mačka uglavnom kadra da se bekvom odbrani od dečje agresivnosti i nespretnosti, pazite: veća opasnost preti mački od dece nego deci od mačke, ali ipak. . . da bi i jedni i drugi bili bezbedni, najbolje je da ih ne ostavljate same, pogotovu ako su deca mala.

Pored toga što će detetu biti drug u igri (insistirajte na takvom odnosu, a nikako na tome da mačka bude igračka), mačka će mu biti i važan izvor radosti i najrazličitijih saznanja o životu; uz mačku će mališan imati priliku da nauči da se stara o drugom živom biću, i to sve više kako bude rastao. Kroz to staranje jačaće i njegov osećaj odgovornosti, a takođe i ljubav prema njegovom ljubimcu i drugim životinjama.

Deca umeju veoma snažno da se vežu za kućnu mačku i u tome nema ničeg neprirodnog. Ona osećaju potrebu da se i sama brinu o nekome, i na roditeljima je da kanališu tu potrebu tako što će im poveravati istinske zadatke — u skladu s detetovim uzrastom, jasno. Malo dete će s punom ozbiljnošću otvarati mački vrata kad ova hoće da izađe iz sobe, nešto starije će se starati da ona uvek ima vode za piće, još starijem se može poveriti i briga oko hranjenja ili higijene. Dete tako uči da prihvata i izvršava obaveze, a i to da ljubav i druženje podrazumevaju i odgovornost.

Desiće se da mačka nestane ili ugine, i to će za dete, a verovatno i vas, biti velika žalost. Nemojte se odmah zaklinjati da nikad više nećete uneti ništa živo u kuću. Pomozite detetu da preboli gubitak — to iskustvo je, ma koliko bolno, korisno i prirodno, i deo je procesa sazrevanja. Kasnije zajedno odlučite kako ćete ispuniti prazninu — da li tako što ćete uzeti novu mačku, neku drugu životinju, hraniti ptice u parku, ili ćete potražiti kakvu treću aktivnost u kojoj će dete moći da ispoljava brigu i odgovornost prema drugome.

U deteta koje raste uz životinju neće se razviti ona prekomerna i nezdruva bolećivost prema svakome mačetu i kućetu koje se sretne; neće se stvoriti ni ništa zdraviji strah od svih životinja, a ni agresivnost i sadizam prema njima. I ako nemate mogućnosti ili nikako ne želite da držite životinju u stanu, nastojte da u svom detetu razvijete ljubav i razumevanje za živa bića koja se razlikuju od nas, ljudi, a time i za život uopšte.

Tri tipa vlasnika

Postoje tri tipa vlasnika mačaka: prvi su oni koji će za svoju mačku učiniti sve — podrediće joj čitav život, i neće joj zabraniti i uskratiti ništa (osim slobode — ali nju će joj uskraćivati temeljno). Na kraju bivaju uništeni i vlasnikova kuća i njegov život, a mačke, kao i deca u sličnim uslovima, postaju razmažene, hirovite i odbojne. Bez pravog vođstva, one više ni same ne znaju šta hoće.

Drugi tip je suprotnost prvome: on će činiti samo ono što je baš neophodno da se održe mačka u životu i red u kući. Hranice je jednom dnevno, noću puštati napolje, i to je sve. Od takvog odnosa nemaju tako reći ništa ni on ni životinja.

Postoje, najzad, i ljudi koji vole i poštuju mačke kao individualna bića, i koji uživaju u njima. Oni ih ne zanemaruju, staraju se o svim njihovim potrebama, ali postavljaju i granice njihove

zahtevima i postupcima. Mačka, osećajući da je zbrinuta i u sigurnim rukama, uzvraća im ljubavlju i uživanjem.

Vlasnik koji se može svrstati u treći opisani tip znaće da je držanje mačke oblik partnerstva koji i jednoj i drugoj strani treba da bude izvor zadovoljstva; znaće da je on najbolji prijatelj svog mačjeg mezimca i da su ovome, više od svega drugog, neophodni njegova pažnja i vreme.

Takav vlasnik drži se sledećih pravila: redovno hrani mačku, stara se da ona uvek ima vode i sveže trave, obezbedio joj je nešto na čemu će oštriti kandže, pušta je da spava koliko god želi, igra se i „priča” s mačkom, shvata da ona ima i neki svoj život, ali je zato ne isključuje iz zbivanja u porodici. Nikad je ne ostavlja noću napolju, jer zna da može stradati, redovno je vakciniše, stara se da joj ishrana bude dobra, ne seče joj nokte i brkove, pazi da je deca ne zlostavljaju, i, jasno, ne tuče je i ne postupa grubo s njom, niti mu pada na pamet da je otera ili napusti. Vodi i računa da njegova mezimica ne smeta drugima.

IZBOR I UPOZNAVANJE

Kako odabrati mačku

Pre no što uzmete mačku u kuću, razmislite još jednom: šta ćete s njom kad krenete na godišnji odmor? Šta ćete s mačićima, ako uzimate ženku? Da li ćete držati mače koje ste doneli i kad prestane da bude „slatko” i postane ozbiljna odrasla životinja?

Ako donosite životinju u kući privremeno, bez osećanja obaveze i odgovornosti prema njoj, smatrajući da je se možete otresti prostim izbacivanjem iz kuće kad god se to vama prohte — to ne govori lepo o vama. Osim što činite nepravdu životinji, činite je i svojoj deci ako ih imate i ako ste se zbog njih upustili u avanturu držanja mačke: ona će bezdušno napuštanje životinje doživeti vrlo teško, teže nego da im niste ni popustili kad su je tražila.

Ako ste ipak rešili da uzmete mačku u kuću, imajte na umu da će ona biti član vaše porodice petnaestak godina, i da stoga nije svejedno kakvu mačku uzimate. Ne povodite se za trenutnim željama, nego se preispitajte: šta očekujete od mačke, šta joj pružate?

Razmotrimo najpre narav mačke. Samo se za pedigirane može s kolikom-tolikom pouzdanošću reći kakvu će narav imati mače kad odraste. Ako želite rasno mače, odgajivač od kog ga nabavljate daće vam potrebna obaveštenja. Što se običnih

mačaka tiče, nemoguće je predvideti kako će se razvijati, naročito ako uzimate nađeno mače. Na narav mačeta i njegovu naviknutost na ljude može se uticati ako mače raste s ljudima od prvog dana života; mače koje se omacilo u kući i koje je od rođenja imalo dobar postupak obično je pitomije, blaže i manje zaplašeno od onog koje nije imalo povlasticu da od početka bude zbrinuto.

Mnogi razlozi govore u prilog rasnim mačkama, premda su one skupe: s rasnim mačićima, pre svega, nikad nećete morati da mislite šta ćete: potražnja je velika. Traže se, i kupuju, čak i „polurasni“ dugodlaki mačići. Narav im je, kao što smo rekli, predvidljiva. Lepi su, i prilagođeni životu u kući. Rasnu mačku, kao ni rasnog psa, nećete videti gladnu i promrzlu na ulici — one se traže i čuvaju.

Ali, ako hoćete mačku koju ćete puštati napolje, a ne živite u mirnom kraju, u porodičnoj kući s baštom, rasna mačka je čist gubitak. Ili će je neko odmah ukrasti, ili ubiti plašeći se njenog neobičnog izgleda. Pune poverenja u ljude, rasne mačke ne znaju dobro da se brane. Nega dugodlakih postaje nemoguća ako mačka šeta po prljavoj okolini. Sijamke su, pak, prilično osetljive na hladnoću, i dovoljno je da zalutaju kad je napolju hladnije, pa da se razbole.

Ni obična kratkodlaka mačka, dakle, nije bez prednosti: otporna je, i vrlo pametna i snalažljiva. Najbolje je da uzmete mače „iz poznate kuće“, ono će verovatno biti čistije i zdravije, pitomije i maznije od mačeta koje ćete uzeti s ulice.

A ako ipak usvajate lualicu, dobro bi bilo da je odnesete veterinaru na pregled, pogotovu ako vam se čini bolešljivom. Možda će biti neophodno da je okupate, i da potamanite buve na njoj. Ako lualica ostane uz vas, može postati izuzetno privržena, a može jednog dana odlutati dalje, ako se u vašoj kući nešto promeni. Računajte i s tim.

Mačka ili mačak

Ako prvi put uzimate mačku, verovatno ste u nedoumici da li da uzmete ženku ili mužjaka. I jedni i drugi imaju dobre strane i nedostatke. Ženke su pitomije, manje sklone skitnji i tući, ali mace se jedanput, dvaput pa i tri puta godišnje, ili svakih nekoliko nedelja traže da se pare. Mačori su skloni skitnji, naročito ako čuju ženke, i šire grozan miris po stanu, ali vam bar neće zatrpati kuću mačićima. Umeju da budu krupni i izuzetno lepi.

Ukoliko nemate određenih želja, uzmite prvu mačku koju vam život donese, bilo da ste je našli, bilo da ste je namerno nabavili, bez obzira na pol. Mi ćemo kasnije pokušati da vas ubedimo da je za mačku koja živi u stanu, i nije planirana za reprodukciju, bolje da bude kastrirana, tako da vam seksualni život ni mačke ni mačora ne stvara probleme.

Možda imate određene želje, ali ne umete da razlikujete ženku od mužjaka. Nečija neupućenost ide do uverenja da samo mužjaci imaju brkove, drugi znaju da je mužjak krupniji i glavatiji, pa se ravnaju prema tome, da bi uvideli da su se prevarili tek kad im se taj „mužjak“ omaci.

Pošto zavise od kondicije i starosti životinje, nasleđa i uslova u kojima živi, krupnoća i glavatost mačke su nepouzdana znaci za određivanje pola. Jedini pouzdani znaci nalaze se, s oprostjenjem, ispod repa. Ako ste našli mače ili odraslu životinju, pa se premišljate da li da je uzmete (uzeli biste je ako je muško. . .), ili ako treba da odredite pol novorođenih mačića, ne snebivajte se nego pogledajte. Šta vidite? Dva otvora, sasvim blizu jedan drugog? Mačka. Sasvim se jasno vidi da su otvori razdvojeni, a nazire se i izvesna ispučenost? Mačor. Kad mu porastu testisi, biće još jasnije.

Ne morate proveravati pol trobojnih mačaka, onih žuto-belocrnih, recimo. Sve su ženke.

Gde je nabaviti?

Ako imate prijatelje koji drže mačku (nekastriranu ženku), oni će vas verovatno godinama saletati ponudama da uzmete mače od njih. To je dobar, pouzdan način da dođete do dobrog mačeta i da učvrstite prijateljstvo.

Ako imate školsko dete, možda će ga jednom neko mače s ulice „pratiti do kuće“ i vi ćete popustiti pred njegovim „je li ako da ga zadržimo?“ To je prilika da se s detetom dogovorite o preuzimanju nekih obaveza s mačkom u vezi.

Ako želite rasno mače, raspitajte se za odgajivače. Možete pokušati s oglasom preko nekog dnevnog lista (*Politike*, recimo) — bilo da sami tražite mače, bilo da se javite kad ga neko nudi. Korisno je pribeležiti telefon ili adresu odgajivača i ako ne želite baš sad da uzmete mače; trebaće vam za kasnije.

I obični mačići se oglašavaju preko novina: svaki oglas koji počinje s „poklanjam ljubiteljima“ odnosi se na obične domaće mačiće.

Preko Društva za zaštitu životinja takođe možete nabaviti lepo mače ili odraslu životinju. U inostranstvu postoje specijalizovani klubovi vlasnika i odgajivača određenih rasa, ako imate mogućnosti, životinju možete nabaviti i preko nekog takvog kluba.

Mače je stiglo

Nabavili ste, dobili ili našli mače i doneli ga kući. Primećete da je plašljivo, uznemireno, radoznalo, sve u isti mah. Nikakvo čudo, sve mu je novo, ni vas još ne poznaje. Treba mu vremena da se malo privikne. Kako mu pomoći?

Pre svega, pustite ga na miru. Dobro bi bilo da prvo upoznavanje stana prođe bez prisustva dece; nek se mače primiri, pronjuška, uvidi da mu ne preti nikakva opasnost. Tad će vam samo prići i, kad primetite da je diglo repić, znaćete da se smirilo. Tad možete početi da se igrate s njim, i potom će sve doći na svoje mesto.

Vodite računa o tome, međutim, da je tek doneta životinja veoma sklona bekstvu, a pošto još ne poznaje novi kraj, u velikoj je opasnosti da se zauvek izgubi. Zato je u početku stalno držite na oku, dobro hranite, zabavljajte i mazite, možda i više nego što mislite da treba, dok kriza ne prođe.

Mnogima je prva asocijacija kad vide mače ta da će im se ono upiškiti u krilu. Neće, nikad. Na nekom drugom mestu možda i hoće, čak i ako je prethodno naviknuto na čistoću. Držite ga na oku. Dobro bi bilo da upoznavanje stana počne od mesta na kojem će mače vršiti nuždu. Ovo važi i za odraslu mačku, ako ste uzeli takvu.

Verovatno ste već predvideli neko mesto gde će mače spavati. Može to biti korpica postavljena čistom krpom, kartonska kutija ili slično. Nije potrebno da bude posebno meko. Mačka može da spava i na najčvornovatijoj džombi ako joj se tako prohte; ona je toliko elastična da joj je udobno i u položaju od kojeg vas bole leđa čim pomislite na njega. Važno je da mačji ležaj bude na mestu toplom i zaklonjenom od vlage i promaje. Posebno su osetljivi mali mačići, koji su tek napustili toplotu rodnog legla.

No može se desiti da mače odbije da spava na pripremljenoj mestu i da odabere neko drugo. Ako vam ne smeta, pustite ga. Ako imate razloga da mu ne dopustite da se izležava i drema na mestu koje je samo odabralo, odlučno i dosledno ga terajte odatle dok ne odabere drugo, prihvatljivo i za njega i za vas.

Odredite mu gde će jesti. Budite sigurni da će vrlo brzo naučiti i gde i kad se dobija hrana, pogotovu ako ga budete hranili u određeno vreme. Nek mu tanjirići budu čisti, jer je osetljiv na infekcije, i nek uvek ima sveže vode. (Ako ima više mačića, svako treba da dobija hranu na posebnom tanjiriću.) Prvi obrok mu možete ponuditi čim se malo priviklo na novu sredinu.

Ostaje mu još da se igra, i da se igrate vi s njim. Mače ume da se zabavlja samo, i za to mu je dovoljna loptica, kliker, šuška-vi papir, papirna (nikako plastična!) kesa, klupče vune. Ako imate dece, utuvite im u glavu: mačke nisu igračke, i ne smeju se mučiti. Mačke će istrpeti mnoge dečje hirove — trpanje u kutiju, vezivanje mašni oko vrata, umotavanje u čaršav — no granice igri ipak morate postaviti, jer mače može da strada, a ako je posredi odraslija životinja može, ako nema drugog izlaza, ogrepsti ili ujesti dete. (Ovo uglavnom ako je prethodno saterana u čošak. Stoga jedna od prvih stvari koje deca treba da nauče u vezi s mačkom jeste — nikad ne onemogućavati mački bekstvo: neka nauče da je zadrže lepim.) Od vas zavisi hoće li dete i mače razviti takav odnos koji će blagotvorno uticati na razvoj i jednog i drugog.

HIGIJENA PRE SVEGA

Navikavanje na čistoću

Za život mačke u stanu, i život s mačkom u stanu, bitno je da se mačka navikne na čistoću. Da naučite mače da redovno vrši nuždu na određenom mestu — za to treba malo strpljenja, ali ono će vam se brzo isplatiti, zato što je mačka čista, uredna i stidljiva životinja. Neke su čak toliko stidljive da će se dugo uzdržavati od vršenja nužde, ili je vršiti na nekom skrivenome mestu. (Ako „napravi” nasred kreveta, znači da zbog nečeg protestuje. Vidite zbog čega.)

Mače se srazmerno lako uči da bude uredno; čim primetite da „traži” (trčka naokolo, svaki čas menja pravac, njuška i uznemireno je), uzmite ga i nosite na mesto koje ste predvideli. Ostanite uz njega, ili negde blizu. Ako obavi nuždu, odmah ga pohvalite i pomilujte. Ako je obavilo nuždu na nekom drugom mestu, izgrдите ga, i odmah potom odnesite do „toaleta” i tu pomilujte. Neke mačke će brzo shvatiti gde dobijaju grdnju, a gde pohvalu.

Najbolje vreme da se mače nosi na „toalet” jeste neposredno posle jela ili neposredno posle spavanja. Prvih nekoliko dana, znači, morate ga neprestano držati na oku.

Ima i tvrdoglavijih mačića koji teže uče. Batine mnogo ne pomažu, a ni guranje nosa u prljavštinu. Grdnja na mestu prekršaja je dovoljna, a još ako budete ljuti i posle toga, mače će verovatno razumeti razlog.

No ako je rešilo da nuždu redovno vrši na nekom mestu koje vam nikako nije po volji, možete pokušati s biberom: pospite to mesto i mače će ga izbegavati. Ako ni to ne uspe, ili mače odabere drugo, nezabibereno zabranjeno mesto, pribegnite krajnjim merama: i „toalet”, i tanjirić s hranom, i posudicu s vodom, i mačji ležaj smestite u jednu prostoriju i izolujte mače. Ostavite ga dan, dva, tri. Biće očajno, ali verovatno će shvatiti.

No dok će se mače relativno lako navići da „ide” na mesto koje ste mu odredili, vama neće biti najlakše da organizujete to mesto i držite ga urednim. Treba naći kutak u stanu ili na terasi do kojeg će mačka moći lako da stigne (idealno bi bilo da može sama otići kad želi, a da vi ne morate da joj otvarate vrata), gde vam mačji „toalet” neće smetati, odakle se neće previše širiti loš miris, i koje ćete lako održavati čistim.

Na tome mestu ćete držati široku, plitku, čvrstu i stabilnu posudu koja se može prati i dezinfikovati, i u koju ćete staviti posip u koji će mačka vršiti nuždu i kojim će potom moći da je zatrpa, kako joj instinkt nalaže. Posuda treba da bude takva da mačka u nju može lako da uđe i upotrebi je ne izvedeci nikakve akrobacije na ivici, ali da iz nje ne može lako da izbacii posip kad bude zatrpavala.

Za posip možete upotrebiti pesak, pepeo, pilotinu, cepkan novinski papir. Svaki materijal ima dobrih i loših strana. Loša strana svih, osim novinskog papira (ako čitate novine), jeste da ih morate neprestano nabavljati, i potom odstranjivati iz stana. Pesak osrednje upija miris, i hvata se mački za šape te ga ona razvlači po stanu. Uz to je i težak za donošenje i bacanje. Strugotina je lakša, i kad se zagadi može se spaliti, ako imate gde, ali se ne nabavlja lako. Pepela imate u kući ako ložite, ali mačka ga takođe razvlači na šapama, a i nezdrav je kad ga oliže umivajući se. Cepkani papir ne upija najbolje mirise, ali prednost mu je što ga lako stavljate i menjate, jedino što neće sve mačke da ga koriste. (Sijamke, kažu, hoće.)

Odnedavno se i kod nas može nabaviti „kupovni” higijenski posip (u Beogradu, u prodavnicama „Semernarne”) koji objedinjava dobre strane drugih materijala i izbegava loše ali, za

razliku od njih, nije besplatan. (U jesen 1988. pakovanje od 2,5 kg stajalo je preko 3000 din.)

Najzad, neki uspevaju da nauče mačku da koristi WC šolju. To od vlasnika zahteva velike dreserske, a od mačke velike akrobatske sposobnosti, ali vredi pokušati.

Da uvek budu čiste i svilaste

Neki poznavaoči tvrde da se mačke ne umivaju zato što su čistunice, nego da su čiste zato što se umivaju. A umivaju se zato što s dlake skupljaju vitamin D, koji im je neophodan za zdravlje. Vitamin D se prirodno stvara na površini mačjeg krzna pod uticajem svetlosti, i mačke ga instinktivno ližu. Ovo je neophodno znati da se ne bi počinila greška u koju upadaju neki previše revnosni vlasnici koji žele da pomognu mački u održavanju lične higijene. Ako bismo mačku, čistoće radi, dvaput dnevno brisali nekom blagom hemikalijom koja rastvara masnoću — i najotporniji mačak uginuo bi za tri sedmice.

Mačke koje žive zatvorene u kući čiste su koliko i kuća, a znamo da i u najbolje održavanoj ima prašnjavih kutaka. Mačke koje izlaze, pak, isprljaće se od ulične prašine, od motornog ulja koje ume da kane na njih kad se podvuku pod auto, od čađi s krova i ko zna od čega sve još. U tom slučaju, možete je blago prebrisati mokrom krpom i očistiti joj šape, pogotovu ako je napolju vlažno. Pritom budite veoma pažljivi, može je zaoleti. Ostalo će sama brzo dovesti u red.

No u jednom zbilja možete pomoći mački, i tu pomoć ne treba da joj uskratite: reč je o odstranjivanju opalih dlaka. Ovo je neophodno naročito u vreme linjanja, kad novo krzno zamenjuje staro, posebno u proleće kad opada gusto zimsko i niče lakše letnje. Ovakvo timarenje olakšaće život i vama, jer kuća vam neće biti puna mačjih dlaka.

Idealno bi bilo svakodnevno četkati i češljati mačku. Ako je dugodlaka, to je i neophodno. Taj će vam posao svaki put oduzeti deset do petnaest minuta, ali zato će mačka biti zadovoljna i blistaće. Postupite ovako: prekriti sto pogodnim zastiračem, stavite mačku, te je češagijom, gustim češljem ili četkom s metalnim zupcima (treba da su tupi, da ne ogrebu životinju), ili nekom četkom s oštrijom dlakom, češljajte i čekajte, uvek niz dlaku. Ako budete blagi i strpljivi, mačka će biti oduševljena vašom pažnjom i sve će shvatiti kao maženje. Dobro je da pri rući imate spremljenu posudicu s vodom da u nju odlažete opale

dlake koje su se nakupile na četki, u protivnom mogu da se razlete po celoj prostoriji.

Dodatna nega rasnih mačaka

S persijskim, angorskim i drugim dugodlakim mačkama stvar je malo komplikovanija. Ove mačke u vreme linjanja umeju da se ućebaju, naročito po stomaku i u pregibima šapa. To se, zapravo, opala dlaka zamrsila u onu koja niče. Ako se ovo zapusti, mačka počinje da izgleda grozno, a grudve mrtvog krzna toliko joj smetaju da ih sama čupa, pri čemu se može i povrediti. Ako se to dogodilo i pored redovnog timarenja, onda je valja očupati, naravno — vrlo pažljivo i blago. To mačku ne boli; još je sigurnije prstima odvojiti grumen koji čupamo od kože. Po potrebi, možemo ga i odseći, razumljivo — pazeći da ne posečemo životinju. To je jedini način da se novom krznu omogući da nesmetano nikne, kad će mačka i povratiti raniji čupav izgled.

U međuvremenu, i za utehu, možemo se malo i našaliti s mačkom pa je celu ošišati u stilu pudlice. . . Nova dlaka brže će i lakše porasti, a mački preko leta neće biti vrućina kao što bi joj bilo da je ostala u „bundi”, makar i ofucano.

I bele mačke, kao i one sasvim svetle, kao što su sijamske, možete dodatno negovati tako što ćete ih povremeno nasuvo šamponirati mešavinom finog talka, sode bikarbone i sumpornog praška (za 1000 grama: 750 grama talka, i po 125 grama sode bikarbone i sumpornog praška), neparfimisanim lavandom. Postupak je isti kao kad sebi nasuvo šamponirate kosu, i kad mačku dobro iščetkate, izgledaće sjajno.

Što se sijamki tiče, da bi im krzno ostalo svetlo i kad prestanu da budu mlade, dobro im je s vremena na vreme davati sirovo meso i ribu, za kojom luduju. Pošto im dlaka tamni i na suncu, dobro je držati ih u hladovini.

Suprotno rasprostranjenom uverenju, mačke je dozvoljeno kupati, jasno — pod uslovom da to ne bude često (ako baš insistirate na kupanju, jednom mesečno je dovoljno). Mačka se kupanju neće nimalo radovati, tako da uz ubruse, šampon (može dečji), fen, lavore i toplu vodu treba da pripremite i malo alkohola da dezinfikujete ogrebotine koje ćete zaraditi.

Osim toga, dobro pazite da se mačka posle kupanja ne prehladi. Kad je mokra, ona se ne stresa kao pas, te se ne može ni zagrejati tim putem. Morate je dobro isfrotirati i osušiti fenom, ako ne spada u one koje zvuk fena mrze više čak i od vode.

Ako je tako, držite je u čistoj i dobro zagrejanoj prostoriji dok se sasvim ne osuši.

Buve

Desiće se da mačku nasele buve, naročito leti, i ako može da izlazi napolje. Vama od buva ne pretila neka velika opasnost, jedino vas poneka može ugristi. To je vrlo neprijatno, ali još je neprijatnije mački koju grizu stalno. Zato je treba osloboditi buva. Kupite u veterinarskoj apoteci prašak protiv insekata — uverite se da ne škodi toplokrvnim životinjama. Zastrite sto starim čaršavom, na njega stavite mačku i zaprašite je rukom (raspršivači su nepogodni zato što je uz njihovu primenu neminovno da i vi i mačka udišete otrov). Potom uvijte mačku u čaršav na pola sata (nek joj samo glava viri) — da se ne bi lizala i tako unela prašak u organizam. Moraćete je pri tom držati i boriti se s njom jer će hteti da ode. Buve će za to vreme pocrkati ili se bar ošamutiti. Kad razvijete čaršav, pokupite crknute, one žive i ošamućene iščešljajte gustim češljem, one s glave uništite ručno. Posle tri dana ponovite ovu ne baš laku proceduru da biste dotukli preostale buve i njihova jaja. Posle svakog zaprašivanja mačku dobro iščetkajte, eventualno i okupajte.

Prilikom redovnog negovanja mačke, kontrolišite brojno stanje buva; ne čekajte da se nakupe, jer mogu postati prava nepast. Posebnu pažnju obraćajte na vrat ispod brade, pregibe šapa i trbuh, jer buve se tu najviše zadržavaju i najlakše primećuju.

ISHRANA

Rođeni gurman

„Jede malo, kao mačka”, kaže se za neke ljude. Mačka doista nije neki proždrljivac, ali je gurman: voli malo, ali dobro. Mačka je mesožder, po definiciji. Sirovo, nemasno meso nepoškodno je za njeno dobro zdravlje. Ovo kao opšta preporuka. Pošto znamo kako kod nas stoji s cenama nemasnog mesa i snabdevenošću mesarnica, prelazimo na alternative.

Ako iza vaših obeda ostaje dovoljno hranljivih i iskoristivih ostataka, možete ih uzeti kao osnovu za ishranu mačke. Po mački — njenoj kondiciji, sjaju dlake, raspoloženju — videćete da li je to dovoljno. Mnoge mačke rado će piti mleko, čisto ili udrob-ljeno. Znajte, međutim, da mleko nije najbolja hrana za mačku.

Da li je mačka dobro uhranjena? Evo malog testa: mačka se obuhvata rukama sa strane, da joj se opipaju rebra. Ako se ne može napipati svako posebno (ne pritiskujte!), verovatno je predebela. Ako su vrhovi rebara zašiljeni, bockasti, mačka je pothranjena.

Ako je mačka neuhranjena, ako ne voli ono što ostaje od vašeg ručka, ili to nije dovoljno hranljivo, morate joj kupovati hranu. Girice, papaline, relativno su jeftine i mačke ih rado jedu, pod uslovom da su sasvim sveže. Ako ne možete da ih kupujete svakodnevno, stavite ih u zamrzivač u frižideru i vadite svakog dana onoliko koliko će mačka pojesti. Zauzeće vam pola odeljka za zamrzavanje, ali šta možete. . .

Uspete li da nabavite, „pajšla”, i bela džigerica su namirnice koje mačke obožavaju, ali nisu dovoljno hranljive. Srce, bubreg, crna džigerica su odlični, ali i skuplji i nema ih uvek i svuda. Isto vredi i za mačju hranu u konzervama. (Uzgred budi rečeno, nemojte imati predrasuda ni prema onoj za pse: ima ih koje se od hrane za mačke razlikuju samo po etiketi, a i ako se razlikuju, možda će se vašoj mački dopasti baš pseća hrana.)

Ukratko, hraniti mačku u stanu, u gradu, skupo je i iziskuje neprestano snalaženje, organizovanje, nabavljenje, pripremu, čuvanje hrane. Jednostavnije bi bilo kad bi mačka htela da jede loše suhomesnate proizvode — nisu jeftini ali ih ima svuda — no, ako baš nije izgladnela, mačka je nepogrešivi ocenjivač kvaliteta: ono što gladna mačka neće da jede nosite, ako vas ne mrzi, u inspekciju, a za ono što negovana mačka hoće — preporučite savetu potrošača da ga oceni dobrom ocenom. Ali — imajte na umu i to da su suhomesnati proizvodi slani, a slano može veoma mnogo naškoditi mačjim bubrezima.

Jelovnik

Nemojte grditi mačke da su razmažene i smatrati da „ako neće hleba, znači da nisu gladne”. Ima ih i razmaženih, ali razmazili su ih vlasnici. Mačka u stanu nema mogućnosti da sama reguliše potrebne količine proteina, mineralnih soli i ostalih hranljivih sastojaka koje će uneti u organizam. O tome vi treba da vodite računa.

To znači: ako je ikako moguće, malo sirovog mesa (ali nika-ko svinjetine), lako skuvane hranljive iznutrice ili morske ribe — što češće; dvaput nedeljno jaja, sir, pavlaka, u malim, vrlo malim količinama. Povrće, hleb, mleko. Trava u saksiji. (Nju

mačka koja ne izlazi pase da bi je potom najčešće povratila zajedno s dlakama koje je progutala umivajući se. Jeste gadno, ali koliko prirodno toliko i neophodno.)

Hrana koja se daje mački ne sme biti vruća, niti prehladna, nego smlaćena. Sasvim suva nije dobra, kao ni previše tečna. Uobičajeno je da odrasle mačke dobijaju dva obroka dnevno, ili čak samo jedan, ali vredan. Najbolje je da je hranite uvek u određeno vreme, ujutru i uveče, recimo. Što se količine tiče, mačji apetiti se razlikuju koliko i same mačke, ali evo opšte preporuke: 150 do 180 grama hleba, povrća ili testenine, i 60 grama mesa ili ribe po obroku.

Od izuzetne je važnosti da mačka ima svoju posudicu za vodu i da u njoj uvek bude sveže vode. Obične, iz česme. Ima mačaka koje, ko zna zašto, nikad ne piju u prisustvu drugih niti traže da piju, dok druge idu i hvataju kapljice iz slavine. No sve, bez razlike, treba da na raspolaganju uvek imaju čiste pitke vode. Potrebno im je bar četrdeset kafenih kašičica tečnosti dnevno.

Ishrana mačića donekle se razlikuje. Kad jednom prestanu da sisaju, oni jedu češće a manje. Od trećeg meseca, dobro je uvoditi im povrće u ishranu, kao i hleb. Što se ranije mače navikne na raznovrsnu ishranu, to bolje i za njega i za njegovog budućeg vlasnika. Mače od četiri meseca treba da dobija četiri obroka dnevno, tri sa pet meseci, da bi ono od sedam meseci prešlo na dva obroka, kao odrasla mačka.

Maniri za trpezom

Nekoliko reči i o mačjim lopovlucima, koji zaprepašćuju i vređaju kako vlasnike koji mačku ne hrane dovoljno, tako i vlasnike koji se staraju da je dobro i dovoljno hrane: Prvi su preneraženi stoga što veruju da je mačka životinja o kojoj ne treba posebno voditi računa, koja će se sama snaći. Ako nema mogućnosti da lovi napolju, u čemu bi se drugom to snalaženje sastojalo nego u krađi? To pogotovu ako se zna da mačka voli da svoj obrok ulovi, ukrade ili bar isprosi, jer posredi je, kao što znamo, životinja koja je zadržala još mnogo „divljeg” u sebi. Zato se i najsavesnijim vlasnicima desi da im mačka smota sa stola ponešto, koliko da im pokaže da ne očekuje da baš sve do- bije na tacni.

Neke mačke vole da jedu u društvu s vlasnikom, ili su vazda gladne. Ovo uglavnom znači da im nije pogođen ritam ishrane.

Ako hoćete da budete na miru dok obedujete, nahranite prvo mačku. Ali ako ne želite da vas ona uznemirava pri svakom obroku, nikad i nipošto je nemojte hraniti sa svog stola, to jest nemojte joj dobacivati svoju hranu. Možete je hraniti pre, možete posle, ali nikako dok sami jedete. Mačka savršeno dobro može naučiti da ne prosjači oko stola, ali da biste to postigli — pravila o nebacanju hrane mački dok ste za stolom morate se najstrože pridržavati.

Mesto gde mačka jede drugo je higijenski kritično mesto u stanu. Ako vas opterećuje da joj perete tanjirić, ili se gadite da joj dajete iz svoga, mačka će biti zadovoljna i bude li jela s čistog papira koji ćete posle baciti. Ovo je naročito pogodno za mačke koje neće da jedu iz tanjira, nego razvlače hranu.

No ako želite da ona ima svoj tanjir, onda neka to zbilja bude tanjir, a ne duboka zdela: mačka neće da, poput psa, zavlači njušku duboko.

MAČJI ŽIVOT IZ DANA U DAN

Životni prostor

Pošto ste mačku smestili, nahranili i naučili je urednosti, treba da se pozabavite i njenim životom u vašoj kući.

Sećate se mačjih teritorijalnih zona. Sam centar, gde spava i oseća se najsigurnijom, zatim „čuvano lovište“, prostor koji takođe smatra svojim i redovno ga obilazi, a koji okružuje stan, dok se dalje od ove zone pruža zona neizvesnosti.

Ako niste u mogućnosti da puštate mačku da skita i istražuje okolinu po svom instinktu i nahodjenju, to još ne znači da joj morate uskratiti svako istraživanje okoline, svaku iluziju da lovi i savlađuje opasnosti.

Puštajte je na terasu, balkon, dvorište, makar i samo na stepenište kuće u kojoj živite. To vas, doduše, može dovesti u sukob s ostalim stanařima, koji možda ne vole mačke. Na vama je da strogo vodite računa da mačka ne prljavštinu. Mački, u stvari, i nije do toga, nego do „čuvanog lovišta“, prostora gde će biti manje-više sigurna, ali koji ipak neće biti „zlatni kavez“. Ako nikakvih mogućnosti da je puštate napolje nemate, onda bar rezervišite jednu prostoriju u stanu u koju ćete mačku puštati samo povremeno, tako da će joj dugo biti nova i zanimljiva, i biti njeno „čuvano lovište“ u kojem će manje osećati ropstvo.

Opasno bežanje od kuće

Znajte, međutim, da su mačke sklone bekstvu iz kuće, što posebno važi za novodonete mačke, kao i za one nekastrirane. Ma koliko vi vodili računa o tome da je zadržite, mačka rešena da se dočepa slobode ili procunja malo napolju već će ulučiti priliku. Ako se ne vrati sama, ne ostaje vam drugo do da dajete oglase, obećavate nagrade, angažujete kao detektive decu iz susjedstva (taj je postupak često vrlo uspešan), provodite dane i dane u traganju.

Za mačku koja redovno izlazi, manje je verovatno da će se izgubiti, ali i ona može da odluta, ili joj se može desiti da je neko odnese daleko pa ostavi. Izgledi da se negovana kućna mačka održi sama u gradu manji su nego što se misli. Preti joj opasnost od saobraćaja, bezobzirnih prolaznika, pasa, uličnih mačaka, otrova, hladnoće (naročito su osetljive sijamske), infekcije, gladi.

Ako postoji opasnost da mačka pobegne ili odluta, sebi ćete uštedeti dobar deo traganja i nerviranja, a mački mnogo muka ako ste joj, još dok je bila kod kuće, iz predostrožnosti stavili oko vrata ogrlicu, a za ogrlicu zakačili malu kapsulu s ceduljom na kojoj stoji vaše ime, adresa i telefon. U inostranstvu ima ogrlica posebno izrađenih za ovu svrhu, kod nas se mogu koristiti one za sasvim male pse. Ogrlica treba da je čvrsta, ali udobna za nošenje, da ne steže vrat, niti da mačka može izvući glavu iz nje, ili se zakačiti njome za neku ogradu ili slično. Jasno, mačka je u početku neće trpeti, ali može se navići. Mačić je teško odmale na navikavati, jer su i suviše mali da bi se i za njih našla ogrlica.

Uzged: ako se selite, mačka može pobeći u opštem meću, i zato treba da za celo vreme selidbe bude zatvorena u pogodnoj torbi ili korpi. Pustite je tek kad ste se sasvim smestili.

Kad je budete prvi put puštali u novom kraju — nek to bude kratko vreme pred obrok tako da mačka bude gladna. Tako će u prvoj šetnji prikupiti prve utiske, orijentisati se, ali prazan stomak će je prinuditi da se vrati čim je pozovete na ručak.

Dobro bi bilo da se okolne životinje unapred priviknu na pridošlicu. Neki stručnjaci savetuju da se oko novog doma sedmicu-dve ranije prosipa malo sadržaja iz mačjeg „toaleta“: tako se komšijske mačke privikavaju na miris nove. Ako imate mogućnosti, vremena i volje, pružite i taj doprinos adaptaciji svoje ljubimice. . .

I o kandžama zatvorene mačke morate voditi računa. Mačka drži kandže uvučene da bi uvek bile oštre kad joj ustrebaju i, ako ima slobodu kretanja, oštri ih o neko drvo — to je urođeno ponašanje. U stanu, međutim, kandže mogu previše da izrastu, i mačka ih skraćuje i oštri čupajući tepih i grebući nameštaj i tapacirung s njega, da bi se s tako naoštrenim kandžama verala po zavesama ili zidnim tapetama.

Neki represivno nastrojani vlasnici pribegavaju sečenju kandži. Postoji čak i sprava za to, kod nas se, srećom, ne može nabaviti. Osim što je takvo sečenje kandži za mačku bolno i neprijatno, postoji i opasnost da se kandže previše skrate tako da mačka nema čime da se brani, u slučaju potrebe, niti čime da se zakači za sims, recimo, ako padne s prozora.

Postoji jednostavniji, elegantniji i za mačku mnogo zabavniji način da se reši kako problem oštećivanja nameštaja, tako i oštine i dužine kandži: to je skalamerija koju ćete sami sklepati i koja će za mačku predstavljati drvo. Može to biti drvena oblica (60 do 80 cm duga, 10—15 cm u prečniku), koju ćete montirati na postolje novogodišnje jelke, pa je obložiti tapisonom okrenutim na naličje; mačka će se ushićeno tegliti uz nju i oštriti kandže, čupati i grepsti tapison, a ostala mesta u stanu poštediti. Može to biti i na zid zakačen stari otirač za noge od kanapa, uspravljena daska ili slično — glavno je da ima hrapavu površinu, da je koso ili okomito postavljeno i — da ga mačka prihvati. Uzmite joj šapu i napravite nekoliko pokreta kao da grebe po predviđenoj površini, i mačka će shvatiti čemu vaša instalacija služi. Ako umete da „dizajnirate“ tu grebuću napravu da izgleda i dekorativno, to mački neće smetati.

Pored te instalacije, dobro bi bilo da mačka ima nekoliko igraćaka. Reč treba shvatiti vrlo široko. Bolje da joj date klupče vune koje sme da uništi, nego da sama ukrade od vašeg pletiva. Nekakva loptica takođe će je povremeno zabavljati, ali odvojte i vreme da se i vi poigrate sa svojom mezimicom. Uzmite, na primer, kanap, oko metar i po dugačak, zakačite za kraj zapašać, ili gužvicu od papira koja će „glumiti“ miša pa pomerajte to brže ili sporije i videćete kako ćete se i vi i mačka sjajno zabavljati. I papirić na uzici vezanoj za naslon stolice biće dobra igračka. Posmatrajte mačku, i uočićete da će i ona započinjati razne igre s vama. Kroz igru je možete koječemu i naučiti.

Postoji još jedan predmet koji će vam, držite li mačku, biti neophodan: to je pogodna torba, ili korpa, u kojoj ćete mačku nositi veterinaru, ili na godišnji odmor. Treba da je dovoljno prostrana da se mačka u njoj može okrenuti i udobno osećati, od materijala koji se lako održava čistim, i napravljena tako da mačku lako stavljate unutra i vadite napolje, i još tako da mačka ima dovoljno vazduha kad je unutra. Takođe da bude zgodna za nošenje.

Što se vaših putovanja i godišnjih odmora tiče, ako nemate člana domaćinstva koji redovno ostaje kod kuće te može preuzeti brigu o mački, imaćete problema. Mnogi ljudi koji inače vole mačke ne žele da ih drže upravo zbog takvih problema.

Za mačku je najbolje da ostane kod kuće i da se o njoj stara poznata osoba. Ako to bude neko kog mačka ne poznaje, može se desiti da odbija hranu i da mnogo tuguje, naročito ako je starija. Upozorite osobu koja će se brinuti o mački na tu mogućnost, i zamolite je da bude što pažljivija prema vašoj ljubimici: da je hrani onim što najviše voli, da joj ponudi da leži na nekom predmetu koji će je podsećati na vas — na vašoj kućnoj haljini ili sličnom. Ishrana mačke, naročito probranim namirnicama koje voli, nije jeftina, te osobi koja će se starati o mački obavezno nadoknadite troškove.

Ako nije moguće da mačka ostane kod kuće dok ste vi na putu, smestite je kod prijatelja koji su voljni da je prime — ali opomenite ih da će hteti da pobjegne. Ni specijalizovani pansioni za mačke nisu rešenje koje treba odbaciti: mačka u takvom pansionu neće biti srećna, ali kad se za dva-tri dana privikne, biće manje nesrećna nego što se bojite.

Za mačke koje putuju s vlasnikom treba imati pomenutu korpu ili torbu i potvrditi da je životinja vakcinisana. U automobilu mora biti pod nadzorom, najbolje u korpi ili bar na povocu. I najmirnija i najnaviknutija mačka može početi da skače za nekom mušicom ili pčelom koja je uletela u kola, ili se neopaženo podvući pod kočnicu i tu zaspati — i pravo će čudo biti ako tad ne dođe do saobraćajne nezgode.

Neke dobro podnose vožnju; one za koje se ispostavi da su osetljive treba da pola sata pre polaska dobiju četvrtinu pulule protiv bolesti kretanja.

Isto vredi i za mačke koje prvi put putuju vozom. Kloparanje točkova i cimanje vagona veoma ih mnogo uznemirava, te će još dugo po putovanju biti razdešene. Najbolje je da za sve vreme puta budu u korpi, a vi ih povremeno milujte i umirujte.

Idealan način prevoza za mačke je avion — zato što je brz, bešuman i stabilan.

STVARNE OPASNOSTI KOJE PRETE OD MAČKE

Besnilo

Možda je razlog iz kojeg ne želite da imate nikakva posla s mačkama taj što se bojite da su mačke prenosioci raznih strašnih bolesti. Tačno je da u tom pogledu mačke nisu potpuno bezopasne, ali tačno je i to da su u praksi vrlo retki slučajevi ozbiljnih oboljenja dobijenih preko mačke. Od ostalih domaćih životinja, bile u kući ili van nje, prete znatno veća opasnost nego od mačke.

Koje opasnosti prete ljudima od životinja, i koje bolesti prenose životinje, posebno mačke?

Najopasnije je, nesumljivo, besnilo — zato što se, kad se jednom pojave simptomi, neminovno okončava smrću. Srećom, to se u razvijenim sredinama više praktično ne dešava zato što postoji efikasna vakcina za zaštitu domaćih životinja, i zato što se svakoj osobi, ako postoji ma i najmanja sumnja da je bila u dodiru s virusom besnila, daju injekcije koje će sprečiti izbijanje bolesti.

Životinja zaražena besnilom krajnje je opasna, i živa i mrtva. Virus se prenosi njenom pljuvačkom, dakle ujedom, ali i svakim dodiranjem s njenim telom. Zato je najbolje da se svakom sumnjivom životinjom pozabave stručne službe, a onaj ko je bio u bilo kakvom dodiru s njom, ili kog je ujela nepoznata životinja — pravo lekaru. I u slučaju da je uzbuna bila nepotrebna — neka to lekar potvrdi.

Što se kućne mačke tiče, treba je redovno vakcinisati, a ako živite u kraju u kojem su se pojavile besne lisice, recimo, i dodatno. Kontrolišite njeno kretanje, nek ne skita tamo gde bi se mogla zaraziti. Obratite pažnju na njeno ponašanje — velika plašljivost i strah od vode su vrlo sumnjivi simptomi. Neophodan je veterinarski pregled.

Alergija

Dlaka svake životinje, pa i mačke, može sadržati alergene — supstance koje izazivaju alergiju. Alergije izazvane mačjom dlakom ne razlikuju se od alergija izazvanih drugim alergenima, tako da uzročnik nije lako odrediti, osim u izuzetnim slučajevima

ma kad do alergijske reakcije dolazi samo u prisustvu mačke. Premda postoje lekovi protiv alergija, i imunizacija na alergije, bolje je izbegavati dodir s alergenom nego se trovati lekovima. Ako su mačke uzročnik, njih je zaista mnogo lakše izbeći nego neke druge alergene kao što su prašina ili polen.

Uočeno je da i emotivno stanje utiče na pojavu alergijskih reakcija. Ovo valja znati za slučaj da ipak dođete u dodir s mačkom: premda reakcija može biti neprijatna, nikakva stvarna opasnost vam ne prete, tako da ne treba da se prepuštate panici. Uklonite se od mačke, ako baš ne mogu da uklone mačku od vas. To je sve.

S druge strane, ne zavaravajte se da će alergija na mačku proći. Desenzibilizaciju na životinjsku dlaku vrlo je teško izvršiti, te ako je neko u vašoj kući izrazito alergičan na mačje krzno, ne ostaje vam drugo nego da se odreknete držanje mačke, ma koliko je voleli.

Toksokarijaza i toksoplazmoza

Neki ljudi boje se da bi od mačjih dlaka mogli „dobiti ehinokokus”, i zato se žustro klone svake mačke. „Ehinokokus” tako neće izbeći, zato što se ehinokokusna cista ne dobija od mačke, još manje od njene dlake. Ona se obrazuje oko larvi jednog tipa pantljičare koja se sreće kad su domaće životinje u pitanju, kod pasa, rogata marve, svinja i ovaca. Na ljude se prenosi hranom koja je zaražena jajima te pantljičare.

Od mačke (i psa) može se dobiti toksokarijaza — parazitska bolest koju izaziva zaraženost larvama nekih vrsta valjkastih glista koje žive u crevima pasa i mačaka. Jaja gliste izbacuju se izmetom, a zaraza u čoveka nastaje ako jaja dospeju u organizam. Obično se to događa deci koja sisaju zagađene predmete.

Oboljenje je srazmerno lako i leči se lekovima. Otkriva se pregledom stolice, kad se ne može naći drugi uzrok groznici, kašlju ili ospi, uvećanoj jetri i slezini — što su opšti znaci da je možda došlo do toksokarijaze.

Toksokarijaza nije često oboljenje. Ako je mačka zdrava, i ako se u kući vodi računa o higijeni, do toksokarijaze neće doći. No dete se može zaraziti i van kuće, u pesku u parku, na primer.

Jedino doista ozbiljno oboljenje koje se može dobiti od mačke, srećom veoma retko, jeste toksoplazmoza. To je infekcija jednom parazitskom protozomom; kod mačke ona stvara zaraz-

ne ciste koje se izbacuju izmetom, a preko njenog izmeta se može zaraziti i čovek.

No do zaraze u čoveka može doći i ako se jede nedokuvano meso zaražene životinje (goveda, živine). Toksoplazmoza u odraslih retko je kad smrtonosna, čak ume da prođe nezapaženo, ali može smanjiti otpornost na infekcije. Glavna opasnost od toksoplazmoze jeste ta što tokom trudnoće obolele majke izaziva infekcije ploda, s mogućnim teškim, pa i smrtonosnim posledicama.

Toksoplazmoze se s pravom valja bojati i čuvati, ali zbog nje ne treba anatemisati mačke, pogotovu što one nisu jedini prenosioci. Imajte na umu da većinu bolesti, koje, na žalost, nisu tako retke kao toksoplazmoza — od obične dosadne kijavice, preko tuberkuloze i žutice, do kobne side — čovek dobija do čoveka. Ako se bojite baš toksoplazmoze — izbegavajte mačke, ali i druge izvore parazita koji izaziva tu bolest.

Kad mačka ogrebe

Od mačjeg ujeda ili ogrebotine gotovo je sigurno da nećete dobiti besnilo (što ne znači da ne treba da budete oprezni), ali se može desiti da dobijete „bolest mačjeg ogreba”. Kad mačka snažno ogrebe ili ujede čoveka, u organizam povređenog prodire, kako se veruje, jedan virus koji izaziva upalu povređenog mesta, osetljivost i natečenost limfnih žlezda i laku groznicu. Bolest prolazi i bez lečenja, i to najduže za dve do četiri sedmice, no lekar može prepisati lekove protiv bolova i groznice.

Ogrebotine i ujede dobijene od mačke valja očistiti i pet do deset minuta prati vodom i sapunom, pa pokriti sterilnom gazom ili maramicom. Pošto i kod takvih povreda, kao i mnogih drugih, preta opasnost od tetanusa, dobro je obratiti se lekaru radi eventualne zaštite, pogotovu ako je povreda teža a niste bili u mogućnosti da je odmah temeljno očistite i zbrinete.

Protivno uverenju da su mačke nepredvidljive, treba da znate da vas mačka nikad neće ogrepsti ili ujesti iz čista mira. Ni mačke litalice nikad prve ne napadaju. Mačka će ogrepsti ili ujesti u očajničkoj samoodbrani, ili u situaciji koju smatra opasnom po sebe ili svoje mlade. Ako ne dirate i ne dražite nepoznate mačke, ako ne kinjite kućnu mačku, i ne saterujete je u čošak, verovatno vam se neće ni desiti da vas mačka ogrebe ili ujede.

Po mnogim se znacima može primetiti da se mačka sprema da napadne: mahanje repom otkriva da je napeta, a trzaji repom ukazuju na veliku razdraženost i spremnost na skok; oborene

uši znak su neprijateljstva, straha i pretnje. Isto vredi i za našušurenu dlaku na telu ili samo repu — životinja tako izgleda veća i pokušava da veličinom ulije strah neprijatelju. Ako pri tom sikće, frkće ili reži, pogotovu ako ispušta neprijatno preteće grlene zvuke — znači da se zaista naoštrila za borbu. Ne izazivajte je, tad je zbilja opasna.

Naročito oprezni budite s nepoznatim, uličnim mačkama. One su plašljive i neprijateljski nastrojene prema ljudima: da nisu takve, ne bi ni uspele da opstanu. Neki autori čak govore o nepitomim gradskim mačkama, ni divljim ni domaćim, kao posebnoj vrsti prilagođenoj životu u urbanoj sredini. (Zanimljivo je da te mačke žive u kolonijama, što je za mačke netipično, i da se te kolonije zasnivaju na matrijarhatu.) Ulične mačke će primiti hranu od ljudi, ponekom i dopustiti da im priđe, ali većini ljudi neće, te nipošto ne treba insistirati.

Kad vidimo takvu mačku, ili kad naša, kućna, u jednom trenutku „podivlja” (obično ako je uporno prisiljavamo na nešto, ili smo prekomerno grubi s njom), treba da se setimo da mačka postoji blizu pedeset miliona godina, a da je pripitomljena tek od pre tri ili četiri hiljade godina.

MAČKA U OPASNOSTI

Tihi bolesnici

Mačka je otporna, žilava i po prirodi zdrava životinja, tako da ćete veterinaru možda vidati samo prilikom vakcinacija. No i mačka se ponekad razboli. Bolesna mačka je tiha i diskretna, ne žali se. Utoliko pre treba znati prepoznati znake bolesti i što pre započeti lečenje. Kod obolele mačke mikrobi i virusi tako brzo deluju da vlasnik često pomišlja da je mačka otrovana i da joj nema spasa, premda bi se uz pravovremenu pomoć mogla izlečiti. I zato — bolje lažna uzbuna, nego prekasno obraćanje veterinaru, kad pomoći više nema.

Opšti znaci bolesti su izostanak apetita, nemogućnost uzimanja tečnosti, apatija, i vrlo karakteristična pojava „trećeg kapka” — sivkasto-bele opne koja se navlači preko oka počev od unutrašnjeg ugla; neodazivanje mačke, izostanak zanimanja za predmete koji se kreću, odbijanje igre; kržno beživotno i bez sjaja; zavlacenje u mračne uglove i kunjanje.

Kad se udruže dva-tri takva simptoma, to je pouzdan znak da s mačkom nešto nije u redu, i već je možete nositi veterinaru, ne čekajući dalji razvoj. Posebni simptomi ukazaće na to šta nije

u redu. U posebne simptome spada, na primer, povraćanje, proliv, kijanje. Nijedan od njih, izolovan, ne mora značiti ništa strašno, ali udružen s nekim od opštih simptoma treba da bude znak za uzbuenu.

Možete pokušati da sami izmerite mački temperaturu: meri se u čmaru, običnim termometrom koji se namaže vazelinom. Normalno iznosi između 38,2 i 38,5. Ako je premašila 39,2 ili se spustila ispod 37,5 — hitno veterinaru. Merenje temperature možete i izostaviti, postupak je mučan, mačka se otima, treba držati i rep i termometar jednom rukom. . . a na mački se, i ako ne znamo kolika joj je temperatura, vidi da je bolesna.

Isto vredi i za pregled grla, no nije naodmet znati kako se obavlja, za slučaj da baš morate sami da je lečite: mačka se levom rukom hvata za vrat, palcem i srednjim prstom desne ruke pritisnu joj se obrazi i usta drže otvorenima, kažiprstom se pritiskuje jezik. Poželjno je da joj neko drugi pridržava prednje šape. Morate biti odlučni i spretni da ne biste zaradili ujed. Gleda se da li je grlo zapaljeno ili ne.

Bolesna mačka treba da bude na toplom. Ne sme da izlazi. Držite je u čistom. Dajte joj laku hranu. Bitno je da se pridržavate saveta veterinara i nipošto ne prekidate lečenje čim se stanje malo popravi. Kod zapaljenja pluća takvo prekidanje može biti kobno. Ukoliko je bolovala od neke zarazne bolesti, čuvajte druge životinje, ako ih imate, spalite ono na čemu je mačka ležala, i dezinfikujte okolno mesto.

Ponovimo još jednom, jer izuzetno je važno: ne oklevajte da nosite mačku veterinaru čim posumnjate da je bolesna. Jer, da je mačka bolesna primećuje se, najčešće, kasno, naročito ako mačka slobodno izlazi. (Mačke koje izlaze i inače su više izložene opasnostima od zatvorenih mačaka, koje imaju manje prilike da se zaraze.) Zato, kad ste primetili da nešto nije u redu, znači da poremećaj već traje izvesno vreme te ne treba čekati da se stanje mačke dalje pogoršava, nego valja brzo tražiti savet i pomoć stručnjaka.

Dve najopasnije bolesti

Kao i kod ljudi, i kod mačaka je tako: od čega se sve mogu razboleti, saznajete tek kad se razbole. No mačke su u prednosti utoliko što se razboljavaju znatno ređe od ljudi.

Skrećemo najpre pažnju na dve teške tipično mačje bolesti — na infektivni mačji enteritis („tifus“, mačečnjak) i „mačju kijavicu“.

Mačji enteritis je veoma zarazna i opasna bolest brzog toka: zdravlje naglo opada, životinja povraća, ima proliv, ne zanimaju je ni hrana ni okolina, izgleda žedna a ne pije. Nevakcinisane mlade mačke redovno podležu bolesti, starije ponekad i prežive. Vakcinacijom se ova teška mačja bolest može gotovo potpuno sprečiti. Ukoliko je bolest izbila, bez obzira na to da li će mačka preživeti ili ne, treba životinju izolovati od svih drugih mačaka ako ih imate i spaliti sve predmete koje je koristila. Sledećih šest meseci ne uzimajte u kuću drugu mačku ako nije vakcinisana.

Što se mačje kijavice tiče, to nije „mačji kašalj“! To je teška zarazna bolest koju prate visoka temperatura, suzne oči, zapušeni nos, zapaljeno ždrelo, gubitak apetita i nagli gubitak težine. Izaziva je nekoliko sojeva virusa, od nekih je moguće zaštititi mačku vakcinacijom, od drugih nije. U nekim slučajevima, bolest se bez lečenja može brzo završiti smrću, te čim se posumnja na virusnu infekciju organa za disanje treba se hitno obratiti veterinaru. Bolest se najčešće, ali ne i isključivo, javlja leti.

Simptomi i oboljenja

Nisu sve probavne smetnje zarazni enteritis, niti sve respiratorne — opasna virusna mačja kijavica. Mačka može povraćati i ako joj se u grlu zaglavila kost, i imati proliv iz raznih razloga — pa i zbog emotivnih problema. Napadaju je, srećom veoma retko, i cirkulatorne i krvne bolesti. Anemična mačka ima bledu sluzokožu, bezbojne desni, sanjiva je, utučena, mršava. Postoji i virusna mačja leukemija, od koje za sad nema leka. Ove su bolesti teške za dijagnosticiranje, naročito ako su praćene drugim smetnjama.

Kožne bolesti, nasuprot tome, primećuje se lakše. Prepoznaju se po opadanju dlake, raznim krastama, šugi. Potrebna je stroga higijena (perite ruke!), eventualno odstranjivanje parazita i, kao i kod ostalih oboljenja, savet i pomoć veterinara.

Ako mačka dođe vukući šapu, i dopusti vam da je pregledate — otkrićete neku povredu, apsces, ili ubod. Ako se raspoamljuje na svaki vaš pokušaj da je pipnete, verovatno je posređi bolan prelom. Morate lekaru. Mački kost može lepo da zaraste u gipsu.

Dugotrajno lučenje pljuvačke može biti znak trovanja; loš zadah — karijesa, ali i bubrežnih problema; kašalj — alergije, ili neke smetnje u grlu.

Mačke umeju da napadnu i paraziti. Lišaj izazvan jednom gljivicom može preći i na čoveka. Lako se leči, ali se mora lečiti, ne prolazi sam. Isto vredi i za gliste — okrugle i pantljičare (ovu poslednju možete dobiti vi od mačke, i mačka od vas). Postoje preparati koji uspešno i brzo čiste mačke od glista, no dobro je da veterinar odredi dozu uzimajući u obzir starost i kondiciju životinje.

Lečiti i sprečiti

Od čega je mačka bolesna, i kako je i čime treba lečiti — to nek odluči veterinar. Mačke su diskretne kao bolesnici, ali nezahvalne kao pacijenti. Teško prihvataju lečenje, neće da gutaju pilule, neće da slušaju savete lekara. Obično se leče injekcijama, no dobro je znati i neke postupke koje ćete morati da primenjujete sami kod kuće.

Davanje pilula, recimo. Podrazumeva se da je pilula mala. Mački se usta drže otvorena kao za pregled grla (levom rukom se drži zatiljak, desnim palcem i srednjim prstom pritiskuju obrazi, kažiprstom stavlja pilula na koren jezika); mnogo je bolje ako ovu radnju izvode dve osobe: bitno je imobilisati mačku da ne pobegne, a posebno joj držati prednje šape da se ne otima. Ne smete biti grubi, ali ni oklevati. Ako prvi put ne uspete, odmorite se i gledajte da drugi put ne omašite, posle će biti nemoguće. Važan trik: kad ste stavili pilulu mački u usta, naglo joj pustite glavu i pljesnite rukama: mačka će se iznenaditi i progutati.

Ukoliko morate da joj date lekovitu tečnost da popije, pristite se da niko, pa ni mačka, ne može gutati s otvorenim ustima. Zato nipošto nemojte mučiti životinju tako što ćete joj sipati tečnost u silom otvorena usta. Uzmite veću pipetu ili poseban špric, postavite ga u ugao usana, kroz zatvorena usta, kako bi donja vilica mogla da se pokreće, i onda ubrizgavajte tečnost. Pridržavajte mački glavu da je ne bi okrenula.

Ako je mačka uznemirena ili iznervirana, a morate da izvedete neku intervenciju, možete je uviti u ubrus kako ne bi mogla da beži ili grebe, no to zaista sme da traje vrlo kratko. Posle toga nastojte da je smirite blagim rečima i milovanjem, ili je jedno vreme ostavite na miru.

Bolesna mačka nije borac. Lako zapada u apatiju i potištenost: kao da neće da ozdravi, nego se prepušta sudbini. Morate

imati mnogo ljubavi i strpljenja da biste je otrgli, i to će biti najveći vaš doprinos njenom lečenju.

Što se sprečavanja bolesti i povreda tiče, vaš doprinos može biti znatno veći. Mačke, naročito one koje ne izlaze, osetljive su na promene temperature — čuvajte ih od prehlade, dakle. Nemojte ih hraniti slanim jelima ni mesnim prerađevinama ako baš ne morate — to im može uništiti bubrege. Ugljeni hidrati takođe im škode. Ne toвите je.

Strogo vodite računa o tome da mačka nipošto ne izlazi ako se u vašem kraju postavljaju otrovni mamci za uništavanje glodara. Pazite, takođe, da se ne otruje u kući: većina hemikalija koje se koriste radi održavanja higijene otrovne su za mačku. Boje i firnajz takođe, a i plastelin. Neke biljke takođe su otrovne za mačku: primula, geranijum, đurđevak, lala, visibaba, ljubičica. Ustajala voda od cveća isto tako.

Niz sitnih predmeta može se zaglaviti mački u grlu: sitne koščiće, igle, komadići staniola ili plastike, gumice za tegle, kašnap — sve što bi mogla progutati s hranom. Zato je bolje da joj hrana bude usitnjena, i bez ostataka ambalaže.

Mačka se, doduše, najčešće dočeka na noge kad padne s visine, ali to još ne znači da ostaje živa i nepovređena. Naprotiv — prelom karlice, butnih kostiju, vilice i povrede unutrašnjih organa prilično su česte posledice padova. S koje visine? Ako padnu sa šestog sprata, devet od deset mačaka smrtno će stradati, dok posle pada s četvrtog, više mačaka ima izgleda da ostane živo. Ako stanujete na spratu, gledajte da nekako obezbedite prozor: zaštitnom mrežom, recimo. I sandučće za cveće je nekakva pomoć, i svaka hrapava površina za koju bi se mačka mogla u padu i zakačiti noktima.

Ponekad se mačka u strahu uspenra visoko na drvo pa potom ne sme da side. Ako je ne budete dalje plašili i nastojali da je „spasete”, bezbedno će se spustiti sama, kad-tad, a to neće biti duže od dana, dana i po.

Prva pomoć

Nekoliko reči o prvoj pomoći: ukazujte je sami jedino u najhitnijem slučaju, a potom smesta tražite veterinarsku pomoć. Dok stručna pomoć ne stigne, ili mačka ne stigne do nje, ostanite, ako je ikako moguće, uz životinju.

Osnovno je da zbrinete životinju koja je u šoku; šok se karakteriše kolapsom, ubrzanim pulsom i disanjem, jezom. Nasta-

je posle trovanja ili težih povreda. Uvijte mačku u nešto toplo i držite je tako da joj glava bude nešto niže od tela. Ništa za jelo i piće. Ako je posredi prelom ili povreda, ne trudite se da sami nešto nameštate; hitno se obratite veterinaru. Ponekad mačka izgleda strašno, a vrlo će se lako oporaviti. U drugom slučaju, koji možda i ne izgleda dramatično, povrede mogu biti takve da će lekar preporučiti eutanaziju.

Ako se mačka davila, postoji jedan oblik davanja veštačkog disanja koje svak može izvesti: mačka se uhvati za zadnje noge, licem prema pružaocu pomoći, koji će se raskoračiti i šest-sedam puta je snažno zaljuljati napred-nazad. Postupak podstiče disanje, i doprinosi izbacivanje vode iz pluća.

Mačke su podložne i toplotnom udaru, naročito na putu. Pazite da ne budu dugo na suncu, i da imaju dovoljno vazduha. Ako je mačka malaksala i dahće, sklonite je u hladovinu, stavite joj hladne obloge na glavu, po potrebi potražite veterinara.

Manje povrede možete zbrinuti sami, očistivši ih slanim rastvorom ili hidrogen peroksidom. Veće povrede i povrede koje treba previti neka obradi veterinar. Krvarenje zaustavljajte pritiskom prsta, preko gaze, a u teškim slučajevima podvezivanjem šape iznad mesta koje krvari — no morate popuštati povesku svakih nekoliko minuta da ne bi došlo do gangrene.

Mnogi veruju da se mačka, predosećajući vlastitu smrt, krije i umire sama. To je možda tačno za napuštene, ničije mačke. Kućne ljubimice pre dolaze da uginu na svom omiljenom mestu u stanu, ili u rukama svoga gospodara i prijatelja. Poznavajući tvrde da te mačke umiru bez straha, bez zebnje, mirno, s očiglednim prihvatanjem umiranja i velikim poverenjem u onoga ko ih voli. Budite dostojni tog poverenja.

KUĆNA MENAŽERIJA

Koliko mačaka držati

Maločas smo pomenuli da je za domaće mačke netipično da žive u zajednicama. Ovo treba da imaju na umu oni revnosni ljubitelji i spasitelji mačaka koji u stanu drže više životinja — čak i nekoliko desetina. Tim mačkama nije dobro, ma šta o tome mislio njihov vlasnik, navodni dobročinitelj.

Par mačaka, mačka s mačićima dok ih ne razdelite, to još može biti u redu. Više od toga postaje komplikovano. Ako držite dve ženke, a niste odgajivač, situacija s mačićima će vas kad-

tad prevazići: od svakog nakota ostaće vam po neko mače koje niste uspeli da udomite i — eto vas u stanu punom mačaka.

Držati čopor mačaka u stanu neprirodno je — ne samo zbog stana, nego i zato što mačke, za razliku od svih ostalih domaćih životinja, normalno ne žive u grupi — a i ne higijenski: vazda će jedna ili više njih biti bolesne, izbijaće zaraze, povremeno će nastajati pomor, mnoge će biti pothranjene, stan će toliko zaudarati da će susedi s pravom biti ogorčeni. Humana namera ljubitelja da pruži utočište što većem broju nezbrinutih životinja izvrće se u svoju suprotnost.

Priznajemo da mačke koje žive zajedno u istom domu ponekad nastoje da se trpe. Ližu se, spavaju zajedno, igraju se, udružuju protiv nametljivaca. Ali ta glazura civilizovanog ponašanja vrlo lako puca, naročito ako se umeša seks. Tad dolazi do masovnih tuča, dlaka leti na sve strane, zatvoreni prostor ne omogućuje bekstvo, sve se lomi i ruši, a ne prolazi dobro ni onaj ko pokuša da razvadi posvađane mačke.

„Ne uzimajte, ne zadržavajte i ne zatvarajte u malom prostoru životinje koje ne možete da ishranite i negujete. Budite realni, jer ako ne postupite razumno, vi ćete učiniti više štete nego koristi ovim životinjama”, poručuje u svojoj knjizi *Upoznajte bolje mačku* predsednica Društva za zaštitu životinja Jelica Mrkušić.

Pošto je ovaj naš savetnik namenjen prvenstveno onima koji drže mačku u stanu, naglasimo: ako volite mačke — držite jednu mačku, najviše jedan par, i dobro se starajte o njima. Njima možete obezbediti pristojan život, a svim mačkama na svetu ne možete. Umesto toga, nastojte da se vašom nebrigom za potomstvo vaših kućnih ljubimaca ne uvećava broj poludivljih gradskih hordii napuštenih životinja.

No to je posebna tema. Zadržimo se još malo na životinjama koje držite u kući ili stanu. Možda, osim mačke, imate ili želite da imate psa, zlatnu ribicu, pticu.

Idila uz mačku, pticu i ribicu

To je izvodljivo. Gotovo je sigurno da mačka neće pojesti zlatnu ribicu, mada će se možda oblizivati oko akvarijuma. Ako je akvarijum na pogodnom mestu, neće uspeti ni da ga prevrne, što može pokušati — ali iz igre, nikako od gladi. Iz istog razloga, ribice mogu stradati od mačke i ako se nađu na suvom — no tad im neće biti dobro ni s mačkom ni bez nje.

Nije teško predvideti sudbinu ptice koja bi se našla u istom prostoru s mačkom, a izvan kaveza, i bez vaše zaštite. Bolje pazite da do toga ne dođe. To je lako; ima mnogo domova u kojima domaćini uživaju i u cvrkutu kanarinca i u mačjem predenju.

No dobro bi bilo da od svoje mačke zaštitite i ptice koje žive na slobodi. U prirodi mnogih mačaka jeste da love ptice i zbog toga ih ne treba mrzeti. Broj ptica koje mačke ulove „neznan je prema onome što ljudi čine istrebljujući ptice i druge stvorove”, piše Jelica Mrkušić. „Ljudi zaprašuju otrovima parkove i druge površine uništavajući insekte, a zaboravljaju da su oni glavna hrana pticama.”

Predsednica Društva za zaštitu životinja savetuje pravim ljubiteljima da svoje „miljenice mačke drže na oku od 15. aprila do 15. avgusta, i da im ne dopuste da napolju borave duže vremena”. U to vreme, naime, ptice se pare, legu i izvode poletarce, te lakše stradavaju, a ni poletarci do sredine avgusta još nisu dovoljno spretni da se uklone svojim prirodnim neprijateljima — mačkama.

Mačka i pas u domu i van njega

Ostaje još da se razmotri pitanje da li su pas i mačka prirodni neprijatelji i da li mogu zajedno živeti pod istim krovom.

Cinjenica je da mačke s psima dolaze u sukob češće no s pripadnicima ijedne druge životinjske vrste. Da li se bore za životni prostor, za prevlast, za čovekovu naklonost? Za sve pomalo, no za jedan deo njihovih neprijateljstava odgovoran je čovek.

Nisu svi psi neprijateljski nastrojeni prema mačkama, a oni koji su opasni po mačke obično su opasni i za ostale životinje, pa i druge pse, decu i odrasle. Reč je o psima hajkačima i lovačkim psima koji umeju da budu vrlo agresivni, na šta ih vlasnici, naročito kad su mačke u pitanju, gotovo radosno podstiču.

Ovčari, terijeri, biglovi — to su takođe psi kojih mačke treba da se klone. No vlasnici pasa ne bi smeli verovati da je prednost njihovih ljubimaca neprikosnovena — mnoge mačke, naročito ako su na svom terenu, neustrašivo će se suprotstaviti i krupnom psu. Razbešnjena mačka koja frkće, urla, grize i grebe na sve strane ume da bude prilično opasna za psa.

Uprkos svemu tome, mnoge mačke i mnogi psi žive u slozi pod istim krovom. Neki, koji su zajedno odrasli, ponašaju se jedno prema drugome kao da se nežno vole, drugi se drže na odstojanju ali se trpe.

Pas, koji je po opredeljenju čuvar, čuvaće sve ukućane, pa i mačku. No to ne znači da će domaći pas isti blagonakloni stav imati i prema drugim mačkama, niti da će mačka navikla na „svog” psa uživati i zaštitu drugih pasa i uzvraćati i njima trpeljivošću i naklonošću. Dakle, mačka i pas pod istim krovom — da, ali izvan kuće — oprez.

MALTUS MEĐU MAČKAMA

Mače viška — ugrožena životinja

Ako u kući držite različite životinje, verovatno ćete pod kontrolom manje-više lako držati i njihovo brojno stanje. Svih — osim mačaka.

Neomašiva mačja plodnost jedna je od najvećih prepreka držanju mačke, u stanu pogotovu. Ženke se mace (ako vlasnik koji nije i odgajivač ima sreće) jedanput godišnje, češće dvaput, neke i tri puta, i na svet donose, u proseku, po sedam do deset mačića svake godine. To je zaista teško pristojno udomiti.

Mnogi ljudi u čijem domu živi i mačka, pošto su snabdeli mačićima sve rođake i prijatelje koji su bili iole voljni da i sami uzmu mačku pod svoj krov, i pošto nemaju srca da uništavaju novorođene mladunce, pribegavaju triku za koji veruju da ga samo oni znaju: mačiće (obično već poodrasle) u torbu, da bi ih izručili negde daleko od kuće: bilo u ulaz kakvog solitera („tamo ima mnogo dece, neko će ih već uzeti”), bilo u kakvo zapušteno dvorište u kojem već ima previše mačaka (uz pretpostavku da je „tu sigurno dobro za mačke kad ih toliko ima”), ili naprosto makar gde, nek se snalaze kako znaju, mačke su otporne. . .

Treba li govoriti da se tako samo uvećavaju, i iz jednog kraja grada u drugi preseljavaju, tužne, poludivlje horde gladnih, preplašenih, bolesnih, na sve moguće načine ugroženih životinja? Ne zavaravajte se da će ih neko prihvatiti — neće ni stanari onog solitera u čijem ste ih ulazu ostavili (i oni imaju nekog prijatelja ili rođaka s mačkom koja se maci, te, ako su bili voljni da uzmu mačku, već je imaju i sad se zbog novih mačića mogu samo posvadati sa svojom decom); neće ni mačke iz zapuštenog dvorišta: one i same uglavnom gladuju i gledaće kako da pridošlice što pre oteraju ili im zagorčaju život.

Da lepo, negovano, veselo mače koje ga je do juče razgaljivalo u njegovom domu može, zbog njegove nebrige, vrlo brzo skončati kao nesrećna, napuštena mačka — na to najčešće i ne pomišlja onaj ko uzima mače „da se deca igraju” pa ga izbacuje

čim poodraste, ili onaj ko dopušta svojoj mački da se nesmetano maci, a potom mačiće prepušta sudbini, ili onaj ko iz bolećivosti dopusti da mu se u kući mačke toliko namnože da više ne može izići na kraj s njima.

Kastrirati ili ne

Mnogi ljubitelji životinja, veterinari, stručnjaci za odgajanje, autori knjiga o mačkama, slažu se u jednom: ako ne mogu da žive životom vrednim življenja, za mačiće je bolje da se uopšte ne rode.

Neki će uzvratiti da je svaki život kao takav vredan življenja, i da čovek ne treba da se upliće u stvari koje sređuje priroda. No u svaki vid gradskog života čovek se već toliko upleo da mu više nema uzmicanja.

I zato, na drastično pitanje — kastrirati ili ne gradskog mačora ili mačku — odgovor glasi da. Za životinju koja živi u stanu, pogotovu ako je sama, bolje je da živi mirnim životom bez strasti nego da se muči bez mogućnosti da zadovolji prirodne nagone ili da se, njihovog zadovoljenja radi, izlaže raznim opasnostima koje je vrebaju na gradskim ulicama.

Nekastrirani mačor koji živi sam u stanu dosaduje se, zlostavlja ukućane maukanjem i nedisciplinovanim ponašanjem, a pri tom se i sam muči, obeležava ceo stan veoma neprijatnim mirisom, pokušava da pobegne. Ako pobegne, ili ga pustite da izide, postoji opasnost da će se vratiti povređen, prljav, bolestan — ako se uopšte vrati. Uza sve, po rečima Jelice Mrkušić, može biti uzrok dolaska na svet 175 mačića godišnje ili, bolje rečeno, „uzrok tolikom broju budućih paćenika i mučenika”.

Ako ga date da se kastrira, ti „mučenici i paćenici” neće nikad ugledati svetlost dana, a i vama i mačoru život će biti mnogo lepši, lakši i jednostavniji. Netačno je da kastrirani mačor postaje gojazan, bezvoljan, apatičan. Naprotiv, uz pogodnu ishranu biće u sjajnoj formi, živahan i vazda spreman na igru, i voleće vas kao i svaki drugi mačor — jedino što neće zaudarati, i neće bežati od kuće i tući se.

Intervenciju izvodi isključivo veterinar, a mačor se može kastrirati bez obzira na to koliko je star. No ako se sačeka da navrší godinu dana, karakterističan mačorski miris ipak će se pomalo osećati u stanu. Najpogodnije vreme za operaciju je kad mače ima pet do sedam meseci. Operacija se izvodi ambulantno, bezbolna je (kod starijih životinja potrebna je anestezija) i od-

mah potom možete nositi svog ljubimca kući. Loših posledica, po pravilu, nema.

Sterilizovanje ženke je ozbiljnije. Posredi je prava operacija, s otvaranjem trbušnog zida. Uz dobru negu, mačka se brzo oporavlja i nije ni u kakvoj opasnosti. Više neće moći da ima mačiće, no to još ne znači da neće tražiti parenje. Posavetujte se s veterinarom.

Šta s nepoželjnim mačićima

Ako držite nekastriranu ženku, kontraceptivne pilule bile bi kakvo-takvo rešenje, ali one se kod nas teško nabavljaju. (Jedno vreme su se proizvodile, pa su zbog nečeg zabranjene).

U nedostatku pilula možete pokušati s jednim trikom koji, ako uspe, odlaže ili bar proređuje problem parenja i macenja: mačku koja očajnički traži da se pari zatvorite u neki potpuno mračan prostor (potpuno mračan: neka ni tračak svetlosti ne prodire unutra) — sobu, ili veći ormar. Ocenite sami koliko takav zatvor treba da traje. Ako ne ide, ponovo razmislite o sterilizaciji, imajući na umu više praktične razloge nego osećajnost koja, u krajnjoj liniji, šteti i vama, i mački, i budućim nepoželjnim mačićima.

A njih će, uz nekastriranu ženku i mačićima snabdevene prijatelje i rođake, kad-tad biti. Zvuči surovo, ali druge nema: mačiće kojima ne možete da obezbedite pristojan život — uništite čim se rode. To je najbolje i čovečnije nego da ih u ime čovečnosti i poštovanja života osudite na skitnju, gladovanje, smrzavanje, gaženje, trovanje, mučenje. . .

Najhumaniji način je da ih odnesete veterinaru koji će ih usmrтитi bezbolno i trenutno. Uobičajeno davljenje u vodi smatra se mučenjem životinja zato što dugo traje — no i to traje kraće od sumornog života i skapavanja napuštene mačke. Ako imate mogućnosti da nabavite hloroform, vata dobro natopljena njime i smeštena na dno duboke posude u koju ćete spuštati male mačiće takođe je način da se ovi zauvek uspavaju. Neki stručnjaci preporučuju ovaj postupak, drugi ga takođe smatraju mučenjem životinjica.

Oslobađanje od neželjenih mačića, ma kako ga izveli, mučno je. Ako je ikako moguće, ostavite mački jedno mače — prvo, ili muško, ili „najlepše”, za koje ćete već naći načina da ga udomite; mačka tako neće ni primetiti nestanak ostalih, a i vama će biti mirnija savest.

Ako nije moguće, ako ste lišili mačku svih mačića, preseccite joj mleko: dajte joj ujutru, na prazan stomak, kašičicu ricinusovog ulja, a na sise pune mleka stavljajte hladne obloge. . . i istripite njeno tužno maukanje i traženje mačića.

MAČKA I MAČIĆI

Prednosti rasnih ženki

Ako imate rasnu ženku, takvih problema neće biti: rasni mačići se mnogo traže, i na velikoj su ceni. Da biste ostvarili tu cenu, trebalo bi da se pobrinite za vakcinaciju mačića i pedigree — tako već postajete odgajivač u malome. Sijamska ili persijska mačka su, prema tome, dobar izbor ako se spremate na držanje mačke a nećete da je kastrirate. Razume se, ovo važi i za plemenite mačke svake druge rase, ali pomenute dve su kod nas za sada tako reći jedine poznate.

Rasnim ženkama, međutim, valja nalaziti odgovarajućeg partnera da bi i mačići bili rasni. U tome vam, makar savetom, može pomoći odgajivač od kog ste nabavili životinju. Pravilo je da dama ide gospodinu. Kad se nađu, ne valja ih odmah ostaviti same: mužjak, bez konkurencije kakva vlada na slobodi, može pokazati preuranjenu grubost, a ženka, bez priprema koje vrši na slobodi, preveliku usplahirenost. Mužjaku je treba nositi drugog ili trećeg dana pošto je počela da „traži“; dobro bi bilo da budući otac ima bar godinu i po dana, dve i po još bolje.

Ni rasnim ni „običnim“ mačkama ne bi trebalo dopustiti da se mace češće od jedanput do dvaput godišnje. U suprotnom, prerano se i previše fizički iscrpljuju.

Kapriciozne trudnice, spretnje porodilje

Mačka nosi mačiće 63 do 64 dana — 66 je krajnja granica. Za to vreme, treba je hraniti bolje i više nego inače: više mesa, jaja, ribe, a poželjno je dodavati joj vitamine A i D.

Osim što postaje šira nego duža, smacna mačka ume i potpuno da promeni ponašanje, ukus i apetit: interesovanje za ribice u akvarijumu i ptice u kavezu može naglo i opasno porasti; neke će jesti sapun ili laptati ulje zaostalod od prženja.

Pazite da kapriciozna trudnica ne padne ili ne skače s visine — i skok s prozora u prizemlju može joj naškoditi i izazvati po-

bačaj — i da se ne zavuče u neki nepristupačni budžak gde joj nećete moći priteći u pomoć u slučaju potrebe.

Kad mačka počne da traži skrovlta mesta, da se zavlači u ormare i fioke — počnite i vi da mislite na to gde će se ona omaciti. Nabavite čistu kartonsku kutiju, dimenzija 100×50×50, recimo; stavite je na mesto zaklonjeno od prolaza, promaje i svetlosti, i na dno stavite novine. One su odličan izolator, a i upijaju. Prekrijte ih čistom krpom. To je sve. Mačka se mnogo lakše maci na tvrdoj podlozi nego na mekoj, te joj, ako hoćete da joj pomognete, ne poturajte jastučice i slično.

Da će se mačka omaciti za nekoliko sati, vidi se po njenom ponašanju: počće da se zavlači pod čebe ili tepih, i viriće joj samo glava; ili će biti izrazito uznemirena, pratiti vas u stopu (narocito ako se maci prvi put), ili se, naprotiv, stideti i izbegavati vas. Mnogo će se lizati.

Tad je nosite u pripremljenu kutiju i ostavite na miru. Budi-te u blizini da vam ne utekne iz „porodilišta“ i omaci se na nekom nepogodnom ili nepristupačnom mestu. Ako vam se izvuče iz kutije, blago ali odlučno vratite je unutra.

Vaša pomoć joj najverovatnije neće biti potrebna. Najpre „gubi vodu“, potom zauzima položaj i u dva-tri napona istiskuje maće — obično po jedno na svakih 15 do 20 minuta, ali razmak može biti i nešto duži. U međuvremenu, pregrišće vrpcu maćetu koje je došlo na svet, olizati ga, pojesti posteljicu koju će izbaciti za maćetom.

Ne intervenišite, ne mešajte se, ne pomažite. Ako vidite da se mačka preterano muči, ili da nešto nije u redu, da mačića nema, zovite veterinara i tražite savet.

Prvorotke mogu biti i nespretne. Ponekoj se desi da ne istisne maće do kraja, te se ono uguši. Šteta za maće, ali bolje je ipak da ga vi ne izvlačite ako niste stručnjak, to mačku može strahovito boleti. Kod drugog ili trećeg maćeta već će se i sama snaći.

Ako baš hoćete da asistirate, možete maćetu preseći ili skratiti pupčanu vrpcu dezinfikovanim makazicama u slučaju da je sama majka nije pregrizla ili je ostavila predugu. Obratite pažnju i na ponašanje majke: dešava se izuzetno retko, ali ipak se dešava da proždere mlade čim se omace. Da se sprema to da učini vidi se po tome što ih liže preterano revnosno, jarnosno, divljački, tako reći. Ako je tako, oduzmite joj mačiće, umotajte ih u suhu krpnu, dobro utopljite i sačekajte sat-dva. Potom joj ih možete vratiti, bez ikakve opasnosti da će im se bilo šta loše desiti.

Kad su svi mačići došli na svet, „porodilište” će biti malo zaprljano, ali vi još bar sat ne dirajte ništa. Mačka će sama dovesti u red sve što može. Prosto je zadivljujuće kako ta mala životinja, koja je ne bez napore donela na svet nekoliko mladunaca, uspeva da za kratko vreme napravi red na podlozi na kojoj se macila, da ljigavu, migoljavu, gotovo bezobličnu gomilu mladunaca oliže, osuši i pretvori u bića koja prepoznavamo kao mačiće, nahrani ih, i uza sve to prede.

Posle sat-dva, dakle, možete zameniti prostirku i novine odozdo, da mačka ostane s mačićima na čistom i suvom, i ponuditi joj laki obrok na licu mesta. Ako jede, znači da je sve u redu. Ako samo pije, a hranu odbija — budite na oprezu, spremni da pozovete veterinara ako iskrnsne neki problem. Ali, kad su mačke u pitanju, problemi iskrsavaju retko.

Kad će mačići?

Imate smacnu mačku i želite da znate kad će se omaciti. Podatak je važan i odgajivačima, koji na osnovu njega planiraju dalje poslove, i običnim vlasnicima kojima je potrebno da znaju kad će mačići doći na svet zbog planiranja poslova vezanih za odsustvovanja, zbog godišnjeg odmora i sličnih obaveza i nakana. Felinotehničari u tu svrhu sastavljaju tabele koje su pouzdane u najvećem broju slučajeva, a u onim malobrojnim slučajevima kad omašuju — greška ne iznosi više od dan-dva na ovu ili onu stranu. Da biste se koristili tabelom, morate znati tačan dan kad je mačka oplodena. Ako je pre parenja maukala i „tražila” nekoliko dana, i ako je druženje s partnerom počelo odmah posle toga, za dan oplodnje možete uzeti prvi ili drugi dan „uspostavljenih kontakata”.

Tad se možete koristiti tabelom. U prvom redu (O) stoji datum oplodnje, u drugom (M) datum kad možete očekivati mačenje.

JANUAR

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

MART

JANUAR

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3 4 5 6

MART

APRIL

FEBRUAR

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14
M 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

APRIL

FEBRUAR

O 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28
M 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 1 2 3 4

APRIL

MAJ

MART

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

MAJ

MART

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3 4

MAJ

JUN

APRIL

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
JUN

APRIL

O 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
M 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 1 2 3 4
JUN JUN

MAJ

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
JUL

MAJ

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3 40
JUL AVGUST

JUN

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
AVGUST

JUN

O 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
M 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3
AVGUST SEPTEMBAR

JUL

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
SEPTEMBAR

JUL

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 1 2 3 4
SEPTEMBAR OKTOBAR

AVGUST

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
OKTOBAR

AVGUST

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3 4
OKTOBAR NOVEMBAR

SEPTEMBAR

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

NOVEMBAR

SEPTEMBAR

O 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
M 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3 4

NOVEMBAR

DECEMBAR

OKTOBAR

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

DECEMBAR

OKTOBAR

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3 4

DECEMBAR

JANUAR

NOVEMBAR

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
M 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

JANUAR

NOVEMBAR

O 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
M 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 1 2 3

JANUAR

FEBRUAR

DECEMBAR

O 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
M 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

FEBRUAR

DECEMBAR

O 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
M 20 21 22 23 24 25 26 27 28 1 2 3 4 5 6

FEBRUAR

MART

Mačje bebe

Zadržali ste mačiće i sad imate leglo. Prve tri sedmice nećete, tako reći, ni osetiti da ih imate ukoliko je vaša mačka dobra mati, a verovatno jeste. Mačići će sisati, spavati, cijukati kad im se majka udalji, neće izlaziti, neće prljati okolo. Za sve će se brinuti majka. Njoj je neophodna kako vaša podrška, tako i odlična ishrana.

Mačići se rađaju slepljenih kapaka. Oči će početi da im se otvaraju oko desetog dana; dvanaestog će ih pomalo zanimati zvuci, i počće da predu. S petnaest, više ne gledaju zrikavo; pogled im je začuđen, oči plave; prava boja počće da se nazire tek pet dana kasnije. S tri sedmice niču im prvi zubići, a najhrabriji mladunci pokušavaju da izmile iz kutije.

Da bi bili pitomi, naviknuti na ljude, možete ih oprezno uzimati ako se njihova majka tome ne protivi. Mali mačići su vrlo osetljivi, pazite da se ne prehlade. Veća deca će biti ushićena i hće neprestano da ih nosaju, manja mogu biti ljubomorna, radoznala, agresivna i nespretna s mačićima.

Kad napune mesec dana, možete početi s dohranjivanjem, sve su halapljiviji. Biće ih po celoj kući, pazite da ne stanete na neko, i počnite ih navikavati na čistoću. Njihova majka će vam u tome i te kako pomoći.

Sa šest sedmica već su spremni da se odviknu od sisanja, majka im je ionako već previše ispijena. Do kraja drugog meseca s tim bi moralo biti gotovo, posebno ako ih ima više od dvoje. Presecite majci mleko tako što je uveče nećete nahraniti, a ujutru joj, na prazan stomak, dajte desetak grama ricinusovog ulja.

Ako poklanjate ili prodajete mačića, to možete učiniti već kad navrše šest sedmica, ali tad su ipak još bebe. Zadržite ih uz majku i braću i sestre još neko vreme ako možete — tad su najslađi, divno se igraju, veseli su i nestašni, no možda će novi vlasnik takođe želeti da uživa u njima dok su u tom uzrastu.

Mačićima koji rastu treba davati vitaminski koncentrat u obliku ulja — dve do tri kapi dnevno. (Možete im premazati njuškicu, sami će se olizati.) Kad im dajete hranu, neka svako ima zaseban tanjirić, u protivnom oni plašljiviji ostaju gladni. Najbolje je odmalena ih navikavati na mešovitu ishranu. Počnite s malo sirovog ili lako kuvanog gnječenog mesa ili ribe, struganom šargarepom umešanom u zumance, i s malo kondenzovanog mleka ujutru.

Kad napune dva meseca, vreme je za vakcinacije: protiv besnila i protiv infektivnog mačjeg enterita, svakako, ako je moguće i protiv mačje kijavice. Posavetujte se s veterinarom.

Uživajte u mačićima. Vrlo brzo će porasti. Da stigne do odraslog doba, mački treba tek jedna desetina života; narednih osam desetina provešće kao odrasla jedinka, u punoj snazi i do broj formi, da bi tek u poslednjoj desetini života ostarila i oronula.

Čak i mrzitelji mačaka ne ostaju ravnodušni pred ljupkošću malih mačića. Spretni i trapavi, lukavi i naivni, radoznali, nestašni, hitri i lenji — sve u istih mah, mačići spadaju u najšarmantnija bića u životinjskom svetu.

VI ZAVRŠNE NAPOMENE, ILI BONTON

O mačkama bi se moglo pisati u beskraj; ovde uopšte nije bilo reči o rođacima naših domaćih mačaka koji žive po šumama i prašumama, savanama i visijama širom sveta; o mačkama što su ih mazile razne čuvene ličnosti i o anegdotama koje su ostale o njima; o legendama koje su se o mačkama vekovima ispredale u raznim narodima; o mačkama kao eksperimentalnim životinjama u biološkim, fiziološkim i medicinskim istraživanjima i o velikim saznanjima do kojih te telom male žrtve pomažu naučnicima da dođu; o mačkama-rekorderima: najvećoj, najdugovečnijoj, s naviše potomaka ili na neki drugi način „naj”. I o poludivljim gradskim mačkama moglo bi se još što-šta reći, kao i o zaštiti ovih životinja i planskom odgajanju rasnih mačaka.

Svakodnevna nega, vaspitavanje, ishrana i zdravstvena zaštita mačke teme su koje se takođe mogu razmatrati daleko opširnije i detaljnije nego što smo to mi učinili. Ali, negde se mora stati. Umesto kuvara za mačke, priručnika za dresuru ili „domaćeg lekara”, za kraj predložimo nekoliko napomena koje se odnose ne na mačke, nego na ljude.

Sa stanovišta ljubavi prema mačkama, ljudi se mogu podeliti na dve velike skupine: one koji vole mačke, i one koji ih ne vole; svaka skupina se može podeliti na tri podskupine; ljubitelji na oduševljene, umerene i one koji su tek ovlaš naklonjeni mačkama, a mrzitelji na žestoke, umerene i one koji su tek ovlaš nenaklonjeni mačkama.

Svi ovi ljudi dolaze svakodnevno u vezu jedni s drugima, najčešće bez ikakve veze s mačkama. Njihove odnose uređuju razni regulatori — od zakona do nepisanih pravila uljudnog ponašanja, no i pored toga, među njima često izbijaju sukobi — ponovo bez ikakve veze s mačkama.

No da varnice netrpeljivosti ne bi vrcale i s mačkama u vezi, dobro bi bilo podsetiti se nekih osnovnih pravila lepog ponašanja koja mogu doprineti održavanju dobrih odnosa između ljubitelja i mrzitelja mačaka, ili odnosa mačjih vlasnika i njihovih prijatelja i suseda.

Kako otrpeti mačku i njenog gazdu

Zamislimo, najpre, da odlazite u kuću u kojoj se drži mačka, a vi tu životinju ne marite:

— Ako se plašite mačke, ako je nikako ne trpите, ili ste alergični na mačju dlaku, recite to domaćinima otvoreno, ali taktično, i bez mnogo objašnjenja. Oni će, nadamo se, smesta ukloniti mačku iz odaje u kojoj se nalazite.

— Ako je ta mačka nekastrirani mačor, u kući će verovatno zaudarati. To je zaista neprijatno, naročito za one koji nisu navikli (bolje rečeno — oguglali) na taj miris, i ne vole mačke. Znajte, međutim, da spasa nema.

Istrpите koliko možete. Ne nabirajte nos, ne žalite se da vam je muka: samo ćete oneraspoložiti domaćine, a neki će se i uvrediti, shvatajući vaše primedbe kao zamerke upućene njima lično. Ako je vreme lepo, hvatajte mesto pored otvorenog prozora, ako nije, a vama se baš gadi, sastanite se s prijateljima-mačkarima kod vas ili na nekom neutralnom mestu. Tamo će vam, doduše, najverovatnije zaudarati nešto drugo, jer bezmirisnih prostora je malo.

— U kući u kojoj živi mačka obično ima dlaka na sve strane. Ako su domaćini propustili da ih koliko-toliko očiste pred vašu posetu, ili ako vas mačka počastvuje time što će vam se uvaliti u krilo u vreme linjanja, ne pravite dramu. S malo upornosti, sve ćete dlake ukloniti i na vašoj lepoj odeći neće ostati ni traga. . . što neće biti slučaj ako vas neko polije crnim vinom, ili vam se dogodi neka druga flekoostavljajuća nezgoda koju ipak primete s više humora i dobre volje.

— Nemojte mački čijim domaćinima odlazite u posetu poneti ukvarene ostatke svoje hrane „da se ne baci”. Negovana mačka nije toliko izglednala da bi ih jela, te se vaša dobra namera svodi na to da prvo vi vučete otpatke, a potom domaćini moraju da ih bace.

— Ne opominjite domaćine na razne opasnosti koje im prete od mačke i ne govorite ružno o mačkama u njihovoj kući, ili pred ljubiteljima mačaka uopšte. Očigledno je da vam se mišljenja razilaze. Možete samo povrediti domaćine ili izazvati svađu.

— I najvažnije: ma koliko mrzeli mačke, nemojte ih zlostavljati. Ma kolike vam pakosti, po vašem uverenju, pravila susedova mačka, ne uzimajte pravdu u svoje ruke. (Mrzitelji mačaka često izriču samo jednu kaznu — smrtnu.) Pokušajte da razlučite svoja osećanja prema susedu od osećanja prema njegovoj mački; životinja je najčešće nedužna, a kivni ste zapravo na vlasnika. Da li je likvidacija mačke zaista jedini način da namirite račune? Šta mislite o onima koji se svete na slabijima od sebe? Da li vam reč čovečnost išta govori?

Uslovi života u gradu primoravaju najrazličitije ljude da žive jedni kraj drugih. Neminovno je da pri tome staju jedni drugima na žulj; domaće životinje, mačke među njima, samo su jedan povod za nesuglasice. Nasilno i osvetoljubivo odstranjivanje životinje ne rešava ništa, ali izaziva nove sukobe.

Odgovornost vlasnika

Ako, pak, vi držite mačku, nikad ne zaboravljajte da ste vi odgovorni za nju. Ne puštajte je da se smuca stepeništem bez vašeg nadzora. Nemaju svi razumevanja za mačke, niti su dužni da uklanjaju nečistoću koju je vaša ljubimica ostavila za sobom.

— Ako vam dolaze gosti, ne masirajte ih pričama o inteligenciji svoje miljenice, i ne demonstrirajte pred njima njene veštine, osim ako gosti i sami nisu zaljubljenici u mačke.

— Nipošto pred drugima ne nastupajte s mačkom kao s malim detetom. Tepanje mački i igranje „taši-taši-tanana” tugaljiv je prizor za one koji ne dele vaša osećanja prema životinjama. Osim toga, ljubav je ipak intimna stvar, te svoju ljubav prema mački ne morate pokazivati baš svakome i na svakom koraku.

— Vi možda više ne osećate, ali vaš mačor je ceo stan obeležio svojim mirisom. To posetiocima može biti vrlo neprijatno. Pranje vodom i provetravanje nije potpuno delotvorno. Ako znate gde su „mirišljava” mesta, prebrišite ih nekoliko puta vatom i alkoholom, i odmah bacite vatu. To je svakako bolje nego ništa.

Najgore je ako se miris širi i van vašeg stana. To je nedopustivo.

— Neki ljudi se užasavaju mačjih dlaka. Ako vam takvi dolaze u posetu, ne prepirite se s njima. Dobro očistite mesta na kojima će gosti sedeti, a svakog gosta koji želi da pomazi mačku ili da je drži u krilu upozorite na dlake, pogotovu ako se mačka linja.

Dobro bi bilo da jednu četku za odelo čuvate specijalno za oslobađanje gostiju od dlaka, premda postoje i bolja sredstva: valjak s potrošnom lepljivom hartijom na koju se lepe dlake s odeće, ili komadići šireg selotejpa, malo navlažena krpa, usisivač.

— Ako neki gost ne trpi mačke, boji ih se ili je alergičan na njih, smesta uklonite mačku iz odaje. Uklonite je gde bilo: u drugu sobu, kuhinju, kupatilo, predsoblje — ništa joj neće biti, ma koliko negodovala.

— Mačke su velika provokacija za decu, naročito onu koja ih nemaju. Takva deca obično i ne znaju kako treba postupiti s mačkom — vaše je da pazite da ih mačka ne ogrebe.

— Bez obzira na to kakve navike je vaša mačka inače imala, ne dopustite da se vrzma oko vas dok ručate ili večerate s gostima. Neki će biti u iskušenju da joj bacaju komadiće hrane, a drugi — da nju izbace kroz prozor. Mačka koja prosjači oko stola zaista ide na živce.

— Ako vam neko dokaže da mu je vaša mačka napravila neku štetu — ukrala nešto, pocepala ili isprljala, dužni ste da tu štetu nadoknadite, prljavštinu očistite, izvinite se i postarate se da se slučaj ne ponovi. Nemojte se izgovarati time da je nemoguće kontrolisati mačku; ako to ne možete, nemojte je ni držati. Mačka vas može uvući u ozbiljne sukobe sa onima koji ne vole životinje, i na vama je da te sukobe izbegavate ili izgladujete u ljudnim ponašanjem. U suprotnom, može se desiti da mačka strada. Nije dovoljno da vam bude žao, i da druge optužujete zbog „zverstva”. Učinite sve što možete da vaša ljubimica ne smeta drugima.

Ne može se dovoljno naglasiti: vi ste odgovorni za mačku koju držite: za njenu bezbednost i zdravlje, pre svega, potom i za njeno kretanje i ponašanje izvan vašeg stana, u prostorima koje delite s drugima. Dobro hranjena i negovana mačka, naviknuta na red, kontrolisanog kretanja, ređe će biti uzrok vaših sukoba sa susedima od mačke koju smatrate svojom, ali o kojoj ne vodite dovoljno računa.

LITERATURA

Specijalizovane publikacije

- Ted Allen, Cats 'n Kittens, Arco Publishing Company Inc, Njujork, 1972.*
Marcelle Adam, Le livre des chats, Larousse, Pariz, 1959.
Jedan-Jacques Barloy, „Le langage du chat”, članak objavljen u listu Le Monde.
Brem, Životinjsko carstvo (Der Kleine Brehm), preveli L. Jovičić, M. Marčetić i dr B. Vlatković, Zvezda, Beograd, 1940.
George Cansdale, Animals and Man, White Lion Publishers, London i Njujork, 1974.
Frank Manolson et David Hardy, Comprendre son chat (prevedeno s engleskog), Bordas, Pariz, 1982.
Fernand Mery, Le guide des chats, Le Livre de Poche, Pariz, 1973.
Jelica Mrkušić, Upoznajte bolje mačku, Nolit, Beograd, 1982.
Grace Pond, The Observer's Book of Cats, Frederick Warne & Co Ltd, London, Njujork, 1971.
Francoise Provence, J'eleve mon chat, Marabout-Flash, Vervje, 1959.
Anna & Michael Sproule, The Complete Book of The Cat, Gallery Books, Njujork, 1985.
Adriano Torregrossa, Les Chats (prevedeno s italijanskoga), Grange Beleliere S.S. Pariz 1968.

Za poglavlje „Istorijska vrludanja”

- Hulio Karo Baroha, Veštice i njihov svet I, II, Mladost, Beograd, 1979, prev. Radivoje Nikolić*

J. Chevalier, A. Gheerbrant, Rječnik simbola, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1983.
 Kenneth Clark, Civilizacija, Mladost, Zagreb, 1972.
 Žan Delimo, Strah na zapadu, Zamak kulture, Vrnjačka Banja, separat 27/82, prev. Zoran Stojanović
 Ričard Kevendiš, Istorija magije, Jugoslavija, Beograd, 1979, prev. Petar Curčija
 Encyclopedia Britanica, 1978.
 Dž. K. Kuper, Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola, Prosveta-Nolit, Beograd, 1986, prev. Slobodan Đorđević
 Kurt Lange, Maks Hirmer, Egipat, Jugoslavija, Beograd, 1967.
 Mitologija, ilustrirana enciklopedija, Mladost, Zagreb, 1982, prev. Gordana Popović.
 Mythologies I/II, Larousse, Pariz, 1963.
 Opća enciklopedija, JLZ, Zagreb, 1977.
 Petit Larousse, Librairie Larousse, Pariz, 1962.
 Popularna enciklopedija, BIGZ, Beograd, 1976.
 Povijest svijeta, Naprijed, Zagreb, 1977.

Za poglavlje „Mačji svet”

Ričard Dokins, Sebični gen, Vuk Karadžić, Beograd, 1979, prev. Jelena Stakić
 Jean-Claude Filloux, Psychologie des animaux, PUF, Pariz, 1960.
 Inšliš i Inšliš, Obuhvatni rečnik psiholoških i psihoanalitičkih pojmova, Savremena Administracija, Beograd, 1972, prev. dr Borislav Stevanović.
 Sima Trojanović, Psihofizičko izražavanje srpskog naroda, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1935.
 Robert S. Vudvort, Eksperimentalna psihologija, Naučna knjiga, Beograd, 1959, prev. dr B. Stevanović, Ž. Vasić i dr M. Jovičić.
 Dr Rajna Živković: Džip — istinita priča (neobjavljeno)

Za poglavlje „Mačka u raznim oblicima stvaralaštva”

a. Narodno stvaralaštvo
 Vuk Stef. Karadžić, Etnografski spisi, Srpske narodne poslovice, Srpske narodne pripovijetke, Prosveta—Nolit, Beograd, 1987.

Maty stownik języka polskiego, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Varšava, 1968.
 Le Petit Robert, 1970.
 Rečnik italijanskog i srpskohrvatskog jezika, sast. A. Vilhar, Naučna knjiga, Beograd, 1954.
 Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika, Matica srpska, Novi Sad, 1969.
 The Shorter Oxford English Dictionary, London, 1968.
 Slovenačko-srpskohrvatski rečnik (Š. Škerlj, R. Aleksić, V. Latković), Prosveta, Beograd, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1975.
 Španjolsko-hrvatskosrpski rječnik (Vinja-Munjanić), Školska knjiga, Zagreb, 1971.

b. U književnosti

Šarl Bodler, Cveće zla, Kultura Beograd, 1970, prev. Nikola Bertolino.
 Milovan Danojlić, Srećan život, Mladost, Zagreb, 1981.
 T.S. Eliot, Old Possum's Book of Practical Cats, Faber and Faber Ltd, London, 1966, neobjavljeni prepev Dejana Đurkovića Truman Kepot, Doručak kod Tifanija, Matica srpska, Novi Sad, 1968, prev. Nada Prodanović-Curčija.
 Luis Karol, Alisa u čarobnoj zemlji, Dečja knjiga, Beograd, 1951, prev. Luka Semenović
 Mića Popović, Izlet, Kosmos, Beograd, 1957.
 Dušan Radović, Dokolice, Matica srpska-SKZ, Novi Sad—Beograd, 1972.
 Viljem Sekspir, Makbet, prev. dr Svetislav Stefanović.

c. Na filmu

Walt Disney predstavlja najlepše priče za decu, Prosveta Beograd, 1987.
 Filmska enciklopedija, JLZ, Zagreb, 1987.

d. U slikarstvu i na karikaturni (osim reprodukcija iz nekih već navedenih knjiga):

Dino Buzatti, L'opera completa di Bosch, Rizzoli Editore, Milano, 1967.
 The World of Vermeer, Time-Life International (Nederland), BV, 1967.
 Istorija slikarstva, Nolit, Beograd, 1973.
 Alfred Werner, Henri Rousseau, Harry Abrams, New York, 1957.

The Lubok, 17th-18th. Century Russian Broadsides, „Sovietsky Khudozhnik” Publishing House, Moskva, 1968.
 Miodrag B. Protić: Milena Pavlović-Barilli, Prosveta, Beograd, 1966.
 Ivan Generalić, Spektar, Zagreb, 1984.
 Jean Effel, Adam I. . . Slovenske vydavatelstvo politickej literatury, Bratislava, 1962.
 Jean Effel, In the Beginning, J.M. Dent & Sons Limited, London, 1969.
 Sine, Portée de chats, Jean-Jacques Pauvert, Pariz, 1957.

Za poglavlje „Živeti s mačkom”

Dr Džejms Bevan, Porodični lekar (2 toma), Domaća medicinska enciklopedija, Nolit, Beograd, 1986.
 Zagorka Krčmar-Jovanović, Zaštitimo decu od nesreća, Medicinska knjiga Beograd—Zagreb, 1985.
 Dr Robert Rothenberg, Nova ilustrovana medicinska enciklopedija (4 toma), Jugoslavija, Beograd, 1976.

Savetom i obaveštenjima autoru su mnogo pomogli Simon Simonović, ing. Đorđe Jarošević, Miroslav Bata Petrović, Miša Novaković i Gordan Mihić.

S A D R Ź A J

I MAČKA OD PREPOTOPSKIH VREMENA DO DANAS	9
Pre pisanih izvora	9
Istorijska vrludanja	13
Konac starog i rani srednji vek	20
Lovorike i lomače	23
Magija i strah	27
U milosti i nemilosti	36
Zaostala strahovanja	38
II MAČJI SVET	54
Pristrasne ocene	44
Carstvo čula	45
Ono bez čega mačke ne bi bile mačke	50
Kako se postaje zver	57
Sve što ste želeli da znate o mačjoj seksualnosti	62
Inteligencija	65
I vaša mačka je ličnost	70
Većiti neprijatelji	77
III MAČKA U RAZNIM OBLASTIMA STVARALAŠTVA	81
Narodno stvaralaštvo	81
Umetničko stvaralaštvo	85
Pod tačkom razno	107

IV RASNE NEJEDNAKOSTI	116
Slike sa izložbe	116
Rasprskavanje rasa	117
Uvođenje reda	124
V ŽIVETI S MAČKOM	131
Za i protiv	131
Izbor i upoznavanje	135
Higijena pre svega	139
Ishrana	143
Mačji život iz dana u dan	146
Stvarne opasnosti koje prete od mačke	150
Mačka u opasnosti	153
Kućna menažerija	158
Maltus među mačkama	161
Mačka i mačići	164
VI ZAVRŠNE NAPOMENE, ILI BONTON	173
LITERATURA	177